

Regional analyse

Vest-Telemark 2013

Næringsutvikling, attraktivitet og innovasjon

KNUT VAREIDE OG MARIT NYGAARD

TF-notat nr. 40/2013

Tittel: Regional analyse Vest-Telemark 2013
Undertittel: Næringsutvikling, attraktivitet og innovasjon
TF-notat nr.: 40/2013
Forfatter(e): Knut Vareide og Marit Owren Nygaard
Dato: 20. mars 2014
ISBN: 978-82-7401-661-3
ISSN: 1891-053X
Pris: 170,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)
Prosjekt: VRI Telemark
Prosjekt-nr.: 20120330
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): VRI Telemark, VTNU

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforskning.no

Resymé:

Analyse over utviklingen i Vest-Telemark med hensyn til arbeidsplass- og næringsutvikling, demografi, attraktivitet, innovasjon og utdanningsnivå.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand oecon) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforskning siden 1996.

Marit Owren Nygaard er utdannet samfunnsøkonom (M.Sc. Economics) fra Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås (2012). Hun har jobbet ved Telemarksforskning siden 2013.

Forord

Denne rapporten inngår i en serie med analyserapporter for kommuner, regioner og fylker i Norge som er utført av Telemarksforskning i 2013, og som er utgitt i 2014. Det er benyttet en modell for attraktivitet som er utviklet med støtte fra Oslofjordfondet i forbindelse med prosjektet *Attraksjonskraft gjennom stedsinnovasjon*. Analysene av innovasjon bygger på et empirisk arbeid som er gjennomført og finansiert i forbindelse med Norges Forskningsråds VRI-program der Telemarksforskning og AFI har et felles forskningsprosjekt i VRI Telemark. Kapitlet om NæringsNM omhandler resultatene fra det arbeidet vi har gjort årlig for NHOs NæringsNM.

De regionale analysene er svært verdifulle for forskningen i slike prosjekt, i det at vi får anvendt modeller og empiriske metoder for ulike geografiske områder. Gjennom dette arbeidet får vi også testet relevans og kvalitet gjennom dialog med mange forskjellige og kompetente oppdragsgivere som arbeider profesjonelt med regional utvikling i praksis.

Telemarksforskning har laget slike regionale analyser i en årrekke. Tidligere var analysene i stor grad deskriptive, og nøyde seg stort sett med å beskrive en rekke indikatorer for befolknings- og næringsutvikling. Etter hvert har vi lagt mer vekt på å finne sammenhenger, gjennom å koble de ulike trekkene i en region sammen i stadig mer helhetlige modeller. De fleste oppdragsgiverne etterspør slike rapporter fordi de skal brukes i en strategisk sammenheng. Da er det ikke tilstrekkelig kun å beskrive ulike utviklingstrekk hver for seg. For at utviklingen på et sted skal kunne påvirkes gjennom bevisste strategier, er det nødvendig å forstå sammenhengene og avdekke årsaker og drivkrefter til den faktiske utviklingen. Først da blir analysene virkelig nyttige i det strategiske arbeidet. Dynamikken i den regionale utviklingen er imidlertid ganske kompleks, og våre modeller og forståelsen av den er ikke på langt nær ferdig utviklet. Det er dessuten en utfordring å presentere så mange tema og ulike analyser i en rapport av dette formatet som er ment å være kortfattet og enkel.

Bø, 20. mars 2014

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

Sammendrag.....	5
1. Arbeidsplasser	6
2. Attraktivitet for bedrifter og besøk.....	30
3. Befolkning.....	38
4. Bostedsattraktivitet	43
5. NæringsNM.....	52
6. Innovasjon.....	58
7. Utdanning	67

Sammendrag

Vest-Telemark har hatt en god næringsutvikling de siste årene, spesielt i betraktning av at bransjestrukturen ikke er spesielt gunstig. Næringslivet hevder seg også ganske godt når det gjelder innovasjon og utdanningsnivå, men har fremdeles lav lønnsomhet og lite nyetableringer. Det som har trukket ned veksten i regionen, er svak arbeidsplassutvikling i offentlig sektor. Det er også et problem at regionen har lav bostedsattraktivitet.

Vest-Telemark hadde en god arbeidsplassvekst fra 2000 til 2008. I denne perioden økte antall arbeidsplasser i næringslivet med 12 prosent. Etter 2008 ble det nedgang i antall arbeidsplasser fram til 2011. I 2012 fikk næringslivet i Vest-Telemark igjen vekst, og veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet er også sterkere enn veksten på landsbasis. Antall arbeidsplasser i offentlig sektor har imidlertid utviklet seg svakt i Vest-Telemark. Det er omtrent samme antall offentlige ansatte i Vest-Telemark i begynnelsen av 2013 som det var i 2000. I samme periode har antall offentlige arbeidsplasser i Norge økt med 17,6 prosent. Det er altså veksten i offentlig sektor som har sviktet i Vest-Telemark.

Når vi splitter opp næringslivet i Vest-Telemark i basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer, kommer det fram at Vest-Telemark har hatt en positiv utvikling i basisnæringer og regionale næringer de ti siste årene.

Basisnæringene omfatter industri, landbruk og teknologiske tjenester. Bransjestrukturen i Vest-Telemark tilsier egentlig en viss nedgang, ettersom det er mange arbeidsplasser i bransjer med svak vekst eller nedgang. Likevel har Vest-Telemark fått en vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringene de ti siste årene. I 2011 og 2012 har utviklingen i basisnæringene i Vest-Telemark vært bedre enn i resten av landet. De regionale næringene, som omfatter bygg og anlegg, engroshandel, transport og forretningsmessig tjenesteyting, har også utviklet seg positivt i Vest-Telemark. Vest-Telemark har dermed framstått som en region med høy bedriftsattraktivitet de siste årene.

Besøksnæringene, som omfatter butikkhandel, overnatting, servering og aktivitetsnæringer, har hatt en svakere vekst i Vest-Telemark enn i resten av landet. Det er de typiske reiselivsnæringene, overnatting og servering, som har hatt nedgang. Butikkhandel og aktivitetsnæringene har derimot hatt sterk vekst. Egen befolkning er den viktigste kundegruppen for besøksnæringene, og veksten i besøksnæringene i Vest-Telemark har blitt hemmet av manglende befolkningsvekst. Når vi analyserer utviklingen i besøksnæringene på bakgrunn av befolkningsutviklingen, ser vi at Vest-Telemarks besøksoverskudd har økt de siste ti årene. Vest-Telemark har dermed økt sin attraktivitet som besøksregion.

Næringslivets prestasjoner blir målt i NHOs NæringsNM, som baserer seg på foretakenes lønnsomhet, vekst, nyetableringer og næringslivets relative størrelse. Vest-Telemark gjorde det svært dårlig i NæringsNM siste år, og ble tredje dårligste region i landet. Næringslivet har som nevnt likevel hatt en ganske bra arbeidsplassvekst.

I denne rapporten har vi også målt innovasjon og utdanningsnivå i næringslivet. Vest-Telemark har omtrent middels andel av innovative bedrifter, til tross for at bransjestrukturen er slik at det er mange bedrifter i lite innovative bransjer. Det ser dermed ut til å være et bra innovasjonsklima i regionen. Utdanningsnivået i næringslivet i Vest-Telemark er også over middels av norske regioner.

Befolkningen i Vest-Telemark har gått ned siden 2000. De siste årene har det vært en svak vekst. Vest-Telemark har netto utflytting til andre norske regioner i alle årene etter 2000. Nettoflyttingen til Vest-Telemark er dårligere enn arbeidsplassutviklingen skulle tilsa. De strukturelle flyttfaktorene knyttet til størrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon er en viss ulempe for Vest-Telemark, men de strukturelle faktorene forklarer ikke de svake flyttetallene til regionen. Det indikerer at Vest-Telemark ikke har vært attraktivt som bosted de siste årene.

1. Arbeidsplasser

Arbeidsplassutviklingen er en viktig indikator for regional utvikling, og er kanskje den mest sentrale forklaringsfaktoren for flyttemønstrene. Arbeidsplasser finnes i både offentlig og privat sektor, men det er ofte sterkest interesse for arbeidsplassene i privat sektor, som en forsøker å påvirke gjennom næringsutvikling.

1.1 Antall arbeidsplasserⁱ

På slutten av 2012 var det 4 306 arbeidsplasser i privat sektor i Vest-Telemark, mens det var 2 461 arbeidsplasser i offentlig sektor.

Antallet arbeidsplasser i privat sektor har økt med over 385 siden 2000. Antall arbeidsplasser i offentlig sektor har holdt seg ganske stabilt siden 2000.

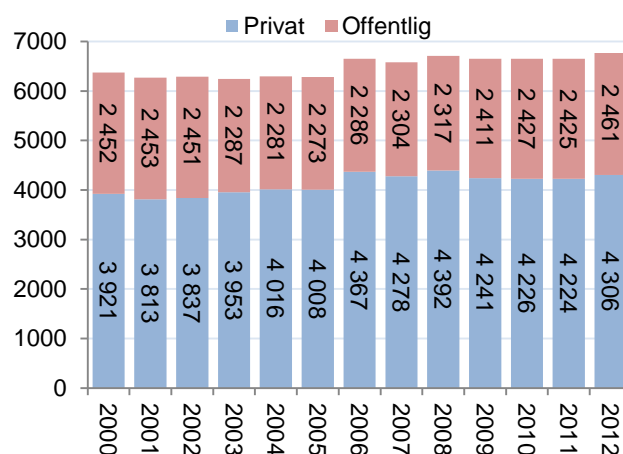
Mellom 2005 og 2006 var det en øking på nesten 360 arbeidsplasser i privat sektor. Deretter har antall arbeidsplasser i privat sektor blitt redusert med om lag 60.

Den indekserte utviklingen i antall arbeidsplasser i privat og offentlig sektor er vist i figur 2, der vi har sammenliknet veksten i regionen med veksten på landsbasis.

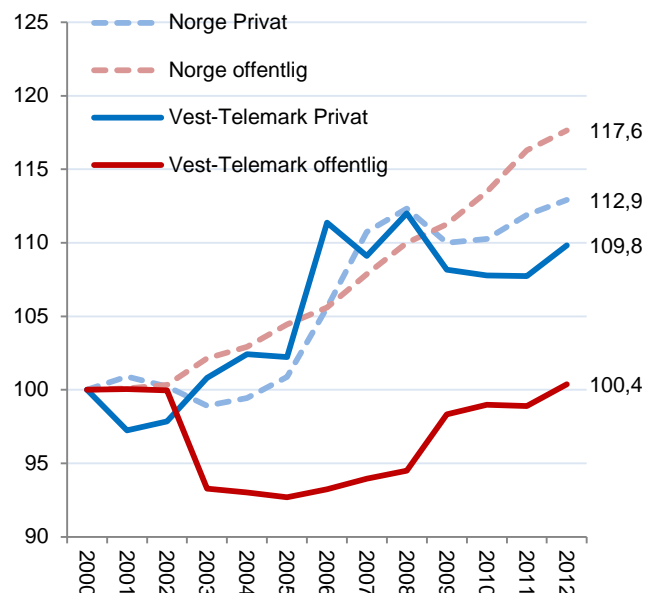
Mens antall arbeidsplasser i offentlig sektor i Norge har økt med 17,6 prosent, har antallet arbeidsplasser i offentlig sektor i Vest-Telemark vært uforandret. Det var en nedgang på 6 prosent mellom 2002 og 2003. Men veksten etter 2008 har fått antallet tilbake til 2000-nivået.

Som vi så i figur 1 var det en sterk vekst i antall arbeidsplasser i privat sektor i Vest-Telemark mellom 2005 og 2006. Privat sektor sysselsatte 11 prosent flere i 2005 og 2008 enn i 2000. I 2012 var det nesten 10 prosent flere sysselsatte i privat sektor enn i 2000.

Utviklingen i antall arbeidsplasser i privat sektor har fulgt landets konjunkturer forholdsvis tett. Privat sektor sysselsatte 11 prosent flere på landsbasis i 2008 enn i 2000. Det var så en liten nedgang som følge av finanskrisen. I 2012 var det opptil 13 prosent flere arbeidsplasser i privat sektor i Norge enn i 2000.

Figur 1: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Vest-Telemark fra 2000 til 2012.

Figur 2: Utvikling i antall arbeidsplasser, alle sektorer, i Vest-Telemark og Norge fra 2000 til 2012, indeksert slik at nivået i 2000=100.

I figur 3 ser vi hvordan arbeidsplassutviklingen har vært i de enkelte regionene i Telemark.

Avstanden til veksten i antall arbeidsplasser på landsbasis er ganske stor. Ingen av regionene i Telemark har halvparten av den nasjonale veksten i antall arbeidsplasser siden 2000.

Antall arbeidsplasser i Vest-Telemark har økt med 6,2 prosent fra 2000 til 2012. Veksten har vært omtrent like stor som veksten i Midt-Telemark, og større enn veksten i Grenland og i Øst-Telemark. Likevel er det stor forskjell på veksten nasjonalt og veksten i Vest-Telemark.

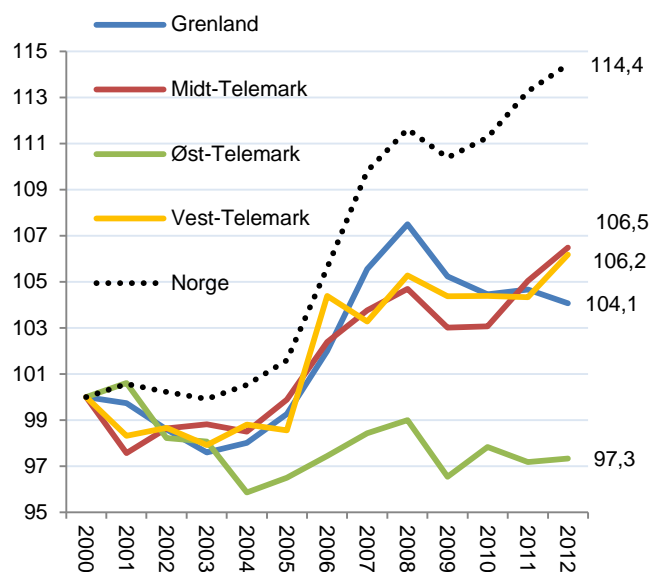
I figur 4 ser vi arbeidsplassutviklingen i de enkelte kommunene i Vest-Telemark.

Nissedal skiller seg ut med en vekst som overgår den nasjonale veksten. Mellom 2000 og 2012 har det vært en vekst i antall arbeidsplasser på 20,6 prosent. Nissedal opplevde nedgang mellom 2000 og 2002, men har deretter vokst nesten uavbrutt, med unntak av en liten knekk mellom 2009 og 2010.

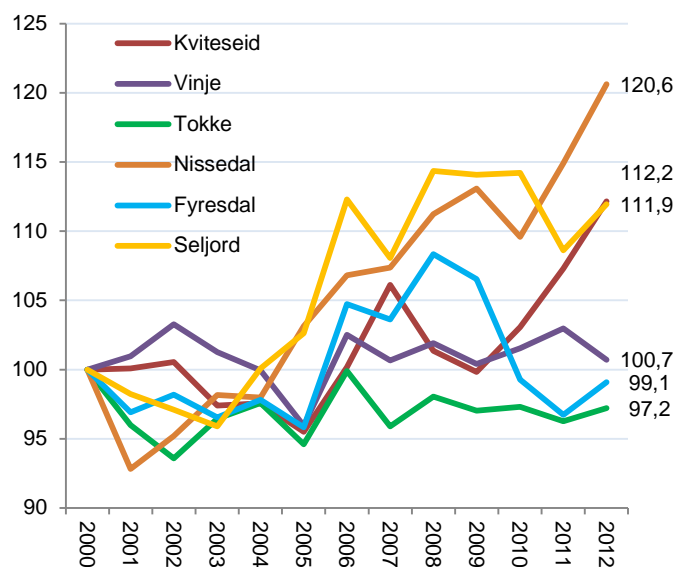
Seljord, som også startet det nye tusenårstallet med arbeidsplassnedgang, hadde en sterk vekst mellom 2003 og 2006. Deretter har det gått litt opp og ned, men i 2012 var nivået høyt oppe igjen, og det var 11,9 prosent flere arbeidsplasser i kommunen i 2012 enn i 2000.

Kviteseid har etter et bunnpunkt i 2005 i noe ujevn takt økt sine arbeidsplasser med over 12 prosent fra 2000 til 2012. Vinje og Fyresdal, kommuner som også nådde et bunnpunkt i 2005, hadde omtrent like mange arbeidsplasser i 2012 som i 2000. Tokke hadde om lag 2 prosent færre arbeidsplasser i 2012 enn i 2000.

Et interessant trekk ved figur 4 er at fire kommuner i Vest-Telemark nådde et nivå på rundt 5 prosent under 2000-verdien i 2005, men de har alle hatt en kraftig vekst mellom 2005 og 2006, og har i dag et høyere antall arbeidsplasser enn i 2005.

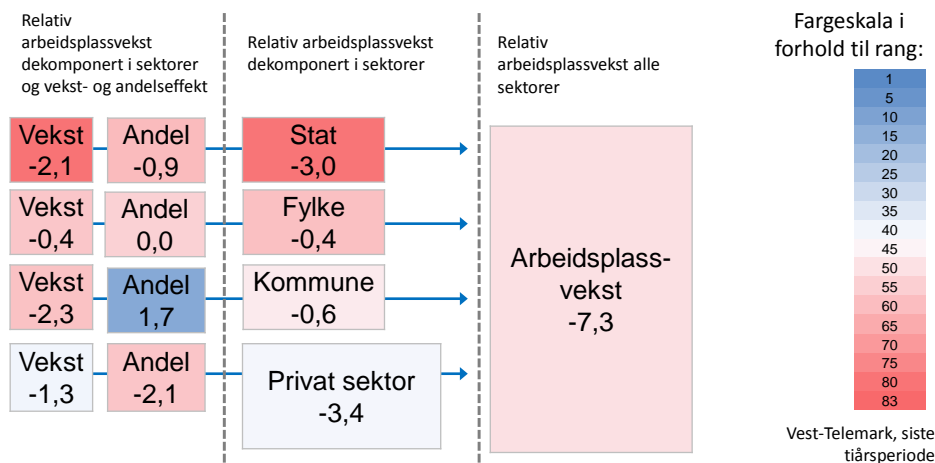
Figur 3: Arbeidsplassutviklingen i Norge og i de enkelte regionene i Telemark fra 2000 til 2012, alle sektorer, indeksert slik at nivået i 2000 = 100.

Figur 4: Arbeidsplassutvikling, alle sektorer i kommunene i Vest-Telemark fra 2000 til 2012, indeksert slik at antallet i 2000 = 100.

1.2 Oppsummering sektorer

Vi kan oppsummere utviklingen i antall arbeidsplasser i de ulike sektorene i Vest-Telemark med følgende modell:

Figur 5: Avvik mellom arbeidsplassveksten i Vest-Telemark og i Norge de ti siste årene. Alle er i prosent av samlet sysselsetting og fratrukket tilsvarende andel på landsbasis. Fargene viser hvordan regionen rangerer blant de 83 regionene i landet for det spesifikke avviket. Avviket for hver av de fire sektorene er dekomponert i en veksteffekt og en andelseffekt. Veksteffekten viser hvordan sektoren ville ha bidratt til samlet vekst dersom sektorens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andelseffekten viser hvordan sektoren ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis.

Arbeidsplassveksten i Vest-Telemark har vært lavere enn ellers i landet. Det har gitt en arbeidsplassvekst, målt som andel av sysselsettingen, som er 7,3 prosentpoeng svakere enn i landet som helhet. Denne utviklingen skyldes relativ nedgang i både privat og offentlig sektor. For de fleste regioner er det privat sektor som trekker den samlede relative arbeidsplassutviklingen ned. Vest-Telemark skiller seg ut ved å ha et omtrent likt bidrag til denne utviklingen fra privat, så vel som fra offentlig sektor.

Den relative nedgangen i statlig sektor har vært blant landets sterkeste. Siden andelen statlig ansatte også i utgangspunktet var lavt, så har arbeidsplassnedgangen blitt forsterket, tilsvarende 3 prosentpoeng av nedgangen på 7,3 prosentpoeng. Fylkeskommunal sektor har bidratt med en nedgang på 0,4 prosentpoeng. Kommunal sektor har hatt en sterk nedgang, men siden andelen kommunalt ansatte i utgangspunktet var høyt, utgjør det totale bidraget bare 0,6 prosentpoeng av den samlede arbeidsplassveksten.

Utviklingen i privat sektor har bidratt til den relative arbeidsplassnedgangen på 3,4 prosentpoeng av samlet arbeidsplassutvikling. Andelen av samlet sysselsetting i privat sektor i forhold til andelen i begynnelsen av perioden er 1,3 prosentpoeng lavere enn tilsvarende verdi for Norge i samme periode. Men siden privat sektor i utgangspunktet utgjør en mindre del av den samlede sysselsettingen i Vest-Telemark enn på landsbasis, har den relative nedgangen blitt ytterligere forsterket.

Derimot er boksen for privat sektor lys blå. Det betyr at til tross for at det har vært en relativ arbeidsplassnedgang, så er det flere regioner i landet med en sterkere nedgang enn Vest-Telemark. Vest-Telemark er dermed representert i den bedre øvre halvdel av Norges regioner med hensyn til arbeidsplassvekst i privat sektor.

1.3 Utvikling i næringslivet

Når vi skal sammenlikne veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet mellom ulike områder, er det praktisk å bruke relativ vekst, som er differansen i den prosentvise veksten i antall arbeidsplasser i regionen og veksten i antall arbeidsplasser i Norge. Da filtrerer vi bort konjunktursvingningene, og kan se hvordan veksten i den enkelte region er i forhold til andre regioner i landet over tid.

Tabell 1: Relativ vekst, målt som differansen mellom prosentvis vekst i regionen og veksten på landsbasis, i antall arbeidsplasser i næringslivet, i regionene på Østlandet fra 2001 til 2012. Rangering blant landets 83 regioner etter progressivt gjennomsnitt helt til venstre.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt
3	Kongsberg/Numedal	0,0	1,0	0,8	-1,3	0,6	3,3	3,7	3,3	-0,9	0,9	3,3	0,0	1,5
4	Nedre Romerike	-3,4	4,2	-0,3	0,4	1,9	-1,1	0,5	-0,8	0,3	3,5	1,5	1,6	1,1
5	Øvre Romerike	5,3	-2,0	-0,1	0,7	2,1	-2,9	-0,6	4,9	0,8	-1,2	2,4	0,9	0,9
10	Follo	-0,8	1,4	3,9	0,6	1,0	0,2	0,5	0,3	0,3	0,4	-0,7	2,4	0,7
16	Akershus Vest	3,1	7,3	-0,7	1,4	-0,7	0,4	0,2	1,8	-0,4	1,4	1,1	-1,3	0,3
22	Drammensregionen	1,8	0,3	0,9	0,9	0,6	-1,3	0,2	1,3	-2,4	1,2	0,9	0,0	0,2
23	Oslo (Region)	-1,6	-3,6	-2,0	-0,2	-0,1	-0,1	-0,7	0,0	0,3	-0,5	0,6	0,9	0,1
25	Midt-Buskerud	-1,7	0,5	0,9	2,4	-0,8	-2,2	-0,8	-0,4	-0,1	-0,3	-0,5	2,0	0,0
30	Hadeland	-1,4	0,7	1,9	0,6	0,9	-1,3	-2,2	-0,4	-0,4	1,4	1,2	-1,9	-0,2
35	Midt-Telemark	-5,7	3,3	1,5	-0,3	0,6	0,0	-4,8	-1,2	-0,4	-2,8	0,3	3,1	-0,4
39	Vest-Telemark	-3,6	1,3	4,3	1,1	-1,6	4,3	-6,9	1,2	-1,3	-0,6	-1,5	1,0	-0,5
44	Tønsbergregionen	0,4	1,5	-1,0	0,2	-0,9	0,2	0,0	-0,4	-1,2	-0,5	-1,3	-0,5	-0,6
49	Sandefjord/Larvik	-1,7	2,4	0,3	1,9	0,2	-1,8	1,1	-0,5	-1,0	-0,8	-2,8	-0,6	-0,8
50	Hamarregionen	-0,9	1,9	0,6	-0,9	-2,8	-0,6	-1,3	-1,7	-1,9	-0,2	-0,9	0,5	-0,8
53	Nedre Glomma	0,1	3,4	-2,8	-1,6	-1,3	-0,3	-0,4	-2,1	-1,5	-0,2	0,0	-1,1	-0,9
54	Mosseregionen	0,3	-1,7	-0,4	-0,5	1,0	0,9	1,1	-0,7	-2,7	0,3	-2,3	-2,1	-0,9
57	Lillehammerregionen	-1,3	1,8	0,9	0,4	-0,2	-0,4	-3,2	0,1	-0,4	1,1	-2,6	-2,2	-1,0
58	Indre Østfold	-0,1	0,2	2,8	1,9	0,9	-1,6	-1,1	1,2	0,1	-1,9	-1,7	-3,1	-1,0
59	Gjøvikregionen	-2,7	1,4	-0,5	-1,2	-1,7	-1,4	3,5	-5,7	-0,2	-0,7	-1,5	-1,3	-1,2
60	Grenland	-1,2	-0,3	-1,6	-0,9	-0,6	-0,7	-1,0	0,1	-1,1	-1,6	-1,9	-1,5	-1,2
62	Ringerike/Hole	-4,2	0,9	1,7	1,5	-3,4	0,1	-2,4	-0,1	-0,2	1,4	-1,3	-4,9	-1,2
67	Sør Østerdal	-2,0	-0,5	1,0	0,8	-1,0	-3,9	0,5	0,4	-0,6	-1,3	-3,1	-2,5	-1,4
68	Halden (Region)	0,1	2,9	0,4	-4,5	0,0	-0,1	0,1	-2,6	-1,6	-2,8	-0,8	-1,8	-1,5
69	Hallingdal	-0,8	1,5	-0,2	2,1	1,7	-1,4	-2,0	-2,1	-1,3	-0,9	-3,4	-1,9	-1,5
70	Øst-Telemark	-2,3	-0,8	-0,3	-2,1	-1,3	-2,5	-4,3	-1,9	-1,6	2,2	-3,9	-0,6	-1,6
72	Fjellregionen	-3,2	1,0	-0,1	1,9	-1,2	-0,6	-1,2	-1,4	1,9	-2,4	-3,6	-3,8	-1,7
73	Glåmdal	-1,3	-0,5	0,7	-0,8	-0,8	-1,5	-4,6	0,4	-2,4	-2,8	-2,6	-0,3	-1,7
80	Valdres	0,6	1,0	1,5	-3,2	1,7	-1,5	-1,8	-3,6	0,4	-2,3	-2,4	-4,2	-2,1
81	Nord-Gudbrandsdal	-2,7	-0,8	3,0	-0,3	-0,4	-2,6	-5,3	-1,4	0,2	-1,6	-3,0	-3,7	-2,2
82	Midt-Gudbrandsdal	-2,0	-0,7	3,9	-2,4	-1,2	-1,7	-2,6	1,7	-4,7	-2,1	-2,5	-4,1	-2,3

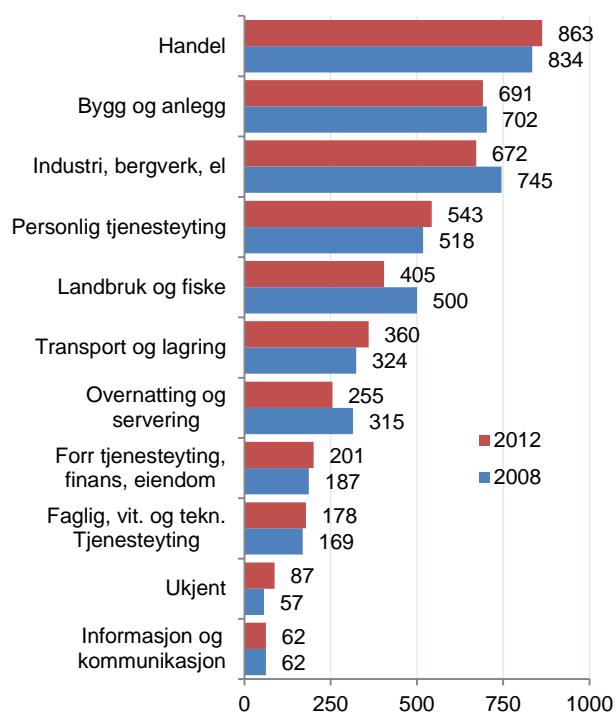
Vest-Telemark har over en tiårsperiode hatt en vekst i næringslivet som er 0,5 prosentpoeng under landsgjennomsnittet. Dette rangerer Vest-Telemark som nummer 39 av de 83 regionene i landet. Vest-Telemark er dermed rangert over middels selv om næringslivet har lavere vekst enn landet som helhet. Det er fordi noen svært store regioner tar mesteparten av veksten. I Telemark er det bare Midt-Telemark som har hatt en høyere relativ vekst.

Vest-Telemark har hatt gode og dårlige perioder. Vi så tidligere at det var en arbeidsplassnedgang i flere av kommunene i Vest-Telemark i 2005. Den største relative nedgangen i regionen som helhet var derimot i 2007, da snittet i Vest-Telemark og landsgjennomsnittet avvek med nesten 7 prosentpoeng. Deretter har utviklingen i forhold til Norges utvikling vekslet på å være positiv og negativ.

1.4 Bransjer i næringslivet

Vi kan se på næringslivets sammensetning i bransjer, og bruker da den bransjeinndelingen som er mest vanlig, og som også SSB bruker i sine framstillinger.

Handelen er den klart største bransjen i Vest-Telemark. Den sysselsatte 863 personer i 2012. Dette er en svak oppgang siden 2008. Bygg- og anleggsbransjen og industrien sysselsatte hver for seg over 650 personer i 2012. Begge bransjene har hatt en reduksjon i antall arbeidsplasser, men forskjellen har vært størst i industrien, der antall arbeidsplasser har blitt redusert med over 70 personer siden 2008. Personlig tjenesteyting sysselsatte over 500 personer i 2012, og det har vært en oppgang siden 2008. Landbruk og fiske har hatt en nedgang i antall arbeidsplasser på nesten 100 mellom 2012 og 2008. Dette er en bransje som opplever sterk arbeidsplassnedgang på landsbasis. Mens antall sysselsatte i transport- og lagringsbransjen har økt, har overnattings- og serveringsbransjen blitt ganske mye redusert.

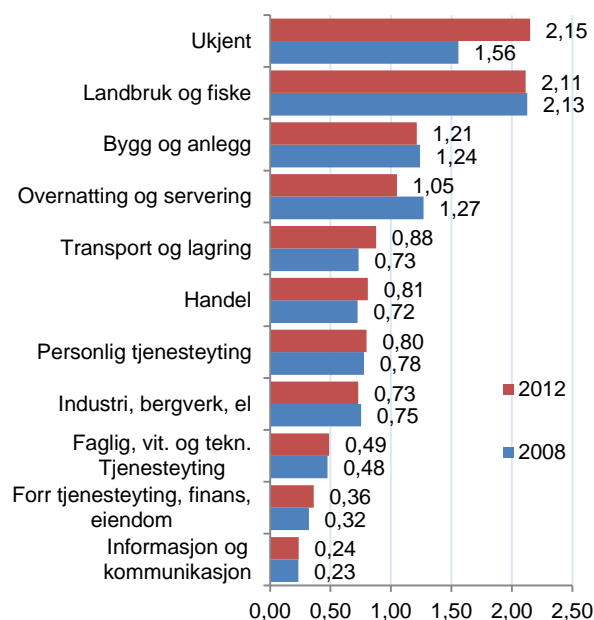
Figur 6: Antall sysselsatte i ulike bransjer i næringslivet i Vest-Telemark i 2008 og 2012.

1.5 Bransjer og lokaliseringskvotienter

Vi så antallet sysselsatte i de ulike bransjene i figur 6, men det er også interessant å vurdere om Vest-Telemark har høye eller lave andeler i forhold til andre fylker. I figur 7 ser vi lokaliseringskvotientene til de ulike bransjene. Antall sysselsatte i bransjen er delt på totalt antall innbyggere, og andelen er delt på tilsvarende andel for landet. Når tallet er 1, er andelen den samme som Norge.

Kategorien «ukjent» tillegger vi liten vekt, siden den i utgangspunktet sysselsetter så få. Andelen sysselsatte i landbruket og fisket i Vest-Telemark var mer enn dobbelt så stor som tilsvarende andel på landsbasis i 2012. Forholdet har ikke endret seg mye siden 2008.

Andelen til bygg- og anleggsbransjen er 20 prosent større i Vest-Telemark enn i Norge for øvrig. Overnattings- og serveringsbransjen er også relativt stor. I 2008 var derimot andelen til overnatting og servering mye større. De andre næringene har relativt færre sysselsatte i Vest-Telemark enn i landet ellers.

Figur 7: Andel arbeidsplasser i forhold til folketallet i Vest-Telemark i forhold til tilsvarende andel på landsbasis i 2008 og 2012.

1.6 Bransjestrukturens betydning for vekst

Bransjestrukturen er en av de viktigste forklaringsfaktorene for forskjeller i næringslivets vekst mellom kommuner og regioner. Steder med en høy konsentrasjon av vekstbransjer vil ha mye lettere for å oppnå vekst i næringslivet enn steder hvor en stor andel av næringslivet er konsentrert til bransjer med generell nedgang på landsbasis.

Veksten i antall arbeidsplasser kan dekomponeres i tre deler. Den første komponenten er den nasjonale veksten. Den nasjonale veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet vil være et mål for konjunktorene, som i noen år er positive, i andre år negative.

Den andre komponenten er bransjeeffekten, som viser hvilken effekt bransjestrukturen har for veksten.

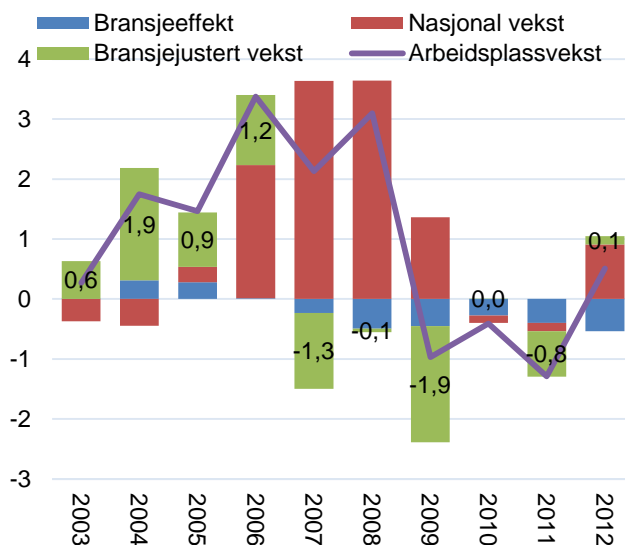
Den siste komponenten er bransjejustert vekst, en restfaktor, som forteller hvilken utvikling stedet har, når en trekker fra den nasjonale veksten og bransjeeffekten. Den bransjejusterte veksten blir da et godt mål for om stedet har over- eller underprestert i forhold til andre steder gitt sin bransjestruktur.

Siden 2007 har bransjestrukturen i Vest-Telemark vært ufordelaktig for arbeidsplassvekst. Før 2007 var faktisk bransjesammensetningen positiv.

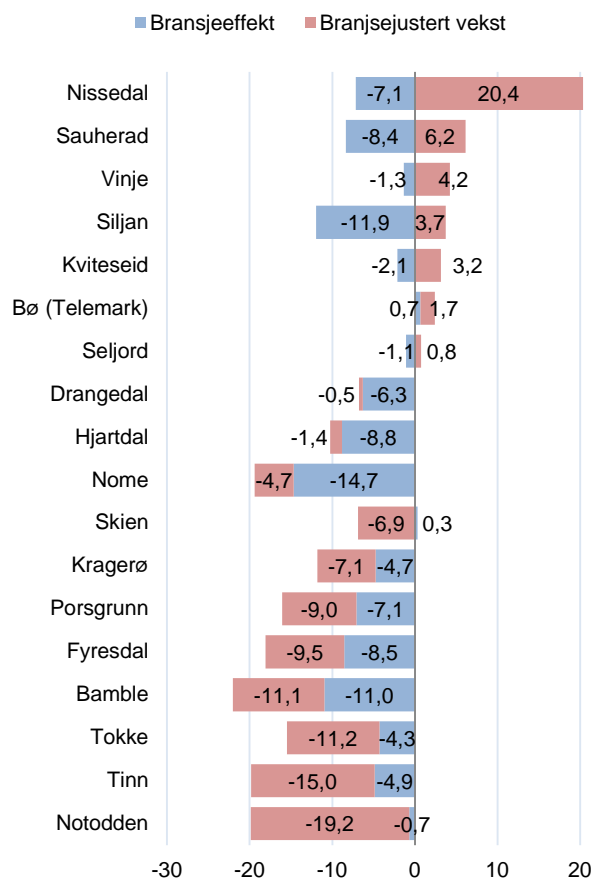
Den bransjejusterte veksten var god i Vest-Telemark fram til 2006, men bidro negativt fra 2007 til 2011. I 2012 var derimot den bransjejusterte veksten positiv, altså ble det skapt flere arbeidsplasser enn man kunne forvente av bransjestrukturen.

I figur 9 ser vi at bransjeeffekten har vært negativ for de fleste kommunene i Telemark. Bare Bø og Skien har hatt en positiv bransjeeffekt.

Nissedal skiller seg ut med en veldig god bransjejustert vekst. Også Vinje, Kviteseid og Seljord har positiv bransjejustert vekst. Disse kommunene har på tross av sin noe ugunstige bransjestruktur skapt flere arbeidsplasser enn det som er «statistisk normalt». Fyresdal og Tokke har derimot hatt en samlet negativ bransjejustert vekst i de siste ti årene.

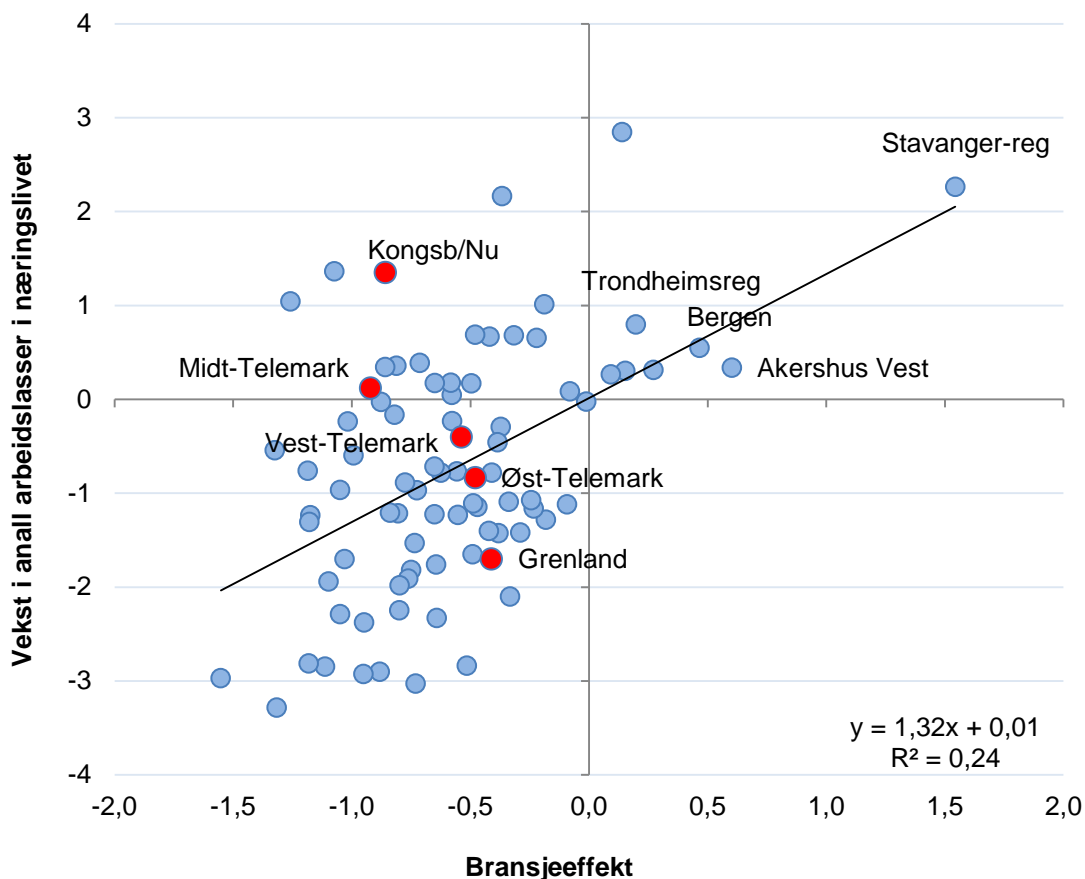
Figur 8: Veksten i antall arbeidsplasser i Vest-Telemark fra 2003 til 2012, dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst, tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 9: Sum bransjeeffekt og bransjejustert vekst for de siste ti årene i kommunene i Telemark.

1.6.1 Bransjeeffekten og vekst regionvis

Vi kan også se på bransjestrukturens betydning for veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i regionene.

Figur 10: Bransjeeffekten og veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i regionene i Norge, i perioden 2010-2012.

I figuren over ser vi ganske tydelig at Stavangerregionens sterke næringslivsvekst stort sett kan forklares av bransjestrukturen alene. Stavanger hadde i utgangspunktet en gunstig sammensetning av næringslivet, på den måten at en stor andel av næringslivet var i vekstbransjer som olje og gassutvinning og tjenester til Olje- og gasssektoren. De største regionene hadde en gunstig bransjestruktur, men de små i stor grad hadde en ugunstig bransjestruktur. Dermed er det ganske få, men store, regioner på høyre side i diagrammet, hvor bransjestrukturen isolert sett hadde bidratt til vekst i denne perioden.

Vest-Telemark hadde en bransjeeffekt som er lavere enn landsgjennomsnittet, men omtrent middels plassert blant de fleste regionene. Av denne negative bransjeeffekten ville det være «statistisk normalt» med en relativ arbeidsplassnedgang på 0,7 prosentpoeng under landsgjennomsnittet. Men Vest-Telemark har «bare» hatt en relativ arbeidsplassnedgang på 0,5 prosentpoeng under landsgjennomsnittet. Siden antall arbeidsplasser i næringslivet er høyere enn det som er forventet, har Vest-Telemark dermed en positiv bransjustert vekst i denne perioden.

I Telemark er det bare Midt-Telemark som har prestert bedre enn Vest-Telemark i å skape relativt flere arbeidsplasser enn de strukturelle forutsetningene skulle tilsi.

1.6.2 Utvikling av bransjeeffekt fylkesvis

Bransjeeffektens utvikling er også interessant, vi kan se hvordan bransjeeffekten har utviklet seg for fylkene.

Tabell 2: Bransjeeffekten for fylkene fra 2003 til 2012, som viser hvilken betydning bransjestrukturen har hatt for den årlige prosentvise veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet.

Fylke	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Østfold	-0,2	-0,1	-0,1	-0,3	-0,3	-0,4	-0,4	-0,5	-0,5	-0,5
Akershus	0,2	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,3	0,1	0,1	0,0
Oslo	0,3	0,1	0,1	0,3	0,2	0,3	0,4	0,4	0,4	0,2
Hedmark	-0,2	0,0	0,1	-0,3	-0,4	-0,6	-0,6	-0,5	-0,6	-0,8
Oppland	-0,1	0,0	0,1	-0,1	-0,2	-0,4	-0,4	-0,5	-0,6	-0,7
Buskerud	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	-0,1	-0,5	-0,5	-0,4
Vestfold	-0,1	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3	-0,5	-0,4	-0,4
Telemark	-0,3	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3	-0,3	-0,4	-0,4	-0,4	-0,5
Aust-Agder	-0,2	-0,3	-0,1	0,1	0,1	-0,1	-0,2	-0,4	-0,4	-0,4
Vest-Agder	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	-0,4	-0,7	-0,6	-0,5
Rogaland	0,0	-0,1	0,0	0,3	0,4	0,5	0,4	0,7	0,7	1,0
Hordaland	0,1	0,0	0,0	0,2	0,2	0,3	0,2	0,0	0,0	0,1
Sogn og Fjordane	-0,5	-0,4	-0,4	-0,7	-0,7	-0,8	-0,8	-0,7	-0,8	-0,8
Møre og Romsdal	-0,7	-0,6	-0,5	-0,5	-0,5	-0,6	-0,7	-0,9	-0,8	-0,6
Sør-Trøndelag	0,1	0,2	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	-0,1
Nord-Trøndelag	-0,2	-0,1	0,0	-0,4	-0,4	-0,6	-0,5	-0,4	-0,6	-0,7
Nordland	-0,2	0,0	-0,2	-0,6	-0,7	-0,8	-0,6	-0,4	-0,3	-0,5
Troms	0,2	0,3	0,1	-0,2	-0,3	-0,4	-0,2	-0,1	0,0	-0,2
Finnmark	0,0	0,2	-0,1	-0,5	-0,7	-0,7	-0,6	-0,2	0,0	-0,1

Her kan vi se at Rogaland er den strukturelle vinneren, som har gradvis økt sin gevinst av bransjestrukturen, men sin store andel av næringslivet i olje- og gassutvinning og tilhørende tjenester. Oslo, Akershus og Hordaland har også hatt en gunstig næringsstruktur.

Fylker som Hedmark, Oppland, Sogn og Fjordane og Nord-Trøndelag har etter hvert fått den minst gunstige næringsstrukturen.

Telemark har også gradvis fått en mindre gunstig næringsstruktur. Hvis alle bransjer i næringslivet i Telemark utvikler seg som landsgjennomsnittet, vil Telemark likevel få lavere vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet enn landet som helhet.

1.7 Næringstyper

Noen deler av næringslivet kan vi karakterisere som *basisnæringer*. Basisnæringer er de delene av næringslivet som genererer inntekter utenfra. Eksportnæringer er basisnæringer, men vi kan også legge til næringer som selger sine produkter eller tjenester ut av regionen, selv om salget ikke er til andre land. Alle primærnæringene og stort sett all industri kan regnes som basisnæringer. Vi kan også ta med tjenester som konkurrerer i et nasjonalt eller internasjonalt marked, som IT, telekom- og ingeniørtjenester. Basisnæringene sysselsatte 484 666 personer på slutten av 2012. Utviklingen i basisnæringene påvirkes kraftig av konjunkturer og har gått i bølger. De siste to årene har veksten vært ganske sterk.

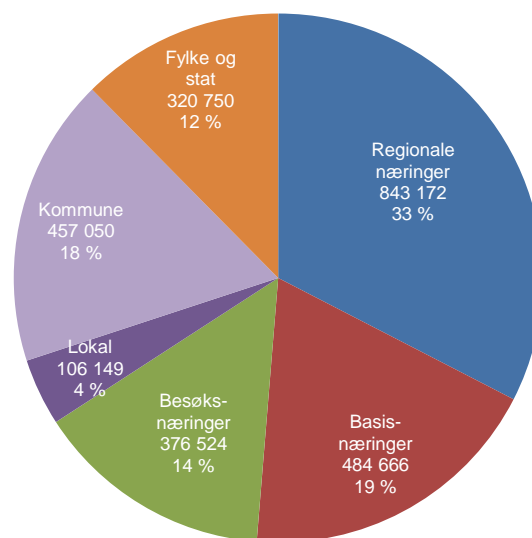
Besøksnæringer er de delene av næringslivet hvor kunden må være personlig til stede. Butikkhandel (men ikke internetthandel), servering, overnatting, opplevelser og personlige tjenester er bransjer som vi regner som besøksnæringer. Årsaken til at vi ønsker å isolere besøksnæringene, er at de vil reflektere om et område er attraktivt å besøke. Områder som trekker til seg besøkende fra andre områder vil normalt få høyere etterspørsel, og dermed også flere arbeidsplasser i besøksnæringene. Det vil være ulike stedskvaliteter som gjør et område attraktivt for besøk og for bedrifter i basisnæringene. Besøksnæringene sysselsatte 376 524 personer i 2012. Besøksnæringene i Norge vokste raskt fra 2000 til 2007, men har stagnert etter det.

Den tredje og største gruppen kaller vi *regionale næringer*. Denne kategorien inneholder bransjer som bygg og anlegg, engros- og agenturhandel, transport og forretningsmessige tjenester. Dette er store bransjer, som ofte er knyttet til regionen, men som er ganske ujevnt fordelt mellom enkeltkommuner.

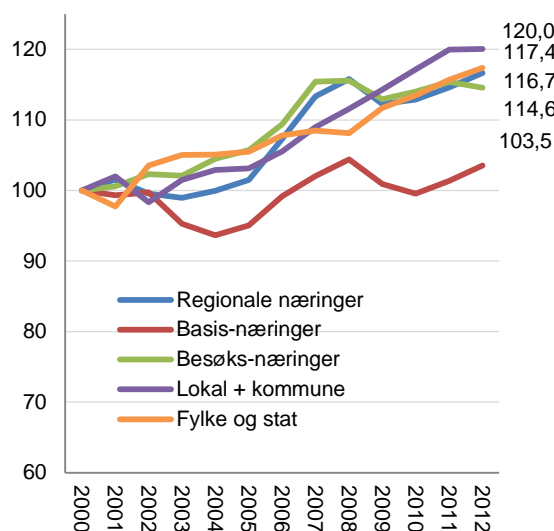
Til *lokale næringer* regnes privat virksomhet innenfor primærhelsetjenester, skoler, avfallshåndtering og barnehager. Dette er tjenester som er knyttet til lokalbefolkningen, og som i mange tilfeller er substitutter til de kommunale tjenestene. De lokale næringene kan

vi derfor se i sammenheng mellom kommunal sektor. Det er de lokale næringene som vokser raskest i Norge, og de er samtidig ganske upåvirket av konjunktorene.

Stat og fylkessektoren utgjør den siste delen av arbeidslivet, og hadde 320 750 sysselsatte i 2012. Veksten i antall arbeidsplasser i stat og fylke har vært litt høyere enn veksten i den totale sysselsettingen.

Figur 11: Antall arbeidsplasser i de ulike sektorene og næringstypene i Norge i 2012.

Figur 12: Utviklingen i antall arbeidsplasser i de ulike sektorene og næringstypene i Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.7.1 Næringstyper i Vest-Telemark

Mens besøksnæringene utgjør 14 prosent av arbeidsplassene på landsbasis, er andelen i Vest-Telemark 19 prosent. Dette tilsvarer 1 277 arbeidsplasser.

Basisnæringene sysselsatte 1 042 i 2012. Dette tilsvarer 15 prosent av arbeidsplassene, og andelen er noe lavere enn tilsvarende andel på landsbasis.

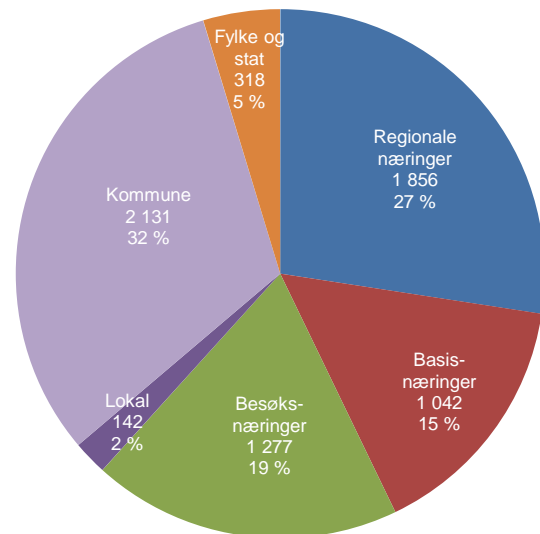
De regionale næringene er forholdsvis små i Vest-Telemark. 27 prosent av arbeidsplassene i Vest-Telemark er i de regionale næringene. Dette tilsvarer 1 856 arbeidsplasser.

Den kommunale sektoren forholdsvis er stor. Det var 2 131 arbeidsplasser i kommunal sektor i 2012. Sammen med de lokale næringene, som fungerer som substitutter for kommunal sektor, utgjør dette en tredjedel av alle arbeidsplassene i Vest-Telemark. Andelen er større enn andelen nasjonalt. Derimot er den fylkeskommunale og statlige sektoren liten. Det var bare 318 arbeidsplasser i statlig og fylkeskommunal sektor i 2012. Dette tilsvarer 5 prosent av arbeidsplassene.

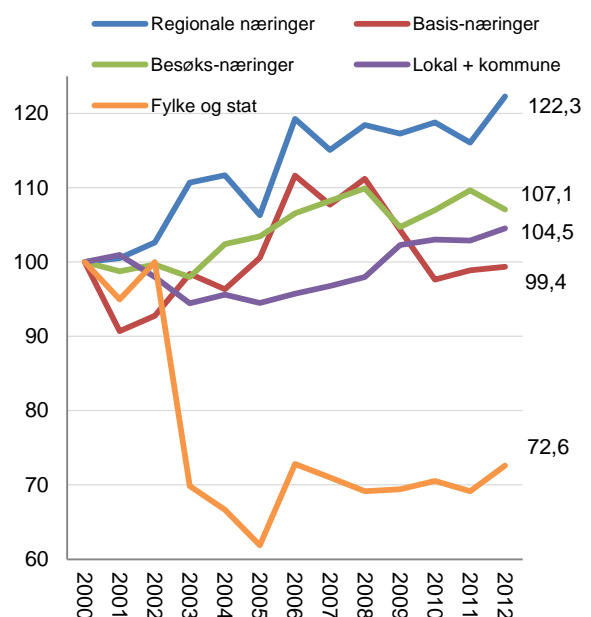
I figur 14 ser vi den indekserte utviklingen. Skalaen er lik som i tilsvarende figur på forrige side for å gjøre sammenlikningen mellom utviklingen i Vest-Telemark og utviklingen på landsbasis lett å sammenlikne.

Antall arbeidsplasser i fylkeskommunal og statlig sektor har blitt redusert med 27,4 prosent fra 2000 til 2012.

Basisnæringene hadde nesten like mange arbeidsplasser i 2012 som i 2000. De regionale næringene har vokst mest. Antall arbeidsplasser har vokst med 22,3 prosent fra 2000 til 2012.

Figur 13: Antall arbeidsplasser i de ulike sektorene og næringstypene i Vest-Telemark i 2012.

Figur 14: Indeksert arbeidsplassutvikling i de ulike sektorene og næringstypene i Vest-Telemark fra 2000 til 2012. Antallet i 2000 er indeksert til å være lik 100.

1.7.2 Basisnæringer i Norge

Basisnæringene kan deles opp i tre ganske forskjellige næringer: Industri, teknologiske tjenester og naturbaserte næringer.

Vareproduserende industri er den klart største næringen, som sysselsatte 264 217 personer på landsbasis i 2012. Industrisyssetningen var på nesten 300 000 i 2000. Antallet arbeidsplasser i industrien har vært nedadgående i flere tiår. Denne nedgangen skyldes i stor grad at industrien har hatt muligheter til rasjonalisering, og dermed har verdiskapingen per sysselsatt kunnet øke ganske mye. Noe av dette skyldes også såkalt strukturrasjonalisering, ved at industribransjer med lav verdiskaping per sysselsatt har blitt lagt ned.

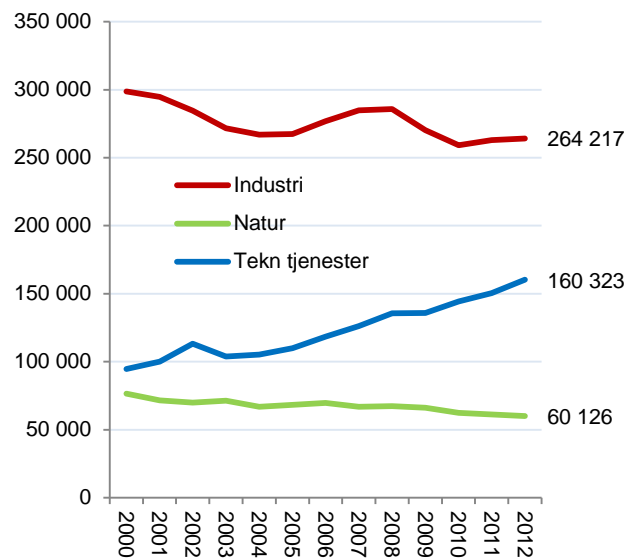
Naturbaserte næringer er primærnæringer som landbruk, fiske og gruvedrift. Antallet arbeidsplasser i primærnæringene har falt jevnt de siste årene, og utgjør 60 126 arbeidsplasser på slutten av 2012.

De teknologiske tjenestene har etter hvert vokst seg store. Det er tjenester som IT, telekom, engineering, teknisk konsulentarbeid og forskning. Dette er bransjer som konkurrerer nasjonalt og internasjonalt. I 2000 var det under 100 000 arbeidsplasser i de teknologiske næringene i Norge, i 2012 hadde antallet økt til 160 323 arbeidsplasser.

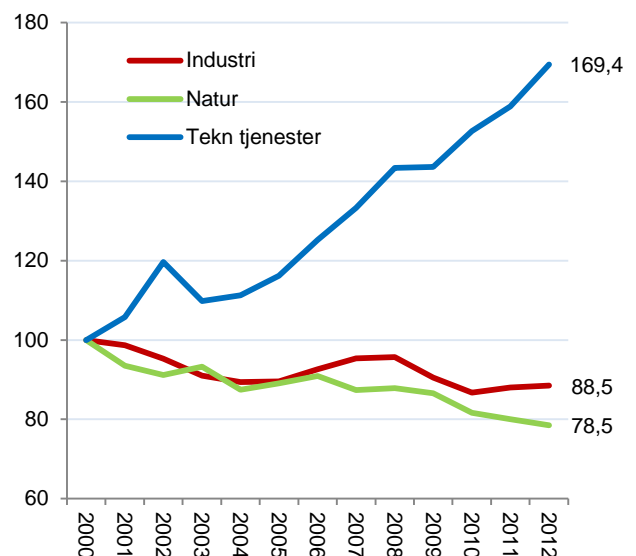
Vi kan se den indekserte utviklingen i de tre basisnæringene i figur 16. De teknologiske næringene har vokst med nesten 70 prosent siden 2000, og veksten ser ikke ut til å avta.

Industrien har hatt en nedgang på 11,5 prosent siden 2000. Nedgangen har ikke vært jevn, men fulgt konjunktorene.

De naturbaserte næringene har hatt en nedgang på 21,5 prosent av arbeidsplassene siden 2000. Nedgangen er jevn og sterk, og viser ingen tegn til å avta.

Figur 15: Antall arbeidsplasser i tre underkategorier av basisnæringer i Norge fra 2000 til 2012.

Figur 16: Indeksert utvikling i underkategoriene av basisnæringer i Norge fra 2000 til 2012. 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

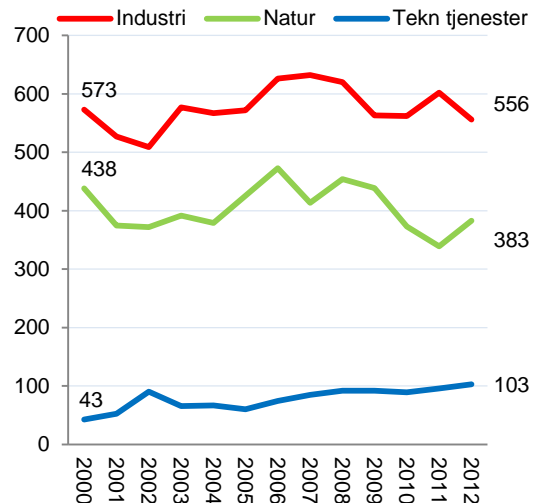
1.7.3 Basisnæringer i Vest-Telemark

Vi så tidligere at antall arbeidsplasser i industrien har blitt kraftig redusert på landsbasis. I Vest-Telemark, derimot, har antallet kun blitt redusert med 17 arbeidsplasser. Reduksjonen har kun vært på noen få prosent, langt mindre enn det som gjelder på landsbasis.

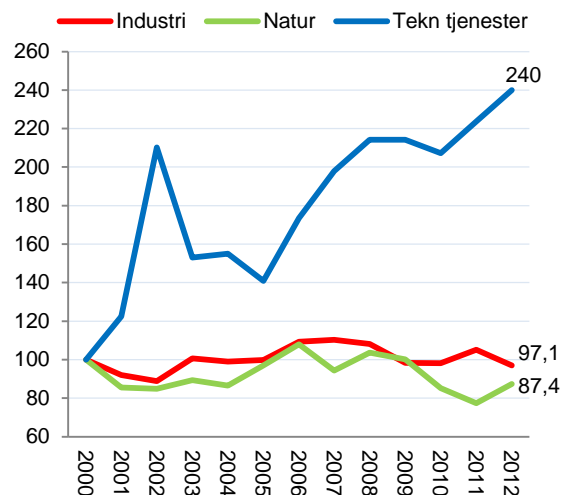
Antall arbeidsplasser i de naturbaserte næringene har blitt redusert med 55 arbeidsplasser mellom 2000 og 2012. Det var 383 arbeidsplasser i de naturbaserte næringene i Vest-Telemark i 2012. Dette tilsvarer en reduksjon på om lag 12 prosent, slik vi ser av figuren nederst til høyre.

Det var bare 43 arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene i Vest-Telemark i 2000. I 2012 var antallet 103.

I figur 18 ser man den indekserte utviklingen, der antallet arbeidsplasser i 2000 er indeksert til å være lik 100. De teknologiske tjenestene har økt med 140 prosent. Siden antallet arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene er så lite, så gir det store prosentvise utslag. For å rette opp på dette bildet, studerer vi vekstimpulseneⁱⁱ i disse næringene på de neste sidene. Vekstimpulsene viser oss endringen i den prosentvise andelen av sysselsettingen i basisnæringene. Da får vi et riktigere bilde av basisnæringenes andel av samlet sysselsetting, samt dens utvikling over tid.

Figur 17: Antall arbeidsplasser i de tre typene av basisnæringer i Vest-Telemark fra 2000 til 2012.

Figur 18: Indeksert utvikling i de tre typene av basisnæringer i Vest-Telemark fra 2000 til 2012. 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

1.8.1 Basisnæringer - nivå

Basisnæringene blir tillagt stor betydning for regional utvikling. Dette er næringer som selger sine varer og tjenester til et nasjonalt eller internasjonalt marked, og som bringer inntekter inn til regionen.

Basisnæringene skaper ringvirkninger til andre næringer, gjennom å kjøpe varer og tjenester fra bedrifter i andre bransjer. Basisnæringene har også større svingninger enn andre næringer. Etterspørselen avgjøres av nasjonale og internasjonale konjunkturer, og konkurransevnen kan også svinge ganske mye.

Tabell 3: Nivå for basisnæringene i regionene på Østlandet fra 2000 til 2012, målt som andel av samlet sysselsetting. Rangering blant landets 83 regioner med hensyn til nivå i 2012 i første kolonne. Siste kolonne viser differansen mellom nivået i 2012 og nivået i 2000.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Endring
1	Kongsberg/Numedal	35,5	35,2	35,8	33,9	32,5	33,6	36,6	38,1	41,1	41,5	41,4	44,4	46,1	10,6
6	Akershus Vest	20,4	23,8	27,6	28,2	27,6	28,0	28,0	28,9	30,3	30,1	30,8	30,7	30,9	10,5
11	Halden	28,9	28,1	29,1	28,0	26,6	26,1	26,3	26,7	25,7	25,5	24,4	24,6	25,4	-3,6
24	Gjøvikregionen	26,7	25,6	25,6	23,9	22,9	22,3	22,9	23,0	22,1	21,3	20,8	20,8	20,4	-6,3
32	Fjellregionen	23,7	22,8	23,9	22,4	22,1	22,4	22,7	21,1	21,3	21,5	19,9	19,4	18,9	-4,9
36	Midt-Gudbrandsdal	19,4	19,8	19,6	20,7	20,1	19,9	20,2	19,8	19,9	19,5	18,8	18,3	18,3	-1,1
38	Oslo	20,0	19,4	19,8	17,4	17,2	17,3	17,5	17,3	17,5	17,0	16,8	17,0	17,7	-2,2
42	Nord-Gudbrandsdal	23,9	22,8	27,0	26,5	25,8	22,3	21,7	20,6	20,4	20,4	19,1	18,2	17,5	-6,3
46	Tønsbergregionen	20,1	19,8	19,0	18,0	17,9	17,4	17,5	17,8	17,7	17,3	16,8	16,8	17,1	-3,0
48	Grenland	24,9	24,4	23,9	21,8	21,4	21,0	20,0	18,8	19,3	18,7	17,9	17,8	16,9	-8,0
50	Sandefjord/Larvik	19,4	19,1	18,6	17,9	18,3	18,2	18,6	17,8	17,4	16,8	16,5	16,4	16,5	-2,9
51	Glåmdal	21,5	20,6	19,6	19,3	18,3	18,8	18,5	17,9	17,8	17,0	15,9	15,9	16,1	-5,4
52	Nedre Glomma	23,9	22,7	22,2	21,3	20,4	19,3	18,9	18,5	17,9	17,1	16,5	16,5	16,1	-7,8
53	Ringerike/Hole	21,9	20,6	20,3	19,2	19,0	19,8	20,5	20,0	19,4	18,5	17,8	17,6	15,9	-6,0
56	Midt-Buskerud	19,4	18,4	17,7	17,0	17,1	17,9	17,8	17,9	17,4	16,6	16,1	15,7	15,5	-4,0
59	Hamarregionen	18,9	18,5	18,4	18,2	17,4	17,2	17,2	16,4	15,9	15,4	14,9	14,6	15,0	-3,9
60	Midt-Telemark	15,4	13,8	14,0	13,9	14,1	14,8	15,4	14,9	15,4	13,9	13,0	13,7	15,0	-0,5
63	Vest-Telemark	14,6	13,2	13,6	14,6	14,2	14,7	15,6	14,9	15,1	14,4	13,7	13,8	13,8	-0,7
64	Indre Østfold	16,9	16,5	16,6	16,5	16,3	16,2	15,9	15,7	15,7	14,9	14,4	14,4	13,8	-3,1
67	Øst-Telemark	19,4	18,2	18,6	17,7	16,4	16,9	17,3	16,0	15,7	15,6	14,2	13,2	13,4	-6,0
68	Valdres	16,5	16,6	18,3	18,1	16,9	16,1	16,9	15,6	15,1	14,9	13,9	13,9	13,3	-3,2
71	Mossregionen	18,4	17,7	17,6	17,4	17,2	17,0	16,5	16,4	15,5	14,0	13,7	13,4	12,6	-5,8
72	Sør Østerdal	18,5	18,0	16,9	16,5	15,9	15,4	15,4	14,6	14,6	14,1	13,5	12,8	12,5	-6,0
73	Hallingdal	17,1	16,4	16,3	15,8	16,1	16,5	16,4	15,6	14,8	14,3	13,7	13,3	12,4	-4,6
74	Drammensregionen	15,3	14,6	14,3	13,9	14,1	13,5	13,1	13,0	12,9	12,4	12,1	12,3	12,1	-3,2
76	Lillehammerregionen	14,0	13,9	14,7	14,5	13,9	14,3	13,5	13,3	13,0	12,7	12,2	11,9	12,0	-2,0
80	Hadeland	12,9	12,0	11,3	11,2	11,0	11,0	11,0	11,2	11,1	10,1	9,9	9,7	9,9	-3,1
81	Nedre Romerike	12,6	11,8	11,9	11,6	11,1	10,9	10,7	10,3	10,4	9,8	9,5	9,2	9,1	-3,5
82	Follo	8,3	8,2	8,5	8,5	8,5	8,0	7,8	7,7	7,7	7,7	7,3	7,1	7,0	-1,3
83	Øvre Romerike	9,0	8,4	8,3	8,5	8,2	10,1	9,8	9,0	8,7	8,1	7,2	6,7	6,7	-2,3

Kongsberg/Numedal har den høyeste konsentrasjonen av basisnæringer av alle regionene i landet.

Samtidig har regionen fått en sterk økning i konsentrasjonen siden 2000. Akershus Vest har etter hvert blitt nummer seks av de 83 regionene i landet, etter en nesten like sterk vekst som Kongsberg/Numedal.

Alle de andre regionene på Østlandet har hatt en nedgang i basisnæringenes andel av samlet sysselsetting etter 2000.

Basisnæringenes andel av samlet sysselsetting i Vest-Telemark har vært mellom 13 og 16 prosent hvert år. Andelen har blitt litt redusert med 0,7 prosentpoeng fra 2000 til 2012. Basisnæringenes andel av sysselsettingen i Vest-Telemark rangerte som nummer 64 av landets 83 regioner i 2012.

1.8.2 Vekstimpulser fra basisnæringene

Vi måler vekstimpulser som endringer i antall arbeidsplasser i basisnæringene som andel av samlet sysselsetting. Ofte måles vekst som prosentvis endring fra år til år, men da blir det ofte sterk vekst i regioner som i utgangspunktet hadde en liten basisnæring. Med dette målet får vi bedre fram hvordan utviklingen i basisnæringene bidrar til samlet vekst i regionen.

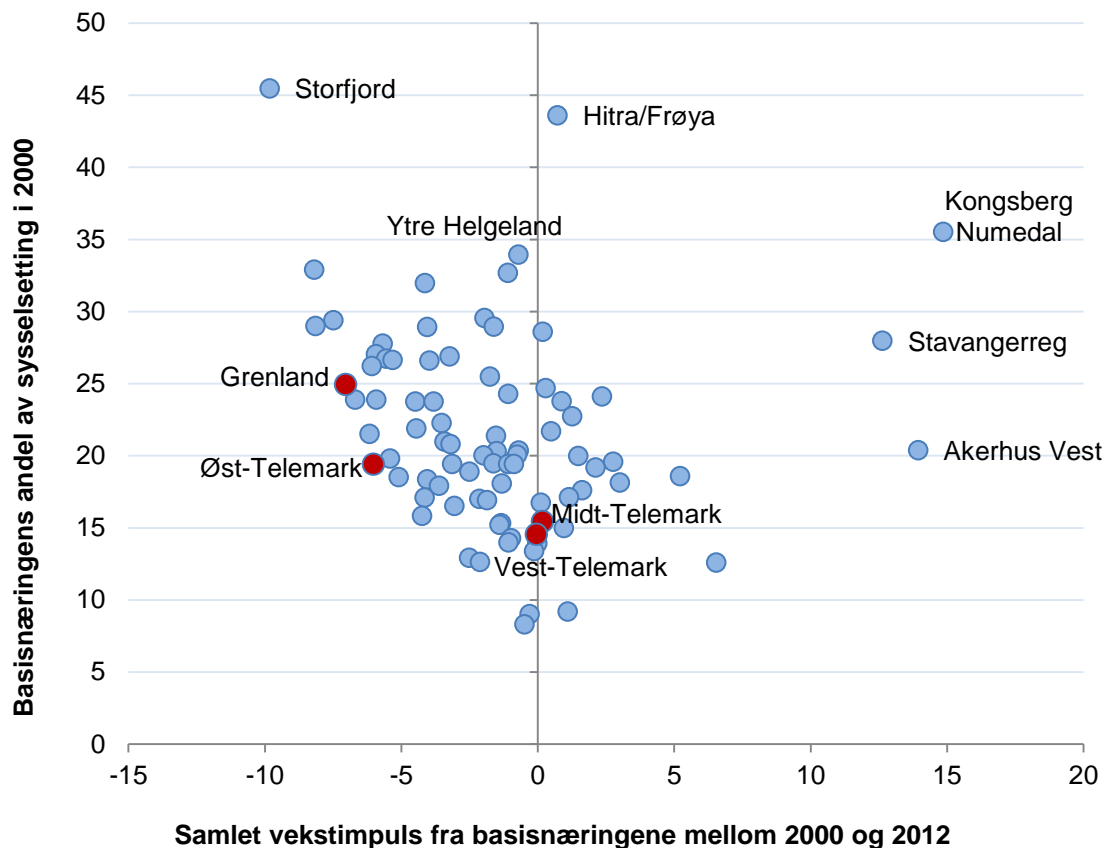
Tabell 4: Årlige vekstimpulser fra basisnæringene, målt som bidrag til samlet sysselsetting i prosent. Rangering med hensyn til progressivt gjennomsnitt helt til venstre.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt
1	Kongsberg/Numedal	-0,1	0,5	-2,0	-1,3	1,0	4,2	2,9	3,9	-0,4	0,1	3,8	2,1	1,9
4	Akershus Vest	3,3	4,0	0,1	-0,5	0,7	1,0	1,8	1,9	-0,5	0,9	0,6	0,7	0,8
9	Oslo	-0,5	0,3	-2,4	0,1	0,5	1,1	0,6	0,7	-0,6	0,1	0,8	1,0	0,4
14	Midt-Telemark	-1,6	0,0	-0,3	0,1	1,0	1,1	-0,3	0,7	-1,7	-1,0	0,8	1,4	0,2
22	Tønsbergregionen	0,0	-0,7	-1,3	0,1	-0,2	0,8	1,0	0,2	-0,8	-0,4	0,3	0,4	0,1
26	Drammensregionen	-0,6	-0,3	-0,6	0,2	-0,3	0,0	0,4	0,1	-0,6	-0,2	0,5	0,0	0,0
27	Halden	-0,6	1,1	-1,3	-1,8	-0,2	1,2	1,0	-0,6	-0,8	-0,8	0,5	0,7	0,0
32	Vest-Telemark	-1,4	0,3	0,8	-0,3	0,7	1,6	-0,6	0,5	-0,9	-0,9	0,2	0,1	-0,1
34	Follo	-0,1	0,2	0,0	-0,1	-0,3	0,1	0,2	0,1	-0,1	-0,4	0,0	-0,1	-0,1
36	Sandefjord/Larvik	-0,1	-0,4	-0,8	0,6	0,3	0,7	0,1	-0,3	-1,0	-0,3	0,1	0,1	-0,1
38	Nedre Romerike	-0,8	0,0	-0,4	-0,5	0,1	0,1	0,1	0,2	-0,7	-0,2	-0,1	0,1	-0,1
39	Hadeland	-0,9	-0,8	-0,1	-0,3	0,1	0,2	0,6	-0,2	-1,2	-0,1	-0,1	0,1	-0,1
43	Øvre Romerike	-0,4	-0,1	0,2	-0,3	2,2	0,1	-0,4	-0,1	-0,6	-0,9	-0,3	0,1	-0,1
44	Lillehammerregionen	-0,1	0,6	-0,3	-0,6	0,6	-0,3	0,1	-0,1	-0,5	-0,3	-0,3	0,1	-0,2
46	Hamarregionen	-0,2	-0,1	-0,3	-0,6	-0,2	0,5	-0,2	-0,5	-0,7	-0,5	-0,1	0,5	-0,2
52	Midt-Buskerud	-1,0	-0,6	-0,9	0,2	0,7	0,3	0,6	-0,2	-1,1	-0,7	-0,3	-0,1	-0,2
53	Indre Østfold	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	-1,1	-0,5	0,1	-0,5	-0,2
56	Midt-Gudbrandsdal	0,6	-0,5	1,4	-0,9	-0,2	0,7	-0,2	0,6	-1,1	-0,5	-0,4	-0,3	-0,3
60	Gjøvikregionen	-1,1	0,0	-1,7	-1,1	-0,6	1,1	0,7	-0,8	-1,2	-0,5	0,2	-0,4	-0,3
61	Nedre Glomma	-0,9	-0,5	-1,1	-0,8	-0,9	0,3	0,3	-0,5	-1,2	-0,4	0,2	-0,3	-0,4
64	Sør Østerdal	-0,4	-1,1	-0,6	-0,4	-0,6	0,4	-0,5	0,3	-0,7	-0,6	-0,8	-0,2	-0,4
65	Glåmdal	-1,0	-1,3	-0,6	-0,9	0,2	0,1	-0,4	0,2	-1,4	-1,3	0,0	0,2	-0,4
71	Mossregionen	-0,5	-0,2	-0,2	-0,2	0,0	0,0	0,5	-0,6	-1,9	-0,2	-0,1	-0,7	-0,4
72	Ringerike/Hole	-1,3	-0,5	-1,1	-0,3	1,1	1,3	0,2	-0,2	-1,2	-0,7	0,0	-1,7	-0,5
73	Hallingdal	-0,7	-0,4	-0,6	0,4	0,5	0,3	-0,5	-0,6	-0,8	-0,6	-0,3	-0,8	-0,5
75	Grenland	-0,7	-0,7	-2,3	-0,4	0,0	-0,3	-0,5	0,7	-1,0	-0,8	-0,1	-0,9	-0,5
76	Valdres	0,3	1,6	-0,4	-1,4	-0,5	0,9	-0,8	-0,5	-0,5	-1,1	0,1	-0,7	-0,5
77	Fjellregionen	-1,0	1,1	-1,8	0,0	0,2	0,8	-0,8	-0,1	-0,4	-1,1	-0,4	-0,9	-0,5
78	Øst-Telemark	-1,2	0,3	-1,2	-1,4	0,9	0,6	-1,0	-0,2	-0,7	-1,4	-0,9	0,2	-0,5
83	Nord-Gudbrandsdal	-1,1	3,8	-0,1	-0,8	-3,6	0,1	-1,1	-0,2	-0,5	-1,4	-1,0	-0,8	-0,9

Når vi rangerer regionene etter såkalt ti års progressivt gjennomsnittⁱⁱⁱ, teller også trenden med, ettersom de siste årene blir gitt større vekst enn de første. Kongsberg/Numedal er den regionen med de klart største vekstimpulsene fra basisnæringene av alle regionene i landet. Akershus Vest har hatt nest størst vekst fra 2000 til 2013, målt som andel av samlet sysselsetting, men er rangert som nummer fire ettersom mye av veksten skjedde tidlig.

Vest-Telemark hadde positive vekstimpulser fra sine basisnæringer i 2011 og 2012. I perioden 2005 og 2006 var det også en merkbar øking i andelen sysselsatte i basisnæringene. Over en periode på ti år, så har derimot antallet arbeidsplasser i basisnæringene som andel av samlet sysselsetting gått noe ned. Nedgangen er derimot svakere enn for de fleste andre regioner. Vi ser at fargen på cellen for det progressive snittet er blå, til tross for negativ verdi. Altså ligger Vest-Telemark på et nivå over medianregionen. Vest-Telemark rangeres som nummer 32 av alle regionene i landet med hensyn til progressivt gjennomsnitt.

1.8.3 Nivå og vekst basisnæringer

Figur 19: Basisnæringerens andel av sysselsettingen i 2000 på den vertikale akse, samlet vekstimpuls i basisnæringerne fra 2000 til 2012 på den horisontale akse, i regionene i Norge.

Et mindretall av regionene har hatt vekstimpulser fra basisnæringerne fra 2000 til 2012. Regioner som Kongsberg/Numedal, Stavangerregionen og Akershus Vest skiller seg ganske markant ut i diagrammet, gjennom å ha hatt sterk vekst. Dette er regioner med mye leverandørnæringer til olje- og gassutvinning. Regioner med stor nedgang har stort sett sitt tyngdepunkt i tradisjonell eksportindustri. Den såkalte todelingen av norsk næringsliv er dermed ganske synlig i dette diagrammet.

Ser vi på gruppe regioner utenom disse regionene, er det tydelig at det har vært en ulempe med en stor basisnæring. Dess større basisnæring, dess større nedgangsimpulser. Storfjord, som hadde den høyeste andelen av basisnæringer i 2000 har også fått den største nedgangen. Storfjord er kjent for sin møbelindustri.

Siden Vest-Telemark hadde en sysselsettingsandel i basisnæringerne på om lag 15 prosent i 2000, en andel som er blant de laveste i landet, så har heller ikke regionen opplevd sterk sysselsetningsnedgang i disse næringene. Den samlede vekstimpulsen har samlet sett vært tilnærmet lik null. Det er altså omtrent like mange sysselsatte i basisnæringerne i dag som det var i 2000.

1.9 Besøksnæringer

Besøksnæringene kan vi dele opp i fire ulike næringer. Den første og desidert største er handel, og da har vi tatt med butikkhandel, og ikke f.eks. internetthandel som ikke er avhengig av personlig tilstedeværelse. Det var 246 808 arbeidsplasser i butikkhandelen i 2012.

Antallet har gått ned siden 2008, da det var over 254 000 arbeidsplasser i handelen. Antall arbeidsplasser i handelen har gått spesielt mye tilbake i de største byene, mens distriktene har hatt en vekst. Overgang fra butikk- til internetthandel kan ha vært en faktor i denne utviklingen, samtidig til det har blitt flere kjøpesentra med kjedebutikker i distriktene. Det har kanskje blitt mindre behov for å «dra til byen» for å handle?

Aktivitetsnæringene består av forskjellige bransjer innen underholdning, kultur, fritidsaktiviteter og sport, og inkluderer også bransjer som frisører og drosjer.

Aktivitetsnæringene har samlet 57 877 arbeidsplasser i 2012.

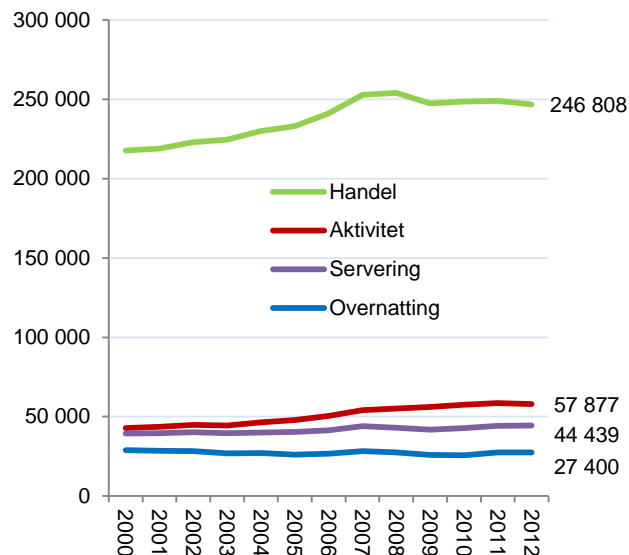
Serveringsnæringen, dvs. kaféer, restauranter og barer hadde 44 439 arbeidsplasser i 2012, mens overnattingsnæringene, hoteller, hytteutleie og campingplasser hadde 27 400.

I figur 21 ser vi utviklingen i de ulike næringene på landsbasis siden 2000.

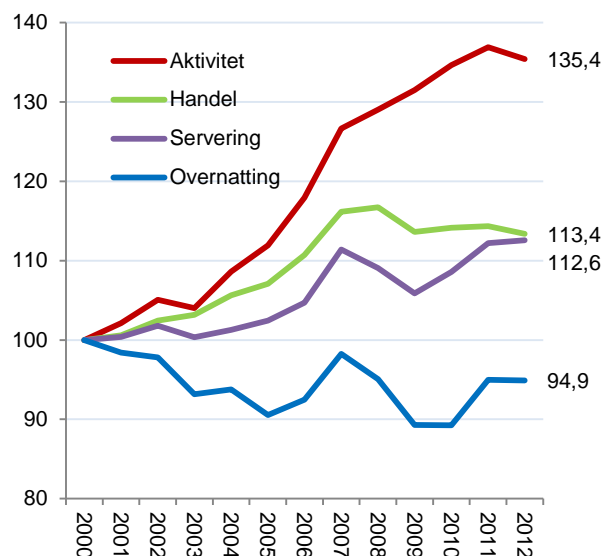
Aktivitetsnæringene har hatt en kraftig vekst, med 35,4 prosent økning i antall arbeidsplasser siden 2000. Det siste året var det imidlertid en noe overraskende nedgang.

Overnattingsnæringene har 5,1 prosent færre arbeidsplasser i 2012 enn i 2000. Antall overnattinger har økt, så det har nok skjedd en rasjonalisering i overnattingsnæringene på samme måte som i industrien.

Servering og handel har økt omtrent i samme takt som resten av økonomien.

Figur 20: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge fra 2000 til 2012.

Figur 21: Indeksert utvikling i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge fra 2000 til 2012. 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

1.9.1 Besøksnæringer i Vest-Telemark

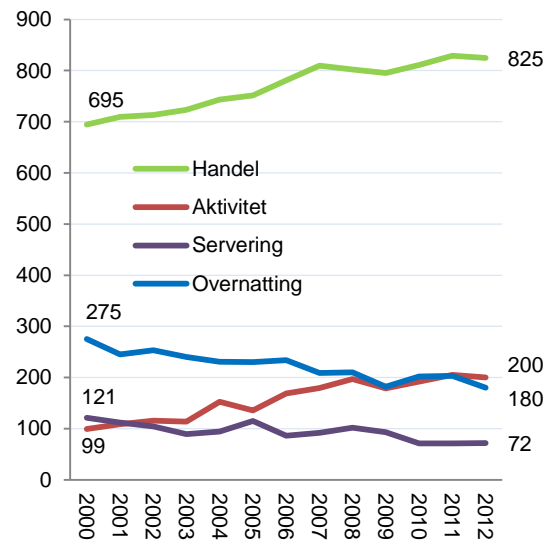
Handelen er den klart største besøksnæringen i Vest-Telemark. Det var flere arbeidsplasser i handelsnæringene enn i de øvrige besøksnæringene til sammen. Det var 825 arbeidsplasser i handelsnæringene i 2012. Dette er en oppgang på 130 arbeidsplasser.

Overnattingsbransjen har sett en reduksjon i antall arbeidsplasser fra 275 i 2000 til 180 i 2012. Også serveringsbransjen har fått redusert sine arbeidsplasser. Det er derimot en oppgang i antall arbeidsplasser i aktivitetsnæringene som sysselsatte 200 personer i 2012. Dette er en dobling fra nivået i 2000.

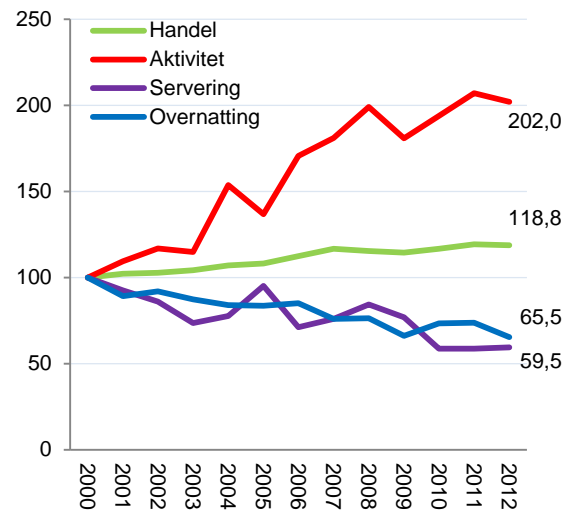
Figur 23 viser den prosentvise utviklingen i besøksnæringene i Vest-Telemark fra 2000 til 2012.

Antall arbeidsplasser i handelsnæringen har økt med nesten 18,8 prosent fra 2000 til 2012. Aktivitetsnæringene har, som vi så i figur 22, mer enn dobbelt så mange arbeidsplasser i 2012 enn i 2000.

Antall arbeidsplasser i overnattingsbransjen har blitt redusert med 34,5 prosent. Antall arbeidsplasser i serveringsbransjen har blitt redusert med 40,5 prosent fra 2000 til 2012.

Figur 22: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Vest-Telemark fra 2000 til 2012.

Figur 23: Indeksert utvikling i antall arbeidsplasser i Vest-Telemark i besøksnæringene fra 2000 til 2012. 2000-nivået = 100.

1.10 Besøksattraktivitet

Vi har sett utviklingen i besøksnæringene på de forrige sidene. Der kom det fram at Vest-Telemark har hatt en vekst i besøksnæringene som er omtrent halvparten så stor som veksten på landsbasis. Antall arbeidsplasser i besøksnæringene vokste med 7 prosent i Vest-Telemark, mens de vokste med 14 prosent på landsbasis fra 2000 til 2012. Besøksnæringene omsetter imidlertid ikke bare til besøkende, men i stor grad til den lokale befolkningen. Befolkningsveksten påvirker derfor utviklingen i besøksnæringene direkte. Det må vi justere for, for å få fram det vi kan kalle for besøksoverskuddet. En enkel og direkte metode er å bruke antall arbeidsplasser i besøksnæringene på landsbasis som andel av folketallet, og trekke fra denne andelen for hver enkelt kommune, region eller fylke.

Tabell 5: Besøksoverskudd målt som prosent av samlet sysselsetting i regionene på Østlandet, rangert etter nivået i 2012. Endringen i besøksoverskuddet fra 2000 til 2012 vises i siste kolonne.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Endring
1	Hallingdal	11,3	11,2	11,6	10,3	10,5	10,8	10,4	10,9	10,5	10,0	10,0	9,1	8,7	-2,6
2	Lillehammerregionen	6,8	6,1	6,1	5,6	6,1	5,6	6,3	6,1	6,5	5,9	6,0	5,9	5,2	-1,6
7	Valdres	4,3	4,5	4,8	4,0	4,5	5,0	4,8	4,9	4,4	4,5	3,9	3,8	3,6	-0,7
9	Oslo	4,8	5,1	4,9	4,8	4,3	4,4	4,3	3,9	3,2	3,0	3,0	3,1	3,0	-1,8
11	Vest-Telemark	1,4	1,3	1,4	1,3	1,8	1,9	2,0	1,7	2,1	1,8	2,3	2,8	2,6	1,2
12	Nord-Gudbrandsdal	3,3	2,7	2,5	2,9	3,5	3,6	4,1	3,6	3,0	2,6	2,1	2,9	2,3	-1,0
13	Sør Østerdal	1,9	2,0	1,1	1,4	1,0	1,5	1,6	1,7	1,9	1,9	1,3	1,2	2,3	0,3
20	Øst-Telemark	0,8	1,1	0,3	-0,1	0,8	0,7	0,2	0,1	0,3	0,5	0,5	1,0	0,7	-0,1
23	Midt-Gudbrandsdal	3,4	2,9	3,0	3,0	2,2	2,6	2,6	2,0	3,3	2,1	1,6	2,0	0,5	-2,9
27	Ringerike/Hole	1,0	0,5	1,0	0,9	0,8	0,8	0,6	0,5	0,6	0,6	0,8	0,3	0,2	-0,7
31	Øvre Romerike	-0,1	0,0	-0,3	-0,4	-0,5	-0,3	-0,3	-0,2	0,0	0,1	-0,5	-0,2	0,0	0,0
34	Kongsberg/Numedal	-0,3	0,3	0,8	1,1	0,8	0,5	1,0	0,8	0,9	0,7	0,8	0,1	-0,1	0,1
35	Akershus Vest	-1,4	-1,0	-0,6	-0,9	-0,6	-0,8	-0,4	0,4	0,4	-0,6	-0,5	-0,3	-0,2	1,2
36	Grenland	-0,6	-0,6	-1,0	-0,8	-0,8	-0,9	-0,7	-0,3	-0,2	-0,2	-0,2	-0,4	-0,2	0,4
39	Mosseregionen	-1,1	-1,2	-1,1	-1,1	-1,0	-0,8	-0,3	0,0	-0,1	0,1	-0,5	-0,9	-0,6	0,5
41	Sandefjord/Larvik	-0,1	-0,5	0,3	0,1	-0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	-0,2	-0,6	-0,7	-0,6
46	Nedre Romerike	-0,8	-0,8	-0,9	-1,2	-1,4	-1,2	-1,6	-1,5	-1,8	-1,6	-1,5	-1,3	-1,0	-0,2
48	Fjellregionen	-1,7	-2,1	-1,7	-1,7	-1,1	-0,9	-0,7	-0,5	-0,8	-0,6	-0,5	-1,2	-1,3	0,4
49	Tønsbergregionen	-1,1	-0,9	-0,7	-0,7	-0,6	-0,3	-0,7	-0,7	-0,9	-1,1	-1,6	-1,3	-1,5	-0,4
50	Hamarregionen	-1,3	-1,9	-1,6	-1,3	-1,4	-1,5	-1,3	-1,3	-1,4	-1,9	-1,7	-1,8	-1,5	-0,2
51	Drammensregionen	-2,0	-1,8	-1,9	-1,5	-1,6	-1,4	-1,7	-1,8	-1,4	-1,4	-1,4	-1,4	-1,5	0,5
54	Nedre Glomma	-1,1	-1,0	-1,1	-1,5	-1,3	-1,3	-1,3	-1,4	-1,2	-1,3	-1,5	-1,7	-1,7	-0,6
57	Gjøvikregionen	-2,2	-2,0	-2,4	-2,2	-2,3	-2,6	-2,8	-2,4	-2,3	-2,1	-2,4	-2,4	-2,0	0,1
58	Midt-Buskerud	-2,9	-3,5	-3,0	-2,8	-2,2	-3,1	-3,2	-3,9	-2,9	-2,7	-3,0	-2,7	-2,2	0,8
62	Follo	-3,5	-3,5	-3,4	-3,4	-3,4	-3,2	-3,1	-3,0	-2,9	-3,0	-2,7	-2,8	-2,7	0,8
63	Hadeland	-3,7	-3,2	-3,2	-3,3	-2,9	-3,3	-3,6	-4,0	-4,3	-3,3	-3,0	-3,2	-2,8	0,9
69	Midt-Telemark	-0,7	-1,7	-1,0	-1,5	-2,4	-2,4	-2,5	-3,0	-3,4	-2,6	-3,3	-3,4	-3,3	-2,6
74	Halden	-2,8	-3,1	-2,9	-3,1	-2,9	-3,4	-3,4	-3,2	-3,0	-3,9	-3,8	-3,8	-4,1	-1,3
76	Glåmdal	-4,5	-4,2	-4,1	-3,7	-3,9	-4,1	-4,3	-4,9	-4,7	-4,4	-4,6	-4,6	-4,6	-0,2
77	Indre Østfold	-4,5	-4,7	-4,6	-4,3	-4,4	-4,3	-4,2	-4,4	-4,1	-4,3	-4,7	-5,0	-4,9	-0,4

I tabellen over ser vi hvordan besøksoverskuddet i regionene på Østlandet har utviklet seg siden 2000. Hallingdal er den regionen i landet med høyest besøksoverskudd. Vest-Telemark er rangert som nummer 11 av de 83 regionene med hensyn til besøksoverskudd, som vi også kan kalle konsentrasjon av besøksnæringer. Vest-Telemark har også hatt et økende besøksoverskudd, og de har hatt et positivt besøksoverskudd hvert år siden 2000.

1.10.1 Vekst i besøksnæringenes overskudd

På forrige side så vi hvordan besøksnæringenes overskudd har utviklet seg. Vi så da på besøksnæringenes nivå, eller besøksnæringenes konsentrasjon i de ulike regionene. I tabellen under ser vi på utviklingen i besøksoverskuddet fra ett år til et annet.

Tabell 6: Årlig endring i besøksnæringenes sysselsettingsoverskudd i regionene på Østlandet fra 2001 til 2012. Regionene er rangert i forhold til landets 83 regioner med hensyn til progressivt gjennomsnitt. Den siste kolonnen viser samlet impuls fra 2000 til 2012.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Samlet impuls
10	Sør Østerdal	0,0	-0,9	0,4	-0,5	0,5	0,1	0,2	0,2	0,0	-0,6	-0,1	1,0	0,2	0,5
12	Vest-Telemark	-0,1	0,1	-0,1	0,5	0,1	0,2	-0,3	0,5	-0,3	0,5	0,4	-0,1	0,1	1,3
15	Midt-Buskerud	-0,6	0,5	0,2	0,6	-0,9	-0,2	-0,8	0,9	0,2	-0,3	0,3	0,5	0,1	0,7
20	Hadeland	0,5	0,0	0,0	0,4	-0,5	-0,4	-0,5	-0,2	1,0	0,4	-0,2	0,3	0,1	0,7
25	Gjøvikregionen	0,1	-0,3	0,2	-0,1	-0,3	-0,2	0,3	0,1	0,2	-0,3	0,0	0,4	0,1	0,1
27	Grenland	0,0	-0,3	0,2	-0,1	-0,1	0,2	0,4	0,1	0,0	0,0	-0,2	0,2	0,1	0,4
29	Øst-Telemark	0,3	-0,8	-0,4	0,9	-0,1	-0,5	-0,1	0,1	0,2	0,0	0,4	-0,3	0,0	-0,1
31	Nedre Romerike	0,0	0,0	-0,4	-0,1	0,2	-0,4	0,0	-0,4	0,3	0,1	0,1	0,3	0,0	-0,3
35	Øvre Romerike	0,1	-0,4	-0,1	-0,1	0,2	0,0	0,1	0,2	0,1	-0,6	0,4	0,1	0,0	0,0
37	Akershus Vest	0,4	0,4	-0,4	0,4	-0,2	0,4	0,8	-0,1	-0,9	0,1	0,2	0,1	0,0	1,2
38	Follo	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	-0,1	0,1	0,0	0,5
48	Hamarregionen	-0,6	0,3	0,3	-0,1	-0,1	0,1	0,0	-0,1	-0,5	0,2	-0,1	0,3	0,0	-0,3
52	Drammensregionen	0,2	-0,1	0,4	0,0	0,1	-0,3	-0,2	0,3	0,1	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,3
55	Mossregionen	-0,1	0,1	0,0	0,1	0,2	0,5	0,3	0,0	0,2	-0,6	-0,5	0,3	0,0	0,4
58	Glåmdal	0,2	0,2	0,4	-0,2	-0,2	-0,2	-0,7	0,1	0,5	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
63	Fjellregionen	-0,4	0,4	0,0	0,6	0,2	0,2	0,2	-0,3	0,3	0,1	-0,7	-0,1	-0,1	0,4
65	Nedre Glomma	0,1	-0,1	-0,3	0,1	0,1	-0,1	-0,1	0,1	-0,1	-0,2	-0,2	0,0	-0,1	-0,7
66	Ringerike/Hole	-0,5	0,5	-0,1	-0,1	0,0	-0,2	-0,1	0,1	0,0	0,2	-0,5	0,0	-0,1	-0,7
67	Oslo	0,3	-0,2	-0,1	-0,4	0,1	0,1	-0,2	-0,6	-0,2	0,0	0,2	0,0	-0,1	-1,1
70	Lillehammerregionen	-0,7	0,0	-0,6	0,5	-0,4	0,9	0,0	0,4	-0,7	0,3	-0,1	-0,8	-0,1	-1,3
71	Indre Østfold	-0,2	0,1	0,4	-0,1	0,1	-0,1	-0,3	0,2	-0,1	-0,4	-0,4	0,1	-0,1	-0,8
72	Tønsbergregionen	0,2	0,2	0,0	0,0	0,3	-0,3	-0,1	-0,2	-0,2	-0,5	0,3	-0,1	-0,1	-0,6
73	Sandefjord/Larvik	-0,4	0,8	-0,1	-0,2	0,3	-0,2	0,0	0,1	0,2	-0,5	-0,4	-0,1	-0,1	-0,6
75	Nord-Gudbrandsdal	-0,6	-0,2	0,4	0,6	0,1	0,7	-0,5	-0,6	-0,5	-0,5	0,8	-0,7	-0,2	-1,1
76	Valdres	0,3	0,2	-0,8	0,5	0,6	-0,2	0,3	-0,5	0,0	-0,6	-0,1	-0,2	-0,2	-0,7
77	Kongsberg/Numedal	0,5	0,6	0,3	-0,3	-0,4	0,5	-0,1	0,1	-0,2	0,0	-0,6	-0,3	-0,2	0,1
78	Midt-Telemark	-1,0	0,7	-0,5	-0,9	0,0	-0,2	-0,5	-0,4	0,8	-0,7	-0,2	0,1	-0,2	-2,7
79	Halden	-0,3	0,1	-0,2	0,2	-0,5	-0,2	0,2	0,1	-0,8	0,0	0,0	-0,3	-0,2	-1,6
82	Hallingdal	-0,1	0,2	-1,3	0,1	0,5	-0,2	0,7	-0,3	-0,7	0,1	-0,9	-0,3	-0,3	-2,3
83	Midt-Gudbrandsdal	-0,4	0,0	0,1	-0,8	0,3	0,1	-0,6	1,4	-1,3	-0,5	0,5	-1,5	-0,3	-2,9

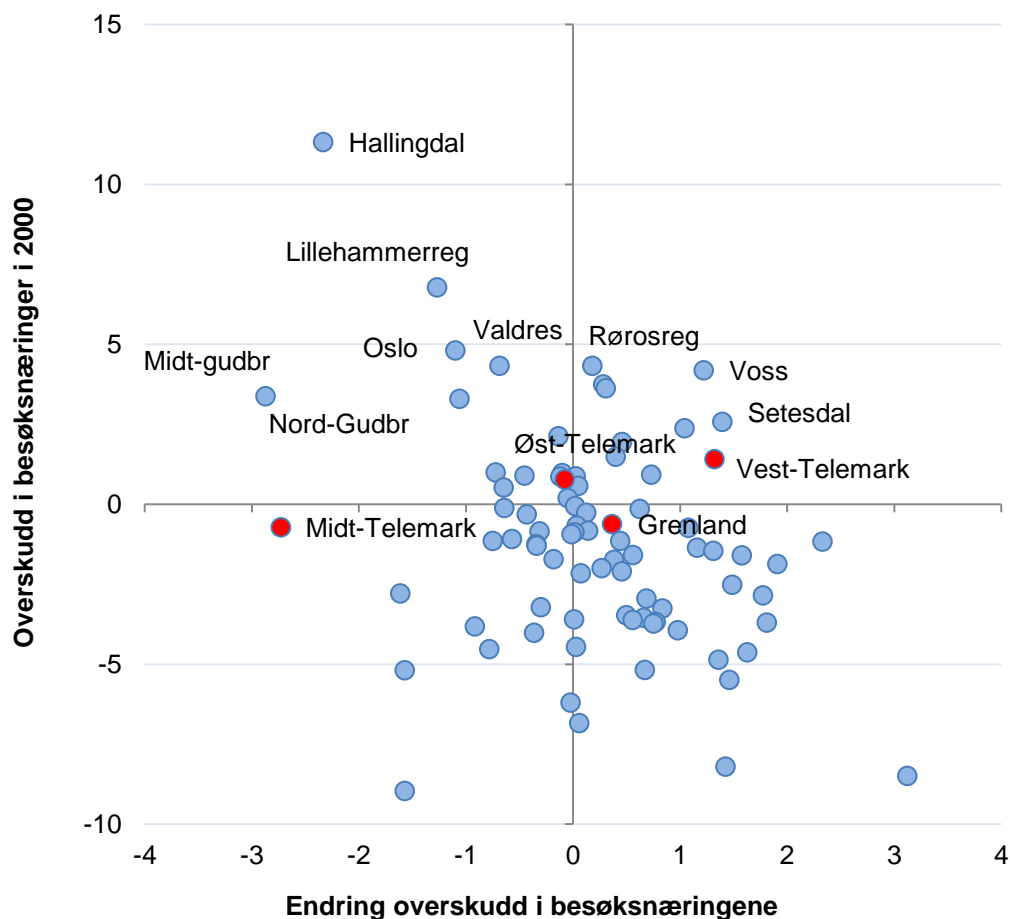
Vest-Telemark har hatt en fin utvikling i sine besøksnæring, når vi kompenserer for at svak befolkningsutvikling har bidratt negativt. Vest-Telemark er faktisk helt oppe på 12. plass av regionene når det gjelder vekst i sitt besøksoverskudd. Mye hyttebygging har nok bidratt positivt. Samtidig hadde ikke Vest-Telemark mange arbeidsplasser i hotellnæringen i utgangspunktet, som f.eks. Hallingdal hadde. Hotellnæringen har krympet etter 2000 og det har rammet besøksnæringene i regioner med mye hotell.

Grenland og Øst-Telemark har også fått positive impulser fra økt besøksattraktivitet de siste årene.

Midt-Telemark har tapt mye av sin besøksattraktivitet siden 2000, og er en av regionene i landet med svakest utvikling i sin besøksattraktivitet.

1.10.2 Nivå og vekst i besøksnæringene

Det kan være interessant å se nivå og endring i nivået til besøksnæringene i sammenheng, som vist i figuren under.

Figur 24: Nivå i 2000 og vekst fra 2000 til 2012 i besøksnæringene i regioner i Norge.

Figuren over viser hvordan regionene plasserer seg i forhold til overskudd i besøksnæringene i 2000 og endring i overskudd i besøksnæringene fra 2000 til 2012.

Vest-Telemark og Øst-Telemark var de eneste regionene i Telemark med besøksoverskudd i 2000. Vest-Telemark har økt sitt besøksoverskudd mye siden 2000. Grenland og Midt-Telemark hadde noe besøkslekkasje i 2000, men har vidt forskjellig utvikling. Midt-Telemark er en av regionene med størst nedgang i besøksoverskuddet, mens Grenland har forbedret sin besøksbalanse etter 2000.

1.11 De regionale næringene

De regionale næringene er de som ikke regnes som basisnæringer, besøksnæringer eller lokale næringer. De består av bransjer som bygg og anlegg, forretningsmessig tjenesteyting, transport, agenturhandel, finans og eiendom.

De regionale næringene får ofte lite oppmerksomhet i regional utvikling, der det som oftest fokuseres på basisnæringer og på reiseliv. Årsaken er antakelig at en regner med at det er basisnæringer og turisme som er motorer i utviklingen, og at de regionale næringene påvirkes av hva som skjer i basis- og turistnæringene.

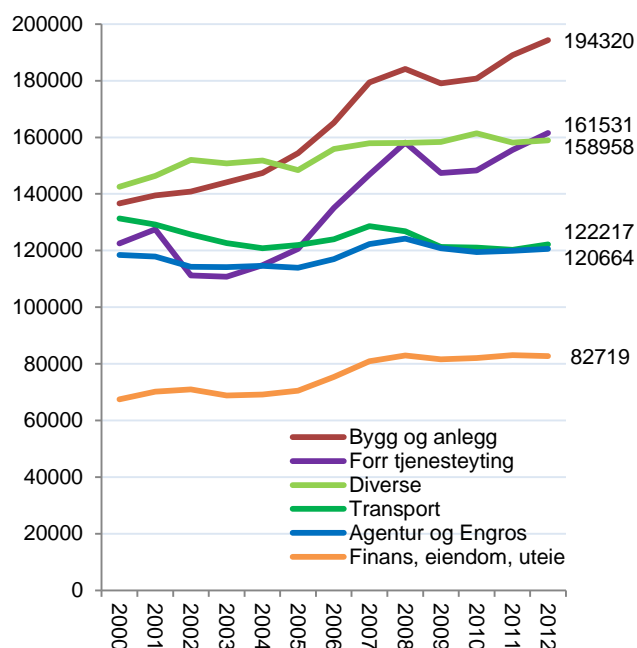
De regionale næringene er imidlertid store, og utgjør omtrent like mange arbeidsplasser som basisnæringene og besøksnæringene til sammen. Vi må dermed også ta med utviklingen i disse næringene for at bildet av næringsutviklingen skal bli komplett.

I 2012 var det bygg og anlegg som var den største enkeltbransjen innenfor de regionale næringene. Antall arbeidsplasser innen bygg og anlegg har vokst mye siden 2000, fra under 140 000 i 2000 til nesten 200 000 i 2012. Veksten har vært på nesten 60 000 arbeidsplasser, og den prosentvise veksten er også høyest av de regionale næringene, som vi ser av figur 26. Bygg- og anleggsnæringen er ganske spredt, og er viktig for mange av de små og perifere kommunene.

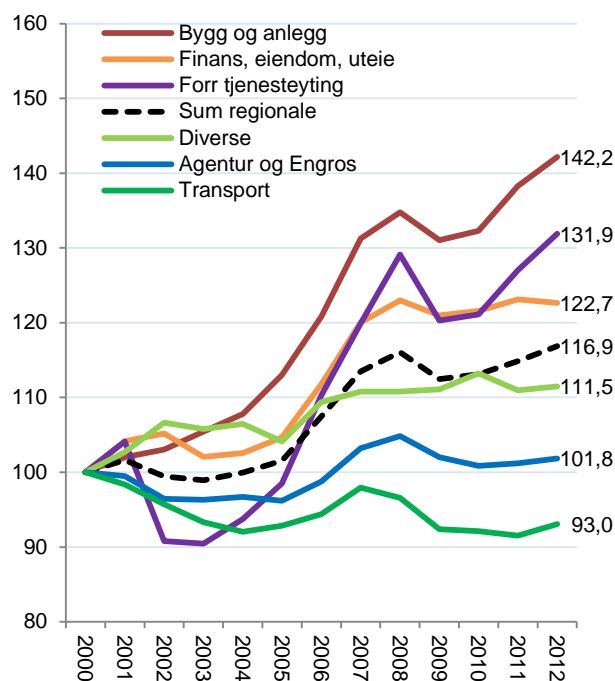
Forretningsmessig tjenesteyting, som er regnskap, revisjon, utleie av arbeidskraft etc., har også hatt sterk vekst siden 2000, men er ganske følsom for konjunktorene. Det samme gjelder finans, eiendom og utleie. Disse bransjene er typiske by-bransjer, som har størst konsentrasjon i de store byene.

Agentur og engroshandel har ikke hatt særlig vekst etter 2000.

Transportbransjen har hatt fallende sysselsetting i Norge. Dette er bransjer som buss, tog, fly, sjøfart, posttjenester og lagertjenester. Drosjenæringen er ikke med her, ettersom vi har kategorisert denne næringen som en besøksnæring.

Figur 25: De regionale næringene, antall arbeidsplasser i Norge fra 2000 til 2012.

Figur 26: Relativ utvikling av de regionale næringene i Norge fra 2000 til 2012, utvikling indeksert slik at antall arbeidsplasser i 2000=100.

1.11.1 De regionale næringene - nivå

De regionale næringene har en viss tendens til å konsentrere seg i regionale sentra, det gjelder spesielt innenfor bransjer som forretningsmessig tjenesteyting, finans og eiendom. Andre bransjer innenfor de regionale næringene, som bygg og anlegg og transport, er ganske jevnt fordelt. Nivået, målt som antall arbeidsplasser i de regionale næringene som prosentvis andel av samlet sysselsetting, er vist i tabellen under.

Tabell 7: Nivå på de regionale næringene i regionene på Østlandet fra 2000 til 2012, dvs. antall arbeidsplasser i de regionale næringene som prosentvis andel av sysselsettingen. Rangering blant landets 83 regioner med hensyn til nivå i 2012 i første kolonne. Siste kolonne viser differansen mellom nivået i 2012 og nivået i 2000.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Endring
1	Oslo	73,3	72,4	68,4	67,3	66,1	66,3	65,9	65,7	65,2	63,7	62,0	61,2	61,3	-12,0
3	Øvre Romerike	38,0	41,0	38,9	37,7	37,4	35,6	34,9	34,9	36,7	36,2	35,8	36,7	37,0	-1,0
4	Akershus Vest	37,1	36,3	36,3	34,9	36,4	35,6	36,9	36,9	37,4	36,4	36,4	36,8	35,4	-1,6
6	Sandefjord/Larvik	31,3	30,5	30,0	30,4	30,8	30,9	31,4	32,5	33,8	32,6	32,6	31,9	32,4	1,1
10	Valdres	27,6	27,9	27,8	29,3	28,4	29,4	29,7	30,8	30,6	31,0	31,9	31,0	30,3	2,8
12	Nedre Romerike	24,4	23,8	24,8	24,4	25,3	25,9	26,5	26,9	26,8	26,2	27,8	28,6	29,4	5,0
13	Drammensregionen	26,7	27,7	27,2	26,9	27,0	27,4	28,2	28,6	28,8	28,6	28,9	28,9	29,4	2,7
14	Hamarregionen	28,1	28,2	29,4	29,0	28,8	27,7	28,4	29,3	30,0	28,9	28,8	28,6	28,8	0,8
16	Nedre Glomma	26,6	27,1	29,0	27,2	26,7	26,9	28,2	28,8	29,0	28,0	27,9	28,0	28,6	2,0
19	Hallingdal	22,7	23,5	24,8	25,5	25,7	26,2	26,8	28,0	28,3	28,1	27,9	27,7	28,3	5,6
21	Lillehammerregionen	25,6	26,1	26,3	27,3	27,4	27,5	28,5	28,7	29,0	28,4	28,5	27,8	27,8	2,2
22	Midt-Buskerud	21,9	23,1	22,9	23,6	23,7	24,3	24,6	25,7	25,0	25,2	26,2	26,8	27,8	5,9
23	Follo	24,0	23,9	23,5	24,5	25,0	25,3	25,6	26,4	26,9	26,3	26,4	26,2	27,5	3,6
24	Mosseregionen	27,1	28,0	25,7	24,9	25,3	26,0	27,3	27,3	28,5	28,0	28,9	28,3	27,4	0,3
26	Grenland	24,2	24,7	24,7	25,0	25,4	25,6	26,8	27,5	27,5	26,9	26,8	26,4	26,9	2,7
33	Nord-Gudbrandsdal	21,6	22,9	22,0	22,4	22,8	23,3	22,1	23,8	23,6	24,3	25,6	25,4	25,8	4,2
34	Tønsbergregionen	26,0	25,9	26,5	26,5	26,1	25,7	27,2	27,0	27,1	26,1	26,4	25,4	25,7	-0,3
38	Gjøvikregionen	21,5	21,7	22,6	22,9	24,1	24,2	24,5	25,4	25,0	24,9	25,2	24,6	25,1	3,6
42	Indre Østfold	21,4	21,6	22,1	22,3	23,7	23,9	24,2	24,3	24,3	25,0	25,2	25,3	24,6	3,3
44	Vest-Telemark	20,8	21,1	21,8	23,8	24,0	22,3	24,0	22,9	23,2	23,3	23,9	23,4	24,5	3,7
50	Ringerike/Hole	20,7	20,9	21,4	21,8	23,0	21,6	21,8	22,3	22,7	22,7	22,9	23,2	23,8	3,1
51	Midt-Gudbrandsdal	25,5	25,4	25,1	24,9	25,4	24,5	24,3	26,8	24,7	23,7	23,9	22,8	23,4	-2,1
53	Fjellregionen	20,6	20,4	19,8	21,1	21,0	20,1	20,2	22,1	22,6	21,7	22,9	23,0	22,8	2,2
54	Glåmdal	18,0	18,7	18,9	19,1	20,5	20,4	21,7	22,4	23,0	22,0	22,3	22,1	22,8	4,7
56	Øst-Telemark	21,3	21,5	20,8	21,5	21,3	20,4	20,4	20,6	20,6	22,1	22,8	22,3	22,6	1,2
63	Midt-Telemark	18,2	18,7	19,2	20,1	20,8	20,0	19,9	20,4	19,7	20,1	20,9	20,8	21,2	3,0
67	Hadeland	17,5	17,5	18,5	19,1	19,0	19,6	19,5	19,7	19,9	19,7	20,0	20,3	20,6	3,1
70	Sør Østerdal	20,1	19,4	20,5	20,8	21,7	21,6	20,8	21,9	22,5	22,2	22,9	22,1	20,3	0,2
71	Kongsberg/Numedal	20,6	20,0	18,4	19,2	19,8	21,3	21,5	22,8	22,2	21,4	21,4	21,2	20,3	-0,3
77	Halden	20,2	21,8	21,9	22,1	21,4	22,7	23,4	23,9	23,4	22,5	20,8	19,9	19,4	-0,8

Oslo har et spesielt høyt nivå på de regionale næringene, og ligger skyhøyt over alle andre regioner i landet. Variasjonen mellom regionene i nivå for de regionale næringene er mye mindre enn for basisnæringer og besøksnæringer, hvis vi ser bort fra Oslo. De fleste regionene har fått økt nivå på de regionale næringene, unntatt de som hadde høyest nivå i 2000. Det har nærmest skjedd en liten desentralisering av de regionale næringene siden 2000. Ingen av regionene i Telemark har spesielt høyt nivå for de regionale næringene, men alle har fått økt sin andel fra 2000 til 2012.

Andelen sysselsatte i de regionale næringene i Vest-Telemark har vokst med 3,7 prosentpoeng fra 2000 til 2012. Det har vært en øking i denne andelen hvert år siden 2007. Endringsnivået er blant de høyeste i landet. Det kommer frem av at cellen for endringen er blå.

1.11.2 Vekstimpulser fra de regionale næringene

Vekstimpulser måles som vekst i antall arbeidsplasser som prosentvis andel av samlet sysselsetting.

Tabell 8: Årlige vekstimpulser fra de regionale næringene i regionene på Østlandet fra 2001 til 2012. Nest siste kolonne viser det progressive gjennomsnittet av de årlige vekstimpulsene. Siste kolonne viser den samlede vekstimpulsen fra 2001 til 2012. Rangering blant landets 83 regioner mht. progressivt gjennomsnitt i første kolonne.

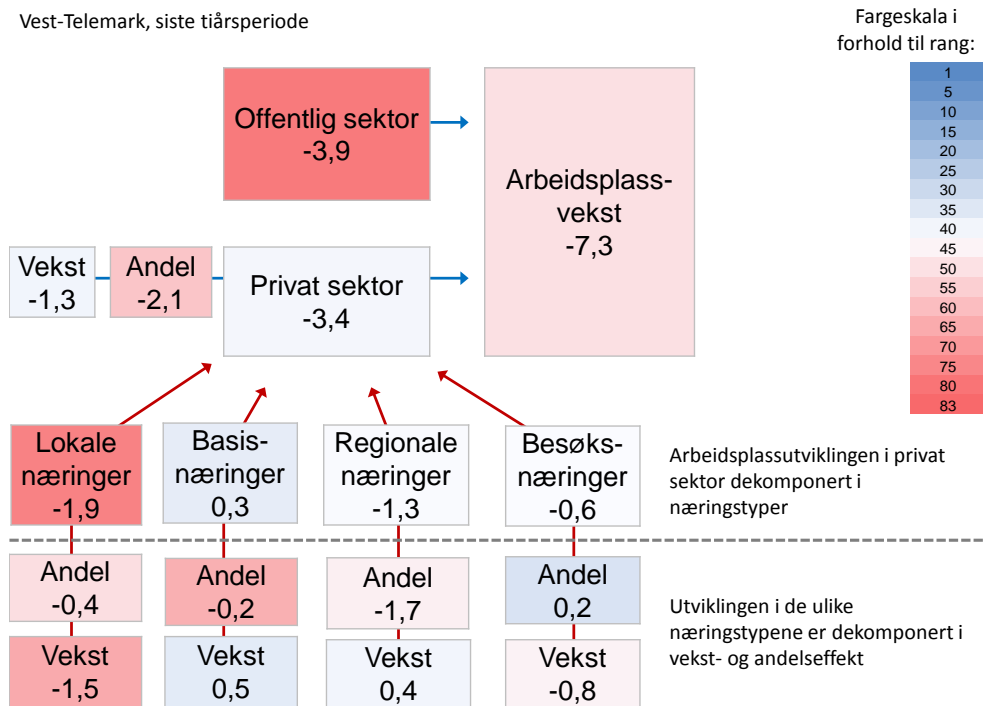
Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Hele perioden
1	Nedre Romerike	-0,5	0,9	-0,7	0,9	1,1	1,5	1,6	0,4	-0,8	1,8	1,4	1,3	1,0	9,3
7	Øvre Romerike	4,0	-1,9	-1,1	0,2	-0,9	0,6	1,6	2,9	-0,8	0,2	2,0	0,9	0,9	8,7
11	Oslo	-0,7	-4,3	-1,5	-0,1	1,6	2,8	3,0	1,4	-1,8	-0,8	1,1	1,0	0,7	2,4
12	Follo	-0,1	-0,5	0,8	0,3	0,8	1,2	1,7	1,0	-1,1	0,4	0,4	1,6	0,7	6,7
13	Drammensregionen	1,2	-0,5	-0,4	0,1	0,8	1,7	1,7	0,6	-0,6	0,6	0,6	0,9	0,7	7,1
15	Midt-Buskerud	1,2	0,0	0,3	0,3	0,5	0,8	1,8	-0,4	-0,3	0,8	0,6	1,3	0,7	7,2
27	Ringerike/Hole	0,2	0,3	0,3	1,2	-1,2	0,9	1,3	0,8	-0,4	0,3	0,5	0,7	0,4	5,0
34	Nedre Glomma	0,8	1,9	-2,0	-0,4	0,4	2,3	1,6	0,5	-1,7	0,1	0,5	0,8	0,4	5,0
35	Hallingdal	0,9	0,9	0,5	0,2	0,8	1,2	1,8	0,6	-0,8	-0,2	-0,1	0,6	0,4	6,4
37	Sandefjord/Larvik	-0,3	-0,5	0,2	0,6	0,8	1,1	2,5	1,6	-2,0	-0,1	-0,4	0,6	0,3	4,3
39	Mosseregionen	1,2	-2,4	-0,8	0,3	1,0	2,2	1,1	1,6	-1,3	1,1	-0,1	-0,8	0,3	3,2
40	Akershus Vest	-0,9	0,1	-2,0	1,6	-0,4	2,6	1,1	1,1	-1,4	0,3	1,1	-0,8	0,3	2,6
41	Vest-Telemark	0,3	0,4	1,7	0,2	-1,3	2,7	-0,9	0,7	-0,2	0,3	-0,5	1,2	0,3	4,7
42	Nord-Gudbrandsdal	1,2	-1,1	0,7	0,3	0,4	-0,4	1,6	-0,2	0,1	1,1	-0,3	0,2	0,3	3,7
47	Hadeland	0,1	1,0	0,5	-0,2	0,8	0,3	0,8	0,1	-0,5	0,4	0,5	0,4	0,3	4,1
48	Midt-Telemark	0,5	0,2	0,7	0,5	-0,4	0,5	0,7	-0,3	0,0	0,8	0,1	0,5	0,3	3,8
49	Indre Østfold	0,6	0,3	0,1	1,4	0,4	1,0	0,8	0,5	0,1	0,1	0,1	-0,4	0,3	5,3
51	Fjellregionen	-0,3	-0,6	1,0	0,3	-1,1	0,6	2,6	0,3	-1,6	1,8	0,1	-0,6	0,3	2,6
52	Grenland	0,3	-0,3	0,1	0,5	0,6	2,1	1,7	0,5	-1,3	-0,1	-0,4	0,5	0,3	4,1
54	Øst-Telemark	0,2	-0,8	0,3	-0,3	-0,5	0,3	0,6	0,1	0,7	0,8	-0,5	0,3	0,2	1,2
60	Hamarregionen	0,4	1,2	-0,6	0,0	-1,0	1,5	1,9	0,9	-1,6	-0,1	0,1	0,5	0,2	3,3
61	Glåmdal	0,7	-0,1	0,0	1,4	-0,3	1,7	1,1	0,9	-1,8	0,0	-0,4	0,8	0,2	3,7
62	Gjøvikregionen	0,2	0,9	0,3	1,0	0,2	0,8	1,6	-0,3	-0,6	0,2	-0,4	0,5	0,2	4,3
64	Tønsbergregionen	0,2	0,7	-0,5	-0,2	0,0	2,4	0,9	0,5	-1,5	0,5	-0,7	0,5	0,2	3,1
66	Lillehammerregionen	0,5	0,0	0,8	0,2	0,5	1,9	1,0	0,5	-1,1	0,7	-0,6	-0,2	0,2	4,1
68	Kongsberg/Numedal	-0,5	-1,6	0,8	0,6	1,5	0,9	2,2	-0,2	-1,2	0,1	0,1	-0,7	0,1	1,9
74	Valdres	0,6	-0,3	1,3	-1,2	1,4	0,6	2,0	-0,3	0,0	0,5	-0,9	-0,8	0,0	3,0
78	Sør Østerdal	-0,6	1,1	0,1	1,1	-0,1	-0,3	1,7	1,0	-0,7	0,8	-0,9	-1,6	-0,1	1,5
81	Midt-Gudbrandsdal	0,2	-0,6	0,1	0,1	-0,9	0,4	2,8	-1,5	-1,9	0,4	-0,9	0,2	-0,2	-1,9
83	Halden	1,8	0,2	0,0	-1,0	1,5	1,6	1,0	-0,1	-1,4	-1,5	-0,6	-0,5	-0,4	0,7

Det er de sentrale regionene på Østlandet som har fått de sterkeste vekstimpulsene fra de regionale næringene de siste årene. Det er også de mest sentrale regionene som har hatt sterkeste vekstimpulser i hele perioden etter 2000, med unntak av Oslo som hadde nedgang i de første årene. Nesten alle regionene har hatt vekst i de regionale næringene. Det er tre regioner på Østlandet som har hatt nedgang i sysselsettingen i de regionale næringene.

Vest-Telemark er regionen i fylket med høyest gjennomsnittlige vekstimpulser de siste ti årene. Vekstimpulsene har vekslet på å være positive og negative. De var positive i 2012. For hele perioden har det vært en samlet vekstimpuls på 4,7 prosent. Dette er i øvre sjiktet av samlede vekstimpulser. Det kommer frem av at fargen på cellen er lys blå. Vest-Telemark rangerte middels blant landets 83 regioner med hensyn til progressivt gjennomsnitt.

1.11.3 Oppsummering arbeidsplassutvikling

Nå har vi gått gjennom arbeidsplassutviklingen i regionen, og sett hvordan utviklingen har vært i ulike sektorer, og ulike næringstyper i regionen. I figuren under har vi satt utviklingen inn i en modell, der vi kan se den relative betydningen av utviklingen i de ulike sektorer og næringstyper, samtidig som fargene angir hvordan Vest-Telemark kommer ut i forhold til landsgjennomsnittet.

Figur 27: Oppsummering av arbeidsplassutvikling i Vest-Telemark i den siste tiårsperioden. Alle tallene viser endring i prosent av sysselsetting i regionen og fratrukket tilsvarende andel på landsbasis. Privat sektor er dekomponert i fire næringstyper. Avviket for hver av de fire næringstypene er dekomponert i en veksteffekt og en andelseffekt. Veksteffekten viser hvordan næringstypen ville ha bidratt til samlet vekst dersom næringstypens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andelseffekten viser hvordan næringstypen ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis.

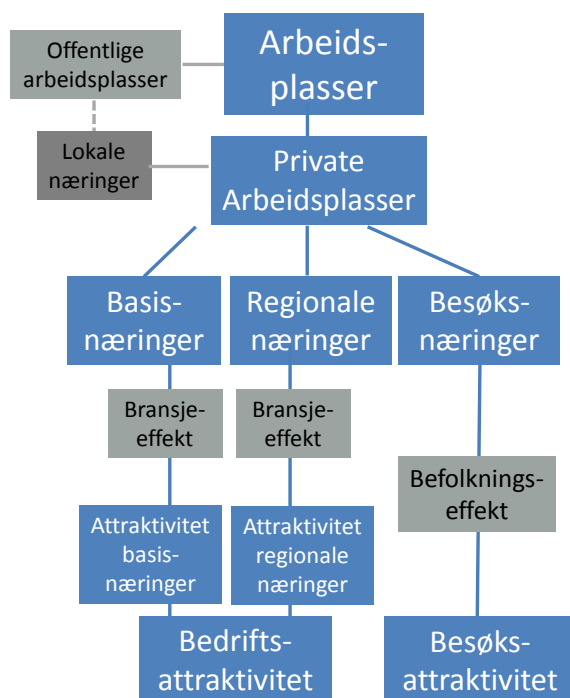
Arbeidsplassveksten i Vest-Telemark har vært 7,3 prosentpoeng lavere enn tilsvarende andel på landsbasis. Dette skyldes omtrent like store bidrag fra offentlig så vel som fra privat sektor. Privat sektor dekomponeres i fire næringstyper: Lokal næringer, basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer.

Basisnæringene har hatt en relativ vekst. Andelseffekten har vært negativ, mens veksteffekten har vært positiv. De regionale næringene har samlet sett bidratt negativt. Dette skyldes en svak andelseffekt. Veksteffekten har vært positiv. Besøksnæringene har bidratt svakt negativt til den relative utviklingen i privat sektor. Mens andelseffekten har vært god, har veksteffekten vært svak. De lokale næringene har bidratt negativt til den relative utviklingen i privat sektor.

2. Attraktivitet for bedrifter og besøk

Vi har så langt beskrevet næringsutviklingen gjennom å se på utviklingen i de ulike næringstypene. Vi ønsker nå å se om vi kan forklare en del av avvikene mellom veksten i de ulike næringstypene i Vest-Telemark og veksten ellers i landet. Ulike bransjestrukturer forklarer mye av forskjellene mellom regioner når det gjelder vekst i basisnæringer og regionale næringer. Besøksnæringene blir i stor grad påvirket av egen befolkningsutvikling. Når vi kan korrigere for slike forskjeller, får vi fram mål for bedrifts- og besøksattraktivitet.

I figuren under ser vi hvordan vi tenker oss en modell hvor vi identifiserer de viktigste drivkreftene for næringsutvikling, målt gjennom arbeidsplassveksten i næringslivet.

Figur 28: Modell for bedrifts- og besøksattraktivitet.

Vi har vist utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet i Vest-Telemark, hvor vi har delt inn næringslivet i fire næringstyper. Lokale næringer er bedrifter innenfor primærhelsetjenester, barnehager, grunnskole og liknende. Dette er bedrifter som har befolkningen på stedet som kunder, og som i stor grad substituerer kommunen som tjenesteleverandør. Utviklingen i denne sektoren er derfor i stor grad et utslag av hvordan fordelingen mellom kommune og næringslivet er når det gjelder tjenesteleveranser. F.eks. har noen skoler blitt privatisert etter nedleggelsesvedtak i kommunen, og fortsetter virksomheten i privat regi. Dette er ikke en næringslivsvekst som er spesielt interessant, ettersom antall arbeidsplasser i stor grad er de samme før og etter privatisering. Derfor har vi sett på utviklingen i lokale næringer i sammenheng med kommunal sektor.

De tre næringstypene som gjenstår er dermed basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer. Utviklingen i besøksnæringene må ses i sammenheng med befolkningsutviklingen på stedet. Et steds innbyggere er i stor grad kunder også i besøksnæringene. Høy besøksattraktivitet vil gi seg utslag i at antall arbeidsplasser i besøksnæringene øker raskere enn befolkningsveksten skulle tilsi. Noen steder med høy befolkningsvekst vil

kunne se en vekst i besøksnæringene, men uten at stedet egentlig trekker til seg flere besøkende. Besøksattraktivitet blir derfor målt som økning i antall arbeidsplasser i besøksnæringene utover det som befolkningsutviklingen tilsier.

Basisnæringene er de som produserer varer og tjenester for et nasjonalt eller internasjonalt marked, og som tilfører ny kjøpekraft til stedet. De fleste av bransjene som inngår her omtales som konkurranseutsatte bransjer. Utviklingen i slike bransjer må ses på i lys av bransjestrukturen. Noen steder har en høy andel av basisnæringene i bransjer som er i kraftig vekst på landsbasis, som f.eks. olje- og gassrelatert virksomhet. Da er det «normalt» med vekst i basisnæringene. Andre steder har tyngdepunktet i basisnæringene i bransjer som landbruk og prosessindustri, bransjer som har hatt kraftig nedgang i Norge de siste årene. Da er det en prestasjon å unngå nedgang i antall arbeidsplasser i basisnæringene. Høy bedriftsattraktivitet vil vi anta at gir seg utslag i at veksten i disse næringene er høyere enn bransjestrukturen tilsier.

Det vi kaller regionale næringer, som omfatter bransjer som transport, engroshandel, bygg og anlegg og forretningsmessig tjenesteyting, vil i mange tilfeller utvikle seg i tråd med regionens befolknings- og næringsvekst. Veksten blir da et resultat av vekst i andre næringer og som følge av økt etterspørsel fra en økende befolkning. Men de regionale næringene er svært ujevnt fordelt mellom kommunene. De regionale næringenes utvikling i en enkeltkommune kan derfor være svært interessant, og kan kanskje påvirkes sterkt gjennom å gjøre kommunene mer attraktive for slike næringer. For et større område, som et helt fylke, er kanskje utviklingen i disse næringene mindre interessant, fordi utviklingen ses på som et resultat av vekst andre steder. Vi vil derfor også se på hvordan utviklingen i de regionale næringene har vært, justert for virkninger av bransjestrukturen.

Hensikten med å beregne effekter av bransjestrukturen på basisnæringene og de regionale næringene, samt befolkningsendringseffekten på besøksnæringene, er at vi ønsker å se på næringsutviklingen når vi har korrigert for strukturelle effekter som ikke kan påvirkes regionalt eller lokalt. Hvor god eller dårlig er utviklingen i de ulike delene av næringslivet, når vi har korrigert for disse strukturelle forholdene? Bransjestrukturen i begynnelsen av en periode er gitt, den er et forhold som ikke kan endres på kort sikt. Det er derfor den relative utviklingen i de bransjene en region faktisk har, i forhold til utviklingen i resten av landet, som er målet for om næringslivet har lyktes eller ikke. Dette blir derfor et mål for stedets bedriftsattraktivitet.

For besøksnæringene har vi korrigert for befolkningsutviklingen. Besøksnæringene på et sted har svært begrenset innflytelse på egen befolkningsutvikling. Men befolkningsutviklingen har stor betydning for veksten i besøksnæringene, ettersom stedets egen befolkning i stor grad er kunder for stedets besøksnæring. Derfor måler vi arbeidsplassutviklingen i stedets besøksnæringer i relasjon til befolkningsutviklingen. Steder der besøksnæringene vokser hurtigere enn befolkningsutviklingen skulle tilsi, øker sine markedsandeler, enten ved å trekke til seg besøkende kunder utenfra, eller ved at egne innbyggere i større grad bruker stedets egne besøksnæringer.

I resten av kapitlet skal vi vise hvordan vi har beregnet næringsattraktiviteten, gjennom å se på utviklingen i basisnæringene, de regionale næringene og besøksnæringene i relasjon til de strukturelle forholdene.

2.1 Bransjestrukturens betydning for basisnæringene

Vi så tidligere at bransjestrukturen har en sterk og klar påvirkning på veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet. Når vi skal analysere den regionale veksten i de ulike næringstypene, er det derfor naturlig å se på bransjestrukturens betydning. Vi så tidligere i dette kapitlet at det var stor forskjell på veksten innad i de ulike næringstypene. Innenfor basisnæringene var det eksempelvis en sterk vekst innenfor det vi kalte teknologiske tjenester, mens naturbaserte næringer hadde sterk nedgang.

I tabellen under er de tre næringstypene splittet opp ytterligere, og antall arbeidsplasser er indeksert slik at vi ser veksten fra 2000 til 2012.

Tabell 9: Indekstert arbeidsplassutvikling i basisnæringene i Norge fra 2000 til 2012. 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

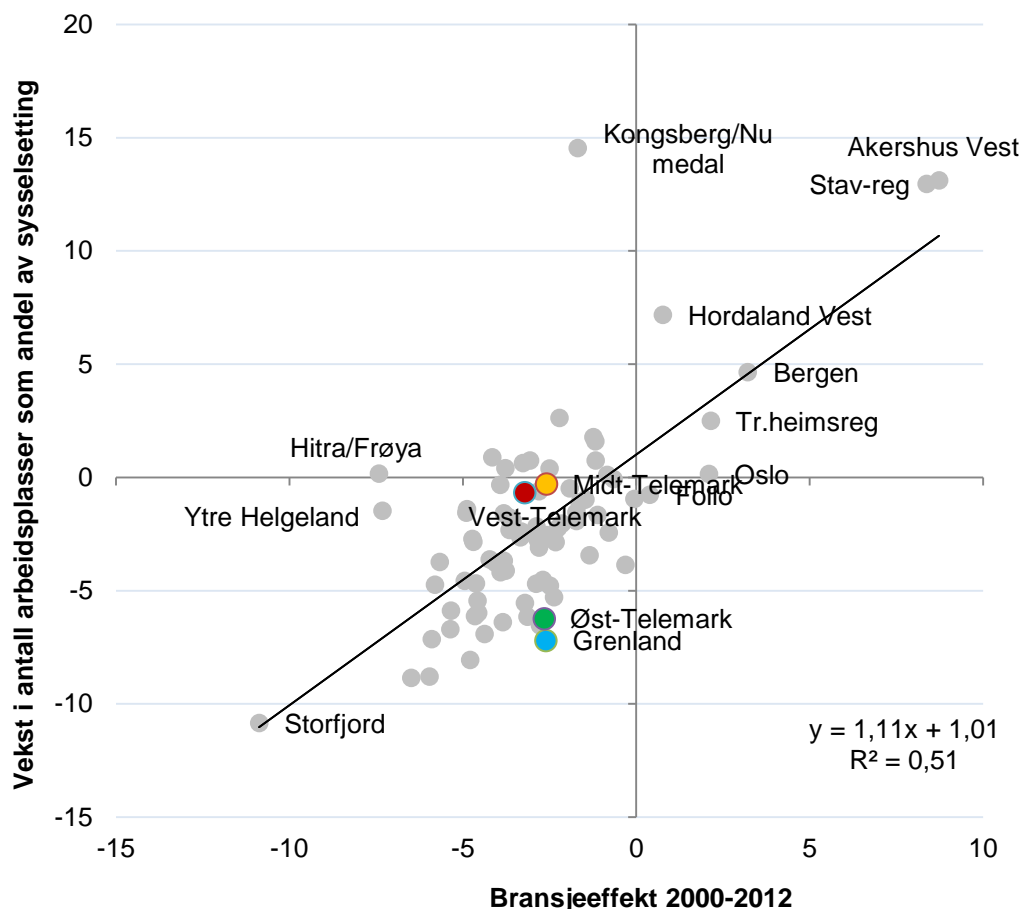
Næring	Næringstype-sub	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Industri	Anna industri	100	93,4	88,9	84,0	83,8	83,3	85,5	87,0	83,2	80,6	78,5	78,4	75,8
	Næringsmidler	100	98,9	97,2	95,7	92,4	89,5	88,5	88,9	87,9	84,6	84,4	85,7	86,3
	Olje og gass utvinning	100	102,2	103,0	103,5	103,6	107,1	117,5	120,8	128,7	131,0	137,8	147,3	157,5
	Prosessindustri	100	96,1	95,4	92,9	89,2	86,8	84,5	82,7	82,6	75,8	74,7	73,6	68,0
	Verkstedindustri	100	102,4	97,2	90,3	89,3	92,1	99,1	105,6	108,1	100,4	91,1	93,0	96,3
Natur	Fiske/havbruk	100	95,8	94,9	91,8	88,4	86,2	86,1	83,2	84,4	84,1	81,8	83,8	80,1
	Gruve	100	99,1	96,4	95,9	100,5	102,0	102,8	107,6	109,3	100,2	103,4	109,0	112,8
	Landbruk	100	92,3	89,5	93,5	86,1	89,0	91,7	87,2	87,4	85,3	79,0	75,6	74,4
Tekn. tjenester	Olje og gass	100	108,0	106,0	101,5	102,8	107,0	121,7	139,3	151,3	158,2	216,9	230,8	264,4
	Teknisk/vitenskap	100	101,4	147,1	129,9	132,2	136,6	149,1	154,4	168,5	148,9	149,1	156,6	165,0
	Telekom og IKT	100	109,0	99,7	94,7	95,6	101,2	105,7	113,8	120,0	120,7	124,0	126,5	132,1

Tjenester til olje- og gassektoren har økt med hele 164,4 prosent fra 2000 til 2012. Teknologiske og vitenskapelige tjenester og olje- og gassutvinning har også hatt sterk vekst. Telekommunikasjoner og IKT, samt gruvedrift er andre subtyper av basisnæringene som har hatt vekst.

De andre subtypene har hatt nedgang. Størst nedgang har det vært i prosessindustri, landbruk, anna industri (bl.a. møbel) og fiske/havbruk.

Regionene har svært ulik fordeling av sine basisnæringer, og det forklarer ganske mye av forskjellene i vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringene. Det er klart at en region som har hatt mye av sine basisnæringer i landbruk, fiske eller prosessindustri har hatt vanskeligheter med å oppnå vekst i denne perioden. Regioner med store andeler av basisnæringene innenfor olje- og gass eller teknologiske tjenester vil på sin side nesten ikke kunne ha unngått vekst.

I figuren under har vi satt veksten i basisnæringene opp mot effekten av bransjestrukturen. Bransjeeffekten har blitt målt hvert år i perioden, og det er den akkumulerte effekten for hele perioden som er blitt anvendt på den horisontale akse. Veksten i basisnæringene er målt som veksten i antall arbeidsplasser i basisnæringene i perioden som andel av samlet sysselsetting i regionene i 2000.

Figur 29: Vekst i basisnæringene, som andel av samlet sysselsetting, og bransjeeffekten for perioden 2000-2012 (tre års glidende gjennomsnitt).

I figuren over ser vi at det er en sterk korrelasjon mellom veksten i basisnæringene og bransjeeffekten. Kongsberg/Numedal skiller seg sterkt ut gjennom at de har hatt den sterkeste veksten i basisnæringene, til tross for at bransjeeffekten ikke er spesielt positiv. Kongsberg/Numedal har mye av sine basisnæringer innenfor verkstedindustri. Veksten i basisnæringene i Kongsberg/Numedal fra 2000 til 2012 tilsvarte nesten 15 prosent av samlet sysselsetting i regionen. Stavangerregionen og Akershus Vest har hatt den klart mest gunstige bransjestrukturen, og har de også hatt en kraftig vekst i sine basisnæringer. Hordaland Vest, Bergen, Trondheimsregionen, Oslo og Follo er andre regioner med gunstig bransjestruktur.

Vest-Telemark har hatt under gjennomsnittet gode forutsetninger for vekst i basisnæringene, men har prestert bedre enn forventet. Nedgangen i antall arbeidsplasser i basisnæringene som andel av samlet sysselsetting har bare blitt redusert litt, og reduksjonen er svak. Siden Vest-Telemark ligger over forventningslinjen, har det vært en positiv bransjustert vekst i basisnæringene i Vest-Telemark i perioden 2000 – 2012 (tre års glidende gjennomsnitt).

2.1.1 Bransjustert vekst i basisnæringene

I tabellen under ser vi hvordan regionene på Østlandet kommer ut når det gjelder *bransjustert* vekst i basisnæringene. Arbeidsplassveksten er altså dekomponert i bransjeeffekten, som vi viste til på forrige side, og den bransjusterte veksten. Bransjeeffekten viser hvordan veksten i fylket ville vært dersom veksten hadde vært lik som på landsbasis. Den bransjusterte veksten viser hvilken del av veksten som kan forklares av lokale forhold, etter at vi har justert for bransjeeffekten. I et regionalt perspektiv er en ofte opptatt av den bransjusterte veksten.

Tabell 10: Bransjustert vekst i basisnæringene i regionene på Østlandet, 2001 – 2012. Nest siste kolonne viser det progressive gjennomsnittet. Siste kolonne viser bransjustert vekst for hele perioden. Rangering blant landets 83 regioner mht. progressivt gjennomsnitt i første kolonne.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Hele perioden
1	Kongsberg/Numedal	-0,6	1,8	0,2	-0,8	0,1	1,9	1,0	2,9	1,6	3,3	3,0	0,7	1,8	16,2
11	Midt-Telemark	-1,1	0,4	0,2	0,4	0,7	0,4	-0,6	0,7	-0,9	-0,1	0,8	1,3	0,3	2,3
17	Halden	-0,3	0,8	0,2	-1,2	-0,5	0,4	0,4	-1,1	0,6	0,2	0,3	0,9	0,2	0,7
21	Tønsbergregionen	0,2	-0,6	-0,4	0,4	-0,4	0,1	0,5	0,0	0,0	0,3	0,1	0,2	0,1	0,5
22	Vest-Telemark	-0,7	0,6	1,2	0,2	0,4	1,0	-0,6	0,5	-0,3	-0,2	0,3	0,1	0,1	2,6
32	Midt-Gudbrandsdal	1,7	0,2	1,5	0,0	-0,5	0,2	0,0	0,7	-0,4	0,3	-0,2	0,0	0,0	3,5
33	Oslo (Region)	-1,2	-0,1	-1,2	0,1	0,0	0,2	-0,2	0,0	-0,3	0,0	0,3	0,2	0,0	-1,9
34	Drammensregionen	-0,4	-0,2	0,2	0,5	-0,4	-0,5	0,2	-0,1	0,0	0,3	0,3	-0,1	0,0	-0,2
40	Hadeland	-0,3	-0,4	0,2	0,0	0,0	-0,1	0,4	-0,1	-0,7	0,4	-0,1	0,1	0,0	-0,5
41	Midt-Buskerud	-0,4	0,1	-0,3	0,7	0,5	-0,4	0,3	-0,2	-0,2	0,3	-0,3	0,0	0,0	0,1
47	Hamarregionen	0,3	0,2	0,2	-0,1	-0,4	0,0	-0,4	-0,5	0,0	0,0	-0,1	0,5	0,0	-0,3
50	Sandefjord/Larvik	0,4	-0,4	-0,1	0,9	0,1	0,2	-0,4	-0,5	-0,2	0,2	-0,1	0,1	0,0	0,1
52	Nedre Romerike	-0,6	-0,3	0,1	-0,3	0,0	-0,2	-0,1	0,1	-0,2	0,1	-0,3	0,0	-0,1	-1,7
54	Indre Østfold	0,5	0,3	0,3	0,3	0,0	-0,3	0,1	0,3	-0,4	0,1	0,0	-0,5	-0,1	0,8
57	Øvre Romerike	-0,2	0,1	0,5	0,0	2,0	-0,3	-0,5	-0,2	-0,2	-0,4	-0,3	0,1	-0,1	0,5
60	Follo	-0,2	-0,1	0,5	0,0	-0,4	-0,3	0,0	-0,1	0,1	-0,3	-0,1	-0,2	-0,1	-1,2
61	Fjellregionen	0,3	1,2	-1,3	1,2	-0,2	0,1	-0,3	0,0	0,3	-0,1	-0,1	-0,7	-0,1	0,4
62	Akershus Vest	2,8	1,3	2,1	-0,7	-0,3	-0,8	0,3	0,3	-0,1	0,5	-0,4	-0,7	-0,1	4,4
65	Lillehammerregionen	0,3	0,6	0,2	-0,3	0,3	-0,8	-0,1	-0,3	-0,1	0,1	-0,4	0,0	-0,1	-0,5
66	Glåmdal	-0,1	-0,6	-0,1	-0,3	0,0	-0,4	-0,5	0,2	-0,6	-0,6	0,1	0,3	-0,2	-2,6
68	Sør Østerdal	0,3	-0,7	-0,2	0,1	-0,7	0,0	-0,5	0,3	0,0	-0,1	-0,7	0,0	-0,2	-2,3
69	Valdres	1,1	1,3	-0,2	-0,2	-0,6	0,3	-0,3	-0,4	0,1	-0,4	0,2	-0,5	-0,2	0,3
70	Gjøvikregionen	-0,6	0,8	-0,6	-0,6	-0,9	0,1	0,1	-1,0	-0,2	0,5	0,1	-0,6	-0,2	-3,0
71	Nedre Glomma	-0,5	-0,5	-0,1	-0,4	-0,9	-0,2	-0,1	-0,6	-0,3	0,1	0,0	-0,3	-0,2	-3,8
75	Hallingdal	-0,1	0,2	-0,2	0,8	0,3	-0,2	-0,5	-0,7	-0,2	0,0	-0,2	-0,7	-0,3	-1,8
78	Ringerike/Hole	-0,6	-1,1	-0,2	0,1	1,0	0,7	0,0	-0,5	-0,3	-0,1	-0,1	-1,7	-0,3	-2,9
79	Grenland	-0,3	-0,7	-1,2	0,1	0,0	-0,7	-0,8	0,4	0,0	-0,1	-0,3	-0,8	-0,3	-4,6
81	Mossregionen	-0,2	0,1	0,6	0,2	-0,1	-0,5	0,2	-0,7	-1,1	0,3	-0,2	-0,7	-0,3	-2,3
82	Øst-Telemark	-0,9	0,6	-0,3	-1,0	0,7	0,0	-1,1	-0,4	0,1	-0,6	-1,0	0,2	-0,3	-3,6
83	Nord-Gudbrandsdal	0,4	1,4	0,1	0,2	-1,0	-0,2	-0,8	0,0	0,4	-0,3	-0,7	-0,6	-0,4	-1,3

Kongsberg/Numedal er også på topp etter bransjustering. Midt-Telemark er nest beste region på Østlandet og er rangert som nummer 11 av alle de 83 regionene i landet. Vest-Telemark rangeres som nummer 22. I hele perioden har den bransjusterte veksten vært positiv.

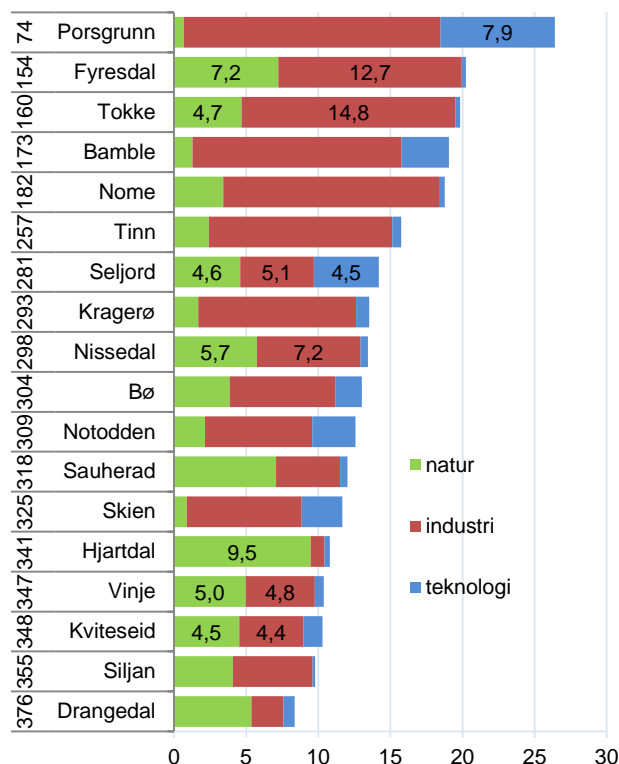
2003 og 2006 skiller seg ut med spesiell høy grad av bransjustert vekst i basisnæringene i Vest-Telemark. Siden 2011 har den bransjusterte veksten i basisnæringene også vært positiv.

2.1.2 Basisnæringer i kommunene

Fyresdal og Tokke er kommunene i Vest-Telemark med høyest nivå på andel arbeidsplasser i basisnæringene. Det er først og fremst en høy andel industriarbeidsplasser i disse kommunene.

Seljord har en middels andel arbeidsplasser i basisnæringene, men de er jevnt fordelt på henholdsvis naturbaserte tjenester, industri og teknologiske tjenester. Seljord har den neste høyeste andelen av vekstbransjen teknologiske tjenester av kommunene i Telemark.

Vinje og Kviteseid har få arbeidsplasser i basisnæringene, og de fordeler seg noenlunde likt på industri og landbruk.

Figur 30: Nivå på basisnæringene i kommunene i Telemark i 2012, målt som arbeidsplasser i basisnæringene som prosentvis andel av sysselsettingen. Rangering blant landets 428 kommuner mht. nivå ved siden av kommunenavnet.

Tabell 11: Kommunene i Telemark, relativ vekst, målt som differansen mellom veksten i basisnæringene (som andel av sysselsettingen) lokalt og veksten nasjonalt. Denne er dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Rangering blant landets 428 kommuner mht. bransjejustert vekst.

Tabellen til høyre viser den relative veksten i basisnæringene i kommunene i Telemark for den siste tiårsperioden. Denne veksten er dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert vekt. Kommunene er rangert etter bransjejustert vekst.

Veksten i basisnæringene i Fyresdal har vært 3 prosentpoeng høyere enn veksten i basisnæringene på landsbasis i den siste tiårsperioden. Veksten skyldes en positiv bransjejustert vekst. Bransjeeffekten har vært negativ.

Nissedal har også en positiv bransjejustert vekst. Nissedal og Fyresdal rangeres blant de hundre øverste kommunene i landet mht. bransjejustert vekst i basisnæringene.

De fleste kommunene i Vest-Telemark har hatt en positiv bransjejustert vekst i basisnæringene. Ingen kommuner i Vest-Telemark har en positiv bransjeeffekt i basisnæringene.

Rang	Kommune	Relativ vekst	Bransjeeffekt	Bransjejustert
46	Fyresdal	3,0	-2,2	5,2
68	Sauherad	2,8	-1,4	4,1
76	Bø (Telemark)	2,7	-1,1	3,7
96	Nissedal	1,0	-2,3	3,3
107	Tokke	0,6	-2,1	2,7
123	Hjartdal	0,3	-1,9	2,1
128	Kviteseid	0,8	-1,3	2,0
145	Siljan	0,9	-0,8	1,7
154	Drangedal	0,0	-1,6	1,6
160	Seljord	0,4	-1,0	1,4
180	Nome	-0,8	-1,7	0,9
183	Vinje	-0,8	-1,7	0,9
270	Skien	-2,3	-1,1	-1,1
345	Notodden	-4,6	-1,7	-2,9
358	Porsgrunn	-9,5	-5,9	-3,6
368	Kragerø	-6,6	-2,4	-4,2
380	Tinn	-8,6	-3,8	-4,8
420	Bamble	-14,2	-5,5	-8,7

2.1.3 Besøksattraktivitet i kommunene

Mange av kommunene i Telemark har ganske mye besøksnæringer.

I figur 31 ser vi at Seljord har overskudd på alle typer besøksnæringer. Seljord er faktisk nummer 10 av alle de 428 kommunene i landet når det gjelder besøksoverskudd.

Kviteseid har høyest overskudd i overnattingsbransjen, mens Tokke har høyest overskudd i aktivitetsnæringene, mye på grunn av Vest-Telemark Museum.

Vinje har hatt besøksoverskudd i alle næringene bortsett fra serveringsbransjen. Overskuddet i de andre næringene kompenseres derimot for dette.

Tokke har hatt overskudd i aktivitetsnæringene, men underskuddet i handelsnæringene er større, og er med på å trekke den samlede besøksattraktiviteten ned.

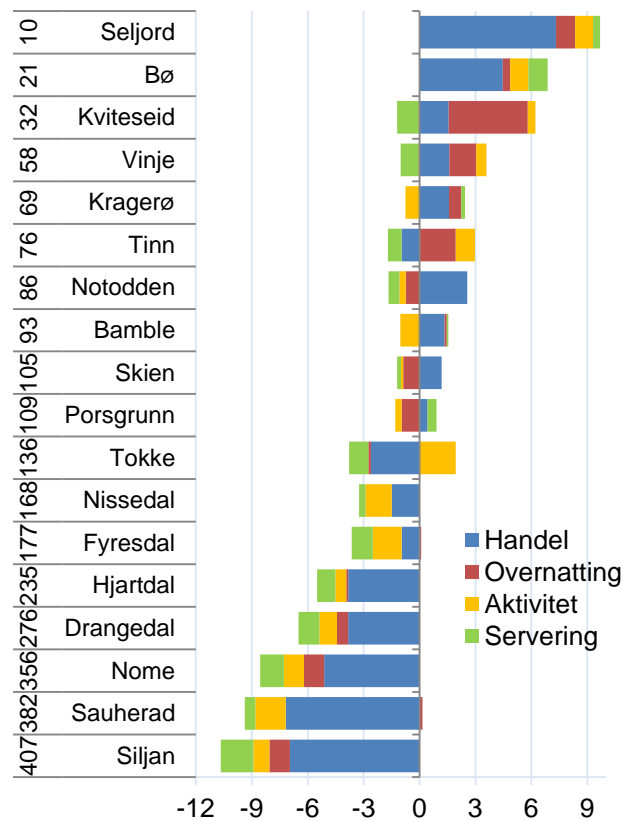
Nissedal og Fyresdal har hatt underskudd i sine besøksnæringer.

I tabellen til høyre ser vi vekstimpulsene i besøksnæringene, det vi si hvor stor økning i arbeidsplasser det har vært i besøksnæringene som prosent av samlet sysselsetting, i den siste tiårsperioden. Vi har også dekomponert denne veksten i en del som skyldes befolkningsvekst og en del som kan tilskrives bedring av besøksoverskuddet, som også er en indikator for besøksattraktivitet i perioden.

Nissedal, Seljord, Tokke og Fyresdal har hatt positive vekstimpulser i perioden 2000 til 2012. Andelen arbeidsplasser i besøksnæringene har gått opp. Selv om kommunene har hatt befolkningsnedgang, så har de likevel økt besøksoverskuddet.

Vinje har hatt negative vekstimpulser, men besøksoverskuddet har blitt forbedret de siste ti årene.

Kviteseid har hatt befolkningsnedgang, men arbeidsplassene har blitt redusert mer enn denne nedgangen skulle tilsi.

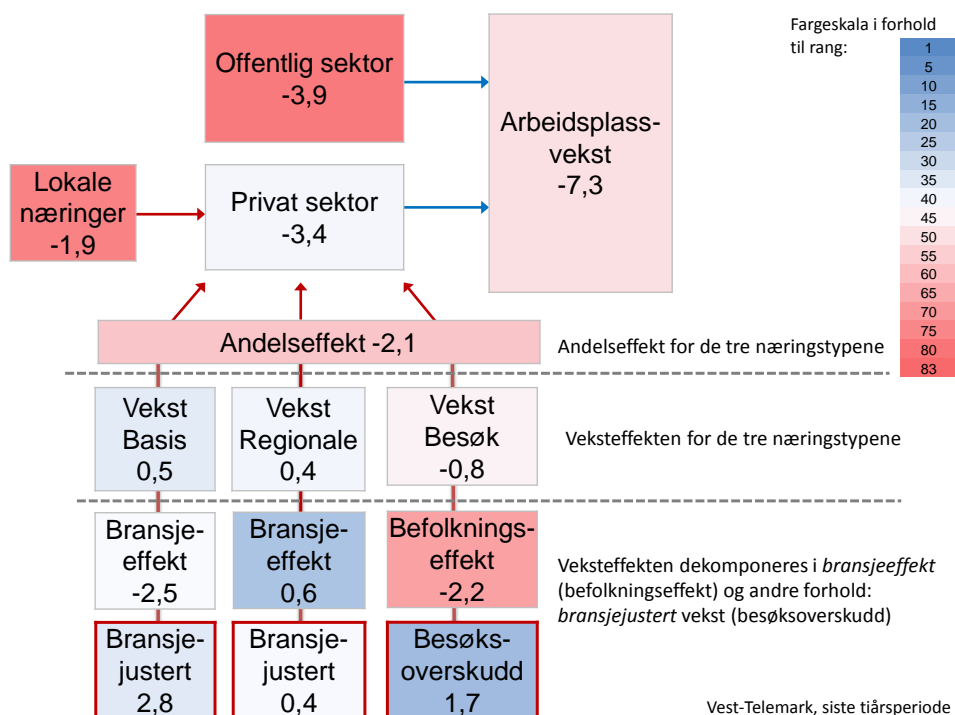
Figur 31: Overskudd av de ulike besøksnæringene som prosent av samlet sysselsetting i 2012.

Tabell 12: Samlet vekstimpuls i besøksnæringene den siste tiårsperioden, dekomponert i befolkningseffekt og besøksoverskudd. Til venstre angis rangering blant de 428 kommunene i Norge mht. endring i besøksoverskuddet.

Rang	Kommune	Vekstimpuls	Befolknings-effekt	Endring Besøks-overskudd
7	Bamble	4,4	-1,1	5,6
13	Nissedal	3,7	-0,9	4,6
22	Seljord	1,7	-2,2	3,9
33	Tokke	0,7	-2,4	3,1
51	Fyresdal	1,8	-0,9	2,6
55	Tinn	-0,3	-2,8	2,5
150	Hjartdal	-0,3	-1,2	0,9
167	Kragerø	-1,0	-1,7	0,7
170	Vinje	-1,7	-2,4	0,6
197	Skien	-0,4	-0,8	0,4
247	Siljan	0,2	0,4	-0,1
252	Porsgrunn	-0,8	-0,6	-0,2
304	Notodden	-2,6	-1,7	-1,0
342	Nome	-2,4	-1,0	-1,4
368	Sauherad	-2,6	-0,9	-1,7
403	Kviteseid	-6,1	-3,5	-2,6
405	Drangedal	-4,3	-1,6	-2,7
417	Bø (Telemark)	-4,7	-1,1	-3,6

2.1.4 Oppsummering bedrifts- og besøksattraktivitet

I figuren under er analysen av arbeidsplassutviklingen i Vest-Telemark illustrert.

Figur 32: Arbeidsplassutvikling i Vest-Telemark beregnet de ti siste årene, som prosent av sysselsetting og fratrukket tilsvarende andel på landsbasis. Avviket for basisnæringene, de regionale næringene og besøksnæringene er dekomponert i en samlet andelseffekt og veksteffekter. Veksteffekten viser hvordan næringstypen ville ha bidratt til samlet vekst dersom næringstypens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andelseffekten viser hvordan næringstypene ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis. Veksteffektene er dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert vekst.

Den relative arbeidsplassnedgangen skyldes et omtrent like stort bidrag fra privat og offentlig sektor. Det kommer frem av verdiene. Offentlig sektor har bidratt noe mer enn privat sektor. Utviklingen i privat sektor har vært litt bedre enn utviklingen til medianregionen. Utviklingen i basisnæringene, de regionale næringene og besøksnæringene er dekomponert i en samlet andelseffekt og i veksteffekter. Den samlede andelseffekten er negativ.

Det har vært relativ vekst i basisnæringene. Til tross for en negativ bransjeeffekt, har det blitt skapt relativt flere arbeidsplasser i basisnæringene enn bransjestrukturen skulle tilsi. Den bransjejusterte veksten er positiv.

Det er gode forutsetninger for vekst i de regionale næringene i Vest-Telemark. Bransjeeffekten er positiv. Veksten har bidratt positivt til arbeidsplassveksten, men relativt mindre enn det basisnæringene har gjort.

På grunn av befolkningsnedgang har det blitt noe relativ reduksjon i besøksnæringene. Vi så tidligere at veksten i besøksnæringene har vært på 7 prosent i Vest-Telemark, mens den var på 14 prosent på landsbasis. Den relative arbeidsplassnedgangen i besøksnæringene i Vest-Telemark er derimot ikke på langt nær så sterk som befolkningsnedgangen skulle tilsi. Besøksoverskuddet er positivt. Det vil si at arbeidsplassveksten i besøksnæringene har vært bedre enn den relative befolkningsnedgangen skulle tilsi.

Det er den bransjejusterte veksten og besøksoverskuddet vi bruker til å måle bedriftsattraktiviteten. Den har vært positiv i Vest-Telemark i de siste ti årene.

3. Befolkning

Befolkningsutviklingen er kanskje den viktigste indikatoren for regional utvikling, og også den indikatoren som det knytter seg størst interesse til. Mange fylker, regioner og kommuner har befolkningsvekst som overordnet mål i sine regionale planer og strategier. Dette er ikke bare fordi vekst er et mål i seg selv, men også fordi befolkningsveksten, og spesielt flyttebalansen er en indikator for om stedet utvikler seg positivt. Det er også lettere å endre et sted i retning av høyere kvalitet når det er vekst. Vekst gir høyere inntekter til offentlig sektor og større muligheter til å forbedre samfunnet.

3.1 Befolkningsutvikling i Vest-Telemark

Det var 14 166 innbyggere i Vest-Telemark ved utgangen av første kvartal i 2013. Dette er en nedgang på 599 personer siden 2000.

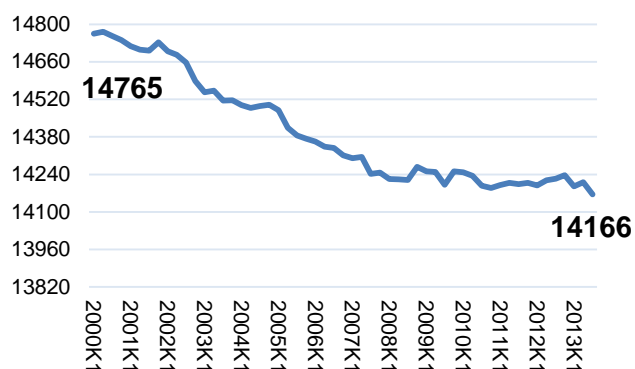
Nedgangen var bratt frem til 2007, men utviklingen har stabilisert seg frem mot 2012. Mellom 2012 og 2013 var det igjen nedgang.

De fleste regioner i landet har fått en befolkningsøkning etter 2007 som følge av økt innvandring fra EØS-området. For Vest-Telemark sin del ser det ut som om innvandringen har stabilisert en ellers nedadgående befolkningsutvikling.

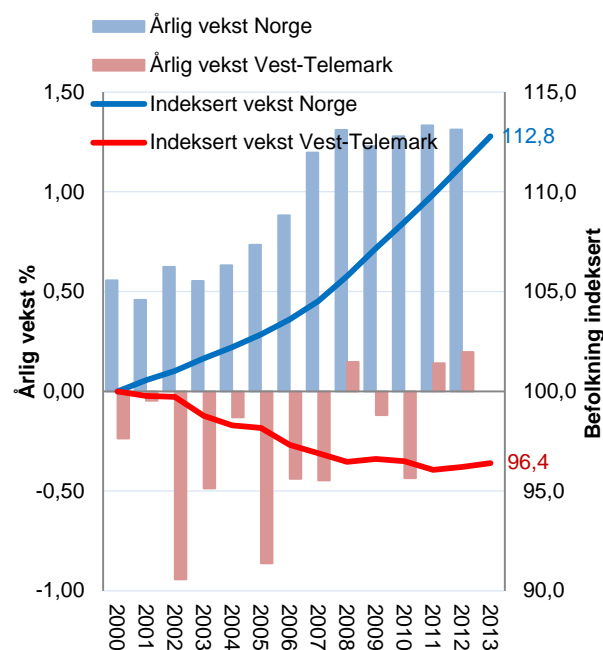
I figur 34 ser vi den årlige folketallsveksten i Vest-Telemark og i Norge. Stolpene viser den prosentvise årlige veksten, og verdiene er angitt i prosent av folketallet på venstre akse. Linjene i grafen viser den indekserte utviklingen, der 2000-nivået er satt til å være lik 100. Verdiene på den indekserte utviklingen er angitt på høyre akse.

I 2008, 2011 og 2012 var det befolkningsvekst i Vest-Telemark. De andre årene har det vært nedgang. Spesielt i 2002 og 2005 var nedgangen stor, nesten tilsvarende én prosent av folketallet.

Mens Norges befolkning har vokst med 12,8 prosent siden tusenårsskiftet, har folketallet i Vest-Telemark blitt redusert med 3,6 prosent.

Figur 33: Folketallet i Vest-Telemark ved utgangen av hvert kvartal siden 2000.

Figur 34: Befolkningsutvikling i Norge og Vest-Telemark fra 2000 til 2013. Venstre akse viser årlig prosentvis vekst i folketall i Norge og Vest-Telemark. Høyre akse viser indeksert vekst, der 2000-nivået = 100.

3.2 Befolkningsutvikling i Vest-Telemark dekomponert

Endringene i befolkningen kan deles inn i tre komponenter: Innenlands nettoflytting, netto innvandring og fødselsoverskudd. I figur 35 har vi illustrert hvordan disse tre komponentene har bidratt til befolkningsveksten for Vest-Telemark.

Fødselsbalansen har nesten utelukkende vært negativ i Vest-Telemark i årene etter 2000.

Den innenlandske flyttebalansen har vært negativ hvert kvartal siden 2003, og den utgjør en stor del av flyttetapet.

Innvandringen har vært positiv hvert kvartal siden 2000. Den har derimot ikke vært stor nok til å kompensere for det innenlandske flyttetapet og den negative fødselsbalansen.

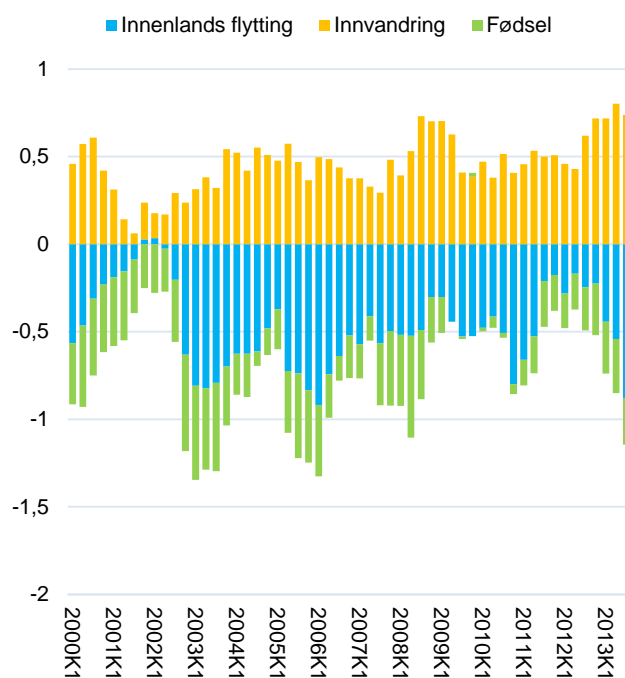
3.3 Befolkningsutvikling i Vest-Telemark, relativ

Det er interessant å se på hvordan befolkningsutviklingen på et sted avviker fra gjennomsnittet for Norge. Det kaller vi relativ utvikling, og tallene for Vest-Telemark er vist i figur 36. Figuren viser hvordan de ulike komponentene i befolkningsutviklingen i Vest-Telemark avviker fra landsgjennomsnittet.

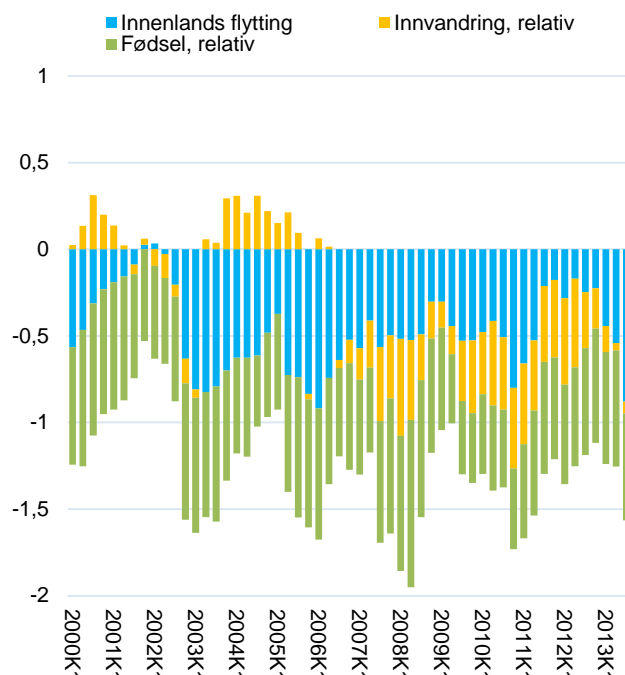
Over tid er det faktisk den svake fødselsbalansen som trekker det relative folketallet i Vest-Telemark mest ned. Resten av landet har en positiv fødselsbalanse, mens Vest-Telemark har hatt en høy grad av fødselsunderskudd relativt til resten av landet.

Siden 2006 har innvandringen til Vest-Telemark vært på et lavere nivå enn den har vært ellers i landet. I første kvartal av 2013 var den på et nivå som er nesten lik landsgjennomsnittet.

I denne statistikken har vi med de tre første kvartalene av 2013. Det kan se ut til at det har blitt en klar forverring av flyttebalansen til Vest-Telemark.

Figur 35: Kvantalsvis befolkningsutvikling i Vest-Telemark fra 2000 til 2013. Befolkningsutviklingen er dekomponert i innenlandsk flytting, innvandring og fødselsbalanse.

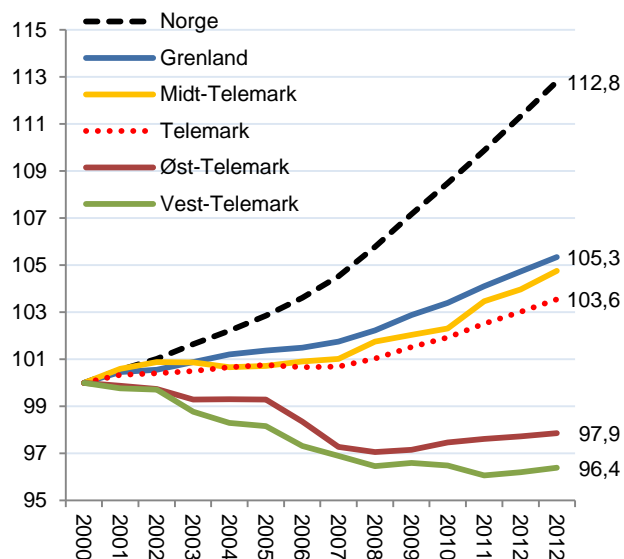
Figur 36: Kvantalsvis befolkningsutvikling i Vest-Telemark siste 12 måneder sammenliknet med resten av landet, dekomponert.

3.4 Befolkningsutvikling i regionene

Vest-Telemark har hatt en befolkningsnedgang på 3,6 prosent fra 2000 til 2012. Blant regionene i Telemark har Vest-Telemark hatt den svakeste utviklingen.

Befolkningsnedgangen har stoppet opp i de siste to årene, men så langt i 2013 har det igjen blitt nedgang.

Ingen av regionene i Telemark har befolkningsvekst på et nivå som er likt som den nasjonale veksten.

Figur 37: Indeksert befolkningsutvikling i regionene i Telemark, Telemark fylke og Norge fra 2000 til 2012. 2000-nivået = 100.

3.5 Befolkningsutvikling i kommunene

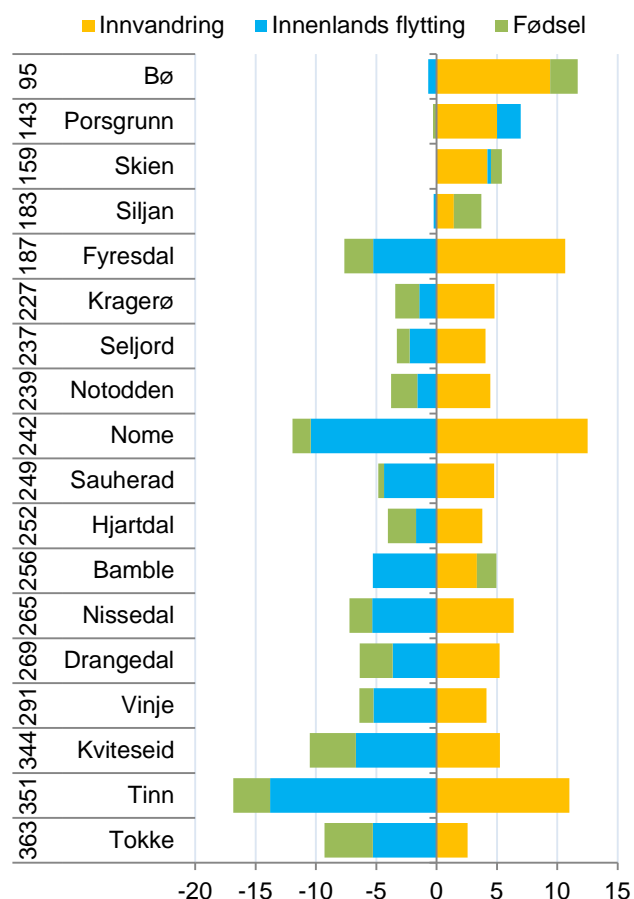
Figuren til høyre viser den dekomponerte befolkningsutviklingen til kommunene i Telemark i den siste tiårsperioden.

Innvandringen til Fyresdal har vært stor nok til å kompensere for den innenlandske fraflyttingen og den negative fødselsbalansen. Dette plasserer Fyresdal som kommunen i Vest-Telemark med høyest befolkningsvekst.

Seljord har gått mer eller mindre i balanse, siden innvandringen er like stor som fraflyttingen og den negative fødselsbalansen til sammen.

Innvandringen til de andre kommunene i Vest-Telemark har ikke vært stor nok til å kompensere for innenlandsk fraflytting og fødselsunderskudd.

Tokke er kommunen i Vest-Telemark med svakest befolkningsutvikling.

Figur 38: Befolkningsendringer i kommunene i Telemark siste ti år, dekomponert. Rangering med hensyn til vekst til venstre.

3.6 Relativ flytting

Relativ flytting er nettoflyttingen til et sted inklusive innvandring, fratrukket Norges nettoflytting. Med dette målet får vi et mål for nettoflyttingen til steder som betyr det samme over en lengre tidsperiode, selv om nettoinnvandringen til Norge varierer fra år til år. Den relative nettoflyttingen er dermed et mål som vi kan bruke for å sammenlikne regioner med hverandre, og over et lengre tidsrom.

Tabell 13: Relativ nettoflytting i regionene på Østlandet, rangert etter progressivt gjennomsnitt for de siste ti årene. Siste kolonne viser trenden i den siste tiårsperioden.

Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Trend
Øvre Romerike	2,3	2,5	1,7	1,4	1,1	0,8	1,0	1,2	1,0	0,9	1,0	1,1	0,6	1,0	-0,04
Nedre Romerike	0,3	0,4	0,2	0,2	0,3	0,7	1,0	0,9	0,2	0,5	0,4	0,3	0,5	0,5	-0,01
Drammensregionen	0,6	0,3	0,2	0,0	0,2	0,3	0,5	0,7	0,3	0,3	0,4	0,5	0,4	0,4	0,03
Mossregionen	1,2	0,4	0,1	0,0	0,2	0,3	0,4	0,5	0,5	0,3	-0,1	0,5	0,3	0,3	0,02
Oslo	-0,5	0,2	0,1	0,0	0,4	0,4	0,6	0,4	0,8	0,2	0,2	0,4	-0,1	0,3	-0,02
Follo	0,3	0,2	0,2	0,0	0,1	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,1	0,6	0,2	0,3	0,02
Halden	1,2	0,1	0,5	-0,2	0,1	0,2	-0,1	0,0	0,0	0,4	0,7	0,3	0,2	0,2	0,05
Akershus Vest	-0,7	-0,4	0,0	-0,1	0,1	0,3	0,0	-0,1	0,1	0,1	0,0	0,4	0,5	0,2	0,04
Nedre Glomma	0,6	0,6	0,7	0,6	0,5	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0	0,3	0,1	0,2	0,2	-0,03
Tønsbergregionen	0,6	0,5	0,4	0,3	0,2	0,2	0,3	0,4	0,3	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	-0,03
Indre Østfold	1,0	0,2	0,6	0,3	0,4	0,4	-0,1	0,2	-0,1	0,0	-0,1	0,1	0,4	0,1	-0,02
Ringerike/Hole	0,4	-0,1	0,3	0,1	-0,2	0,3	0,4	0,2	0,1	-0,1	-0,2	0,3	-0,1	0,1	-0,01
Kongsberg/Numedal	0,4	0,3	0,2	0,4	-0,5	-0,4	-0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,04
Hamarregionen	0,5	0,0	0,3	0,0	0,2	0,2	0,0	-0,4	-0,1	-0,3	0,1	0,1	-0,1	-0,1	-0,02
Sandefjord/Larvik	0,7	0,3	0,5	0,2	0,2	-0,1	-0,1	0,0	-0,2	0,0	-0,1	-0,2	-0,2	-0,1	-0,04
Midt-Buskerud	0,8	0,1	0,4	-0,3	-0,7	-0,3	-0,5	-0,1	0,1	-0,7	-0,4	0,1	0,5	-0,1	0,07
Lillehammerregionen	0,2	-0,4	0,0	0,0	-0,4	0,3	-0,1	0,0	-0,3	0,3	-0,1	-0,5	-0,7	-0,2	-0,05
Gjøvikregionen	0,2	0,0	0,1	0,0	-0,3	-0,3	-0,5	-0,2	-0,3	-0,3	-0,2	-0,1	-0,5	-0,3	-0,01
Hadeland	1,2	0,6	0,0	-0,1	-0,3	-0,3	-0,6	-0,2	-0,9	0,0	-0,3	0,2	-0,5	-0,3	0,00
Sør Østerdal	0,2	0,6	0,0	0,0	-0,2	-0,1	-0,3	-0,2	-0,4	-0,3	-0,3	-0,3	-0,4	-0,3	-0,03
Hallingdal	0,3	-1,5	-0,9	-0,7	0,1	-0,4	-0,9	-0,8	-0,3	-0,5	0,4	-0,1	-0,4	-0,3	0,04
Midt-Telemark	0,7	0,3	-0,3	-0,5	-0,2	0,0	-0,4	-0,1	-0,7	-0,5	-0,1	-0,4	-0,3	-0,3	-0,01
Grenland	0,2	-0,1	0,0	0,0	-0,2	-0,3	-0,3	-0,4	-0,3	-0,3	-0,3	-0,5	-0,4	-0,3	-0,03
Glåmdal	0,3	0,1	0,0	0,0	-0,2	-0,4	-0,3	-0,2	-0,4	-0,3	-0,4	-0,4	-0,5	-0,4	-0,03
Øst-Telemark	-0,2	-0,1	-0,7	-0,1	-0,1	-0,9	-1,3	-0,7	-0,7	-0,3	-0,5	-0,6	-0,4	-0,6	-0,01
Midt-Gudbrandsdal	-0,2	-0,7	-0,4	-0,2	-0,6	-0,9	-0,9	-0,7	-0,5	-0,5	0,0	-0,8	-1,3	-0,7	-0,03
Valdres	0,1	-0,3	0,0	-0,4	-0,8	-0,4	-0,9	-0,7	-0,6	-0,6	-1,1	-0,4	-0,9	-0,7	-0,02
Fjellregionen	0,2	-1,1	-0,3	-0,4	-0,8	-0,7	-0,7	-1,0	-1,1	-0,1	-0,7	-0,6	-0,9	-0,7	0,00
Vest-Telemark	0,0	0,1	-0,8	-0,4	-0,3	-0,9	-0,7	-0,8	-0,5	-1,0	-1,3	-0,6	-0,5	-0,7	-0,03
Nord-Gudbrandsdal	-0,5	-0,7	-0,5	-0,2	-0,6	-0,6	-1,0	-1,2	-0,8	-0,7	-0,7	-0,7	-1,5	-0,9	-0,07

Utviklingen i Vest-Telemark har gått fra å være over landsgjennomsnittet mellom 2000 og 2001 til å ha svakere flyttetall enn landsgjennomsnittet hvert år deretter. I snitt har det årlige flyttetallet vært 0,7 prosentpoeng lavere enn flyttetallet på landsbasis. Trenden til Vest-Telemark er også negativ.

Vest-Telemark har hatt et dårligere flyttetall enn de øvrige regionene i Telemark, og regionen rangerer nest nederst på Østlandet med hensyn til relativ flytting.

3.6.1 Relativ flytting kommuner

Vi kan også se på relativ flytting for kommuner, som vi viser i tabellen under. Mange kommuner har et lavt folketall. Da vil små endringer i flyttemønstrene gi uforholdsmessig store utslag. Derfor har vi i tabellen under operert med tre års glidende gjennomsnitt.

Tabell 14: Relativ flytting i kommunene i Telemark fra 2001 til 2012. Hvert år viser tre års glidende gjennomsnitt for de siste tre årene. Rangering blant landets 428 kommuner mht. progressivt gjennomsnitt til venstre. Siste kolonne viser trenden.

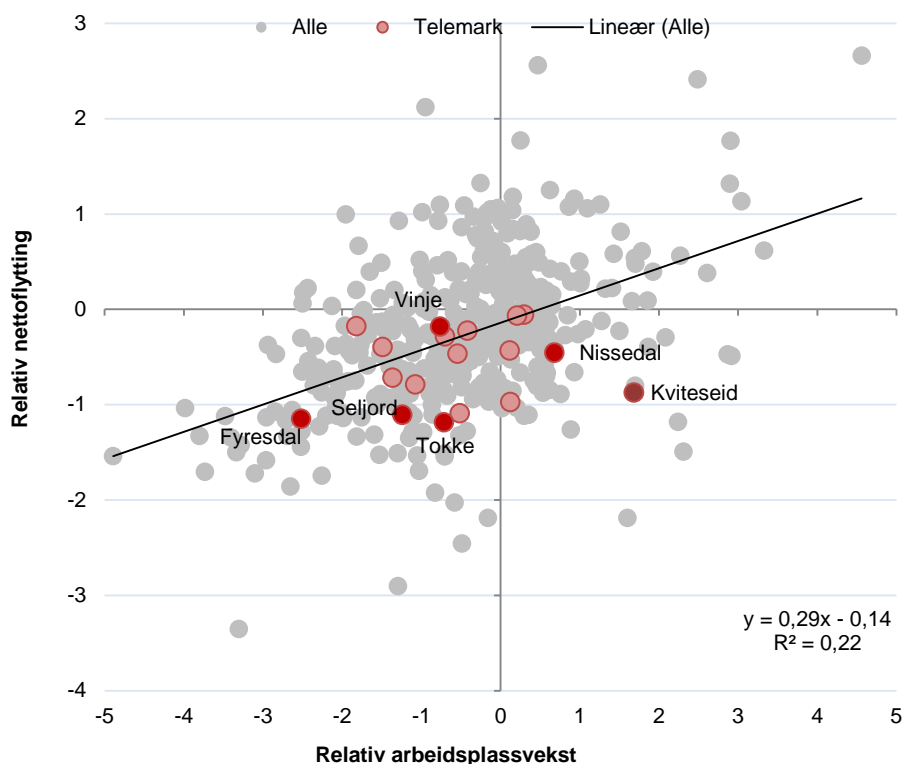
Rang	Kommune	2001 - 2003	2002 - 2004	2003 - 2005	2004 - 2006	2005 - 2007	2006 - 2008	2007 - 2009	2008 - 2010	2009 - 2011	2010 - 2012	Prog snitt	Trend
60	Bø	0,2	0,0	0,2	0,6	0,5	0,2	0,4	0,1	0,3	-0,1	0,2	0,0
111	Porsgrunn	0,0	0,1	0,1	0,3	0,2	0,1	-0,2	0,0	-0,1	-0,2	0,0	0,0
161	Skien	0,2	0,1	-0,1	-0,4	-0,5	-0,4	-0,3	-0,2	-0,3	-0,2	-0,3	0,0
186	Kragerø	-0,1	-0,3	-0,4	-0,5	-0,1	-0,1	-0,3	-0,5	-0,5	-0,4	-0,4	0,0
194	Notodden	0,1	-0,1	-0,3	-0,4	-0,7	-0,6	-0,2	-0,3	-0,3	-0,5	-0,4	0,0
224	Seljord	-0,4	-0,2	-0,4	0,0	-0,2	-0,3	-0,3	-0,6	-0,6	-1,1	-0,5	-0,1
225	Nissedal	-0,6	-0,4	-0,7	-1,0	-0,9	-0,7	-0,2	-0,4	-0,2	-0,5	-0,5	0,0
243	Drangedal	-0,3	-0,5	-0,3	-0,4	-0,5	-0,5	-0,4	-0,4	-0,8	-0,8	-0,6	0,0
246	Nome	-0,4	-0,6	-0,3	-0,4	-0,2	-0,5	-0,8	-0,9	-0,7	-0,4	-0,6	0,0
257	Fyresdal	0,3	0,4	1,3	0,1	0,1	-0,3	-0,3	-1,0	-1,6	-1,1	-0,6	-0,2
258	Sauherad	-0,3	-0,3	-0,7	-0,9	-1,0	-0,9	-0,9	-0,2	-0,6	-0,3	-0,6	0,0
263	Siljan	0,1	0,2	-0,1	-0,4	-0,7	-0,5	-0,5	-0,6	-0,7	-1,1	-0,6	-0,1
266	Hjartdal	-0,8	-0,3	-0,1	-0,3	-0,6	-0,8	-1,3	-0,9	-0,7	-0,1	-0,6	0,0
302	Vinje	-0,5	-0,6	-1,0	-0,9	-1,4	-0,9	-1,2	-0,7	-0,6	-0,2	-0,8	0,0
343	Kviteseid	-0,6	-0,9	-0,7	-1,0	-0,6	-0,7	-0,7	-1,4	-1,3	-0,9	-0,9	0,0
345	Bamble	-0,7	-0,6	-0,7	-0,9	-0,9	-1,0	-0,9	-1,1	-1,0	-1,0	-0,9	0,0
374	Tinn	-0,8	-0,7	-0,6	-1,6	-1,7	-1,7	-1,2	-0,9	-0,7	-0,7	-1,1	0,0
390	Tokke	-0,1	-0,6	-0,5	-0,6	-1,2	-0,9	-1,5	-1,3	-1,7	-1,2	-1,2	-0,1

Seljord har høyest rangering i Vest-Telemark, men det var bare i perioden 2004 til 2006 nivået på flyttingen var likt som landsgjennomsnittet. Ellers har Seljord vært preget av relativt lavere tilflytting enn landet som helhet. Nissedal har en positiv trend, så nedgangen ser ut til å være på retur. Fyresdal har den sterkeste negative utviklingen. Fyresdal hadde bedre flyttebalanse enn landsgjennomsnittet frem til 2007. Vinje har også en positiv trend, men eller ellers preget av relativt svak tilflytting. For både Kviteseid og Tokke ser den negative trenden ut til å fortsette.

Kommunene med et høyt folketall har hatt høyest relativ vekst, mens de små kommunene er preget av en høy grad av relativ fraflytting. Befolkningsstørrelsens betydning for et steds attraktivitet vil vi diskutere nærmere i neste kapittel.

4. Bostedsattraktivitet

Flytting og arbeidsplassvekst er de dominerende størrelsene for å beskrive regional utvikling. Det er åpenbart en sterk positiv sammenheng mellom et steds nettoflytting og den samlede arbeidsplassveksten. Steder med sterk vekst i antall arbeidsplasser vil trekke til seg innflyttere, og da vil den sterke arbeidsplassveksten være en årsak til innflyttingen. Andre steder kan ha sterk innflytting uten arbeidsplassvekst i en periode, og da vil denne innflyttingen føre til arbeidsplassvekst i skjermede sektorer i senere perioder. Flytting og arbeidsplassvekst vil dermed ha en gjensidig positiv påvirkning.

Figur 39: Kommunene i Norge i perioden 2010-2012 (tre års glidende gjennomsnitt) etter relativ nettoflytting og relativ arbeidsplassvekst.

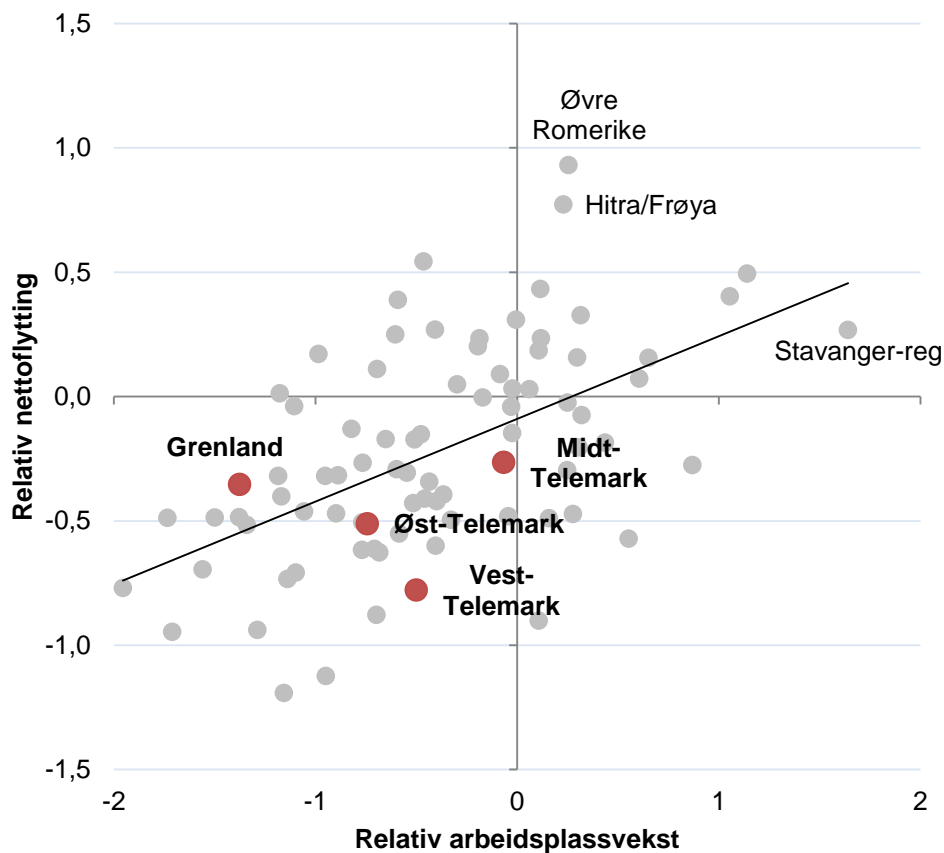
Figuren viser hvordan sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst har vært i kommunene i Norge i perioden 2010 -2012 (tre års glidende gjennomsnitt). Streken viser den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsene, og representerer forventet nettoflytting, gitt nivået på arbeidsplassveksten. Sammenhengen er positiv, men mange kommuner har en nettoflytting som avviker ganske sterkt fra forventningsverdien.

Alle kommuner i Vest-Telemark unntatt Vinje ligger under streken, og har dermed en nettoflytting som er svakere enn arbeidsplassveksten tilsier. Tidligere brukte Telemarksforskning denne avstanden som mål for bostedsattraktivitet.

Fyresdal ligger lengst til venstre, og har dermed tapt flest arbeidsplasser i perioden. Kviteseid har høyest vekst i arbeidsplasser, men har ikke fått betalt i form av innflytting.

4.1.1 Regioner

Vi kan vise den samme figuren for regionene.

Figur 40: Nettoflytting og arbeidsplassvekst i regionene i Norge i perioden 2010-2012 (tre års glidende gjennomsnitt).

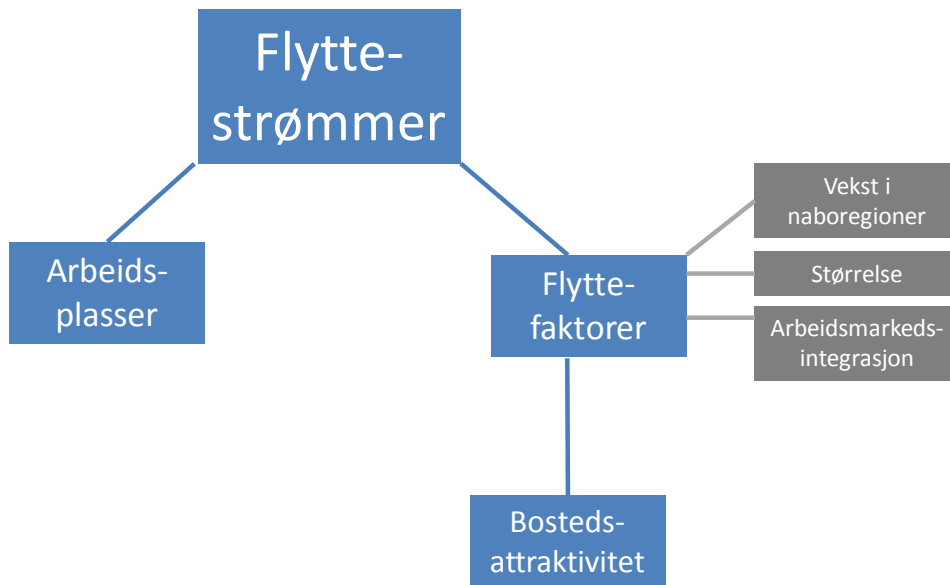
I figuren over ser vi at Grenland ligger svært langt til venstre. Det betyr at arbeidsplassutviklingen har vært svært dårlig i den siste treårsperioden. Grenland har en nettoflytting som er bedre enn den sterke arbeidsplassnedgangen isolert skulle tilsa.

Midt-Telemark har nesten samme arbeidsplassvekst som landet som helhet, men har litt svakere nettoflytting enn forventet. Øst-Telemark har svakere arbeidsplassutvikling enn Midt-Telemark, og har flyttetall som er noe svakere enn forventet ut fra arbeidsplassveksten.

Vest-Telemark har den svakeste nettoflyttingen av regionene i Telemark, men vi ser at arbeidsplassutviklingen er bedre enn i Grenland og i Øst-Telemark. Flyttetallene for Vest-Telemark er dermed langt svakere enn arbeidsplassveksten tilsier.

4.2 Hva styrer flyttestrømmene?

Som vi så på forrige side, påvirker arbeidsplassveksten på et sted nettoflyttingen på en positiv måte. Men vi så også at noen steder har mye bedre flyttebalanse enn arbeidsplassveksten tilsier, mens andre har mye dårligere flyttebalanse. Det er dermed faktorer ved siden av arbeidsplassveksten på et sted som har stor betydning for flyttebalansen. Det er svært interessant å få avdekket hva de andre flyttefaktorene består i.

Figur 41: Faktorer som styrer flyttestrømmene.

I figuren over har vi definert tre strukturelle forhold som har en signifikant og positiv betydning for flyttebalansen til et sted, når effekten av arbeidsplassveksten er tatt hensyn til.

Det ene er stedets *befolkningsstørrelse*, som betyr at steder med en stor befolkning har systematisk bedre flyttebalanse enn steder med lav befolkning. Det er et uttrykk for at steder med en høy konsentrasjon av folk virker tiltrekkende.

Dernest ser vi at steder med høy *arbeidsmarkedsintegrasjon* har systematisk bedre flyttebalanse enn steder med lav. Det betyr at steder som ligger innenfor et større arbeidsmarked, og dermed har gode pendlingsmuligheter for befolkningen, får en gevinst i form av høyere netto innflytting. Arbeidsmarkedsintegrasjonen regnes ut ved å legge sammen den prosentvise andelen av de sysselsatte på stedet som pendler ut med den prosentvise andelen av arbeidsplassene på stedet som det pendles inn til.

Den tredje strukturelle faktoren, *nabovekst*, er vekst i antall arbeidsplasser på omkringliggende steder som ligger innenfor pendlingsavstand. Dersom det er arbeidsplassvekst i nabokommunene, vil dette føre til høyere netto innflytting.

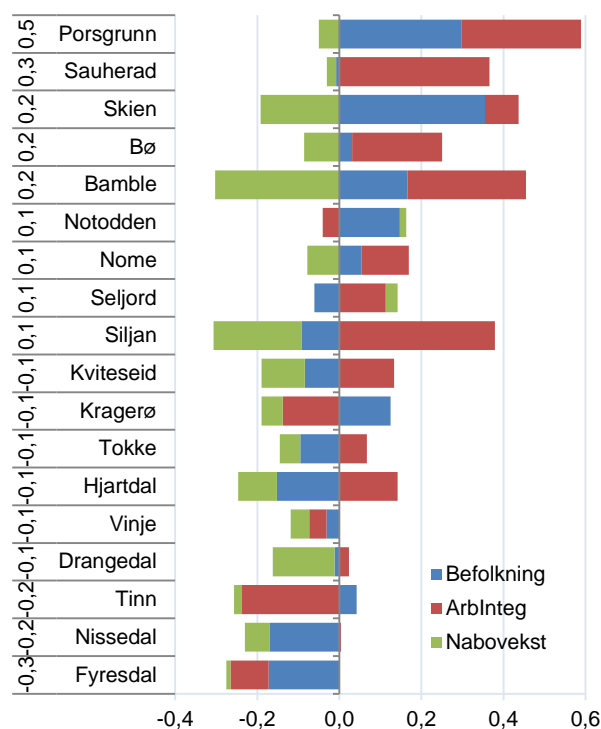
Telemarksforskning har analysert hvordan disse faktorene påvirker nettoflyttingen i kommunene i Norge i en regresjonsanalyse med input av data fra 2001 til og med 2012. Når vi kjenner disse sammenhengene, kan vi analysere hvordan disse faktorene hver for seg og til sammen har påvirket nettoflyttingen i en bestemt kommune. Et steds *bostedsattraktivitet* blir målt som en restfaktor; avviket mellom den faktiske nettoflyttingen og den forventede nettoflyttingen når vi tar hensyn til stedets arbeidsplassvekst, arbeidsplassveksten i nabokommuner, befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon. Steder som har bedre nettoflytting enn forventet vil da bli karakterisert som attraktive som bosted. Slike steder har egenskaper som fører til høyere nettoflytting enn hva som er «statistisk normalt».

4.2.1 Strukturfaktorer for kommuner og regioner

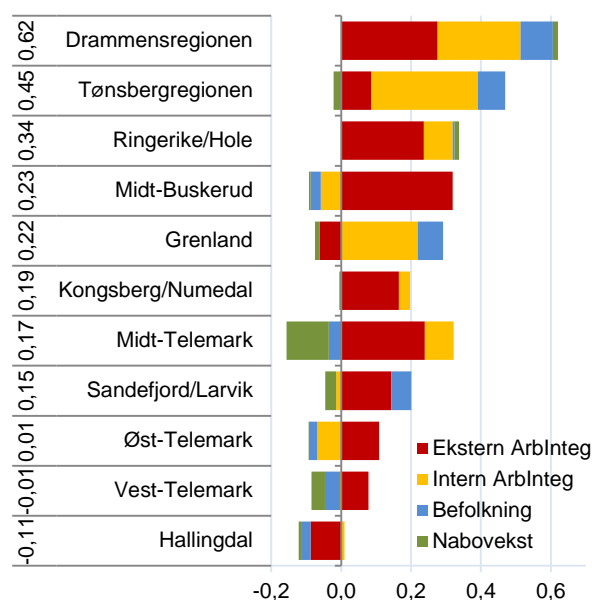
Figuren ved siden av viser effekten av de ulike strukturelle flyttefaktorene på nettoflyttingen til kommunene i Telemark etter at vi har justert for arbeidsplassveksten. Seljord har den mest fordelaktige strukturen for å få positiv nettoflytting av kommunene i Vest-Telemark. En viss grad av nabovekst og en god integrasjon med arbeidsmarkedet i omkringliggende kommuner, kompensere for den negative effekten en lav befolkning har. Fyresdal og Nissedal har minst fordelaktige strukturelle forhold, fordi de er små og ligger forholdsvis langt fra alternative arbeidsmarkeder. Kviteseid og Tokke er også godt integrert med arbeidsmarkedet i nabokommuner, men den lave befolkningen og svak vekst i antall arbeidsplasser i nabokommuner gjør forutsetningene for positiv nettoflytting dårligere. De aller fleste kommunene i Telemark har svak nabovekst. Ettersom arbeidsplassveksten er generelt svak i fylket, forplanter den svake arbeidsplassveksten seg i nesten alle kommunene.

I figur 43 ser vi struktureffektene for alle regionene i Buskerud, Telemark og Vestfold. Drammensregionen har de beste strukturelle forholdene for å få høy innflytting, og tjener på å ha stor befolkning, og å ha gode ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon, og intern arbeidsmarkedsintegrasjon i regionen og litt på positiv nabovekst. I motsatt ende finner vi Hallingdal, som har den minst gunstige struktureffekten.

Vest-Telemark og Øst-Telemark har samlet sett omtrent nøytral struktureffekt, mens Midt-Telemark og Grenland har svakt positiv struktureffekt. Vest-Telemark har positiv ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon, nøytral intern arbeidsmarkedsintegrasjon og som vi så i figur 42, lav befolkning og liten grad av nabovekst.

Figur 42: Strukturfaktorenes betydning på årlig nettoflytting i perioden 2010-2012. Samlet struktureffekt helt til venstre.

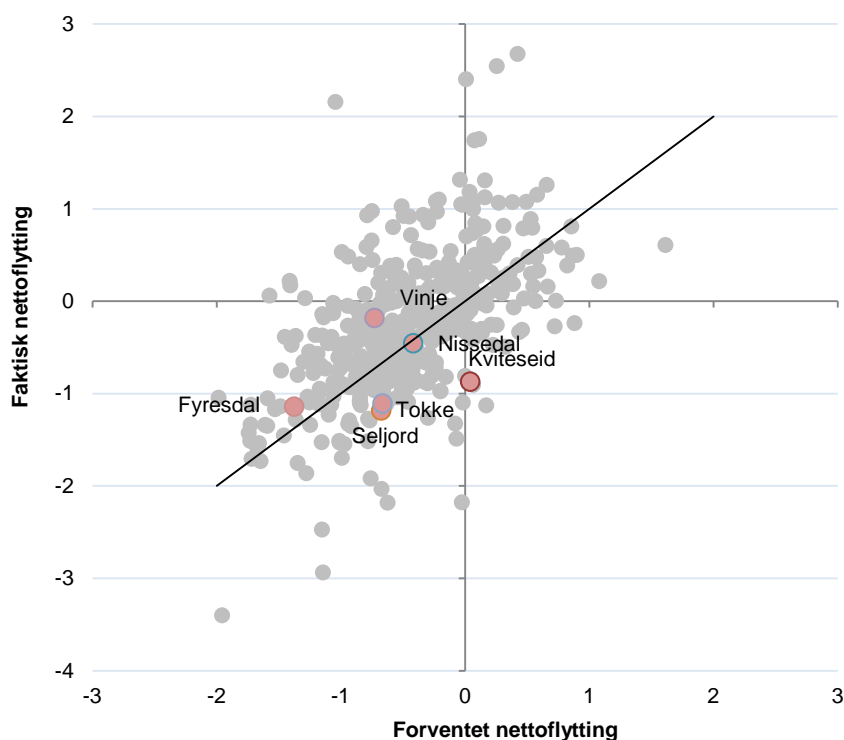

Figur 43: Strukturfaktorenes betydning på årlig nettoflytting i perioden 2010-2012. Samlet struktureffekt helt til venstre.

4.3 Bostedsattraktivitet

Vi har så langt i dette kapitlet vist at nettoflyttingen til en kommune eller region påvirkes positivt av arbeidsplassveksten på stedet. Det er en velkjent og nesten selvfølgelig sammenheng. Dernest har vi vist at nettoflyttingen også påvirkes positivt av arbeidsplassvekst i nabokommuner eller naboregioner, at størrelsen på folketallet påvirker nettoflyttingen positivt og at også arbeidsmarkedsintegrasjonen målt med brutto inn- og utpendling påvirker nettoflyttingen i positiv retning. Dermed er det fire kjennetegn ved kommuner og regioner som har en påviselig statistisk positiv sammenheng med nettoflyttingen.

Vi kan da regne ut hvor stor nettoflytting en kommune er forventet å få, gitt disse fire størrelsene. I figuren under er forventet nettoflytting regnet ut for alle kommunene i landet, og sammenholdt med den faktiske nettoflyttingen

Figur 44: Faktisk nettoflytting og forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold i perioden 2010-2012 (tre års glidende gjennomsnitt).

I figuren over er kommunene i Vest-Telemark de røde prikkene, mens de grå er alle andre kommuner i landet.

Vinje og Fyresdal har bedre flyttetall enn forventet den siste treårsperioden, og framtrer dermed som attraktive som bosted. Nissedal har ganske nøyaktig samme flytting som forventet, og har dermed helt gjennomsnittlig bostedsattraktivitet. Kviteseid, Tokke og Seljord har imidlertid mer utflytting enn arbeidsplassvekst og strukturelle forhold skulle tilsi, og har dermed hatt svak bostedsattraktivitet de siste tre årene.

Dette er imidlertid bare en periode, og på neste side skal vi se på bostedsattraktiviteten over en lengre periode.

Det statistiske målet for bostedsattraktivitet vil variere en del fra år til år, og da spesielt for de små kommunene. En ukjent andel av denne variasjonen er nok et utslag av rene tilfeldigheter. Det er derfor best å se på utviklingen av bostedsattraktiviteten over tid.

I tabellen under ser vi hvordan bostedsattraktiviteten har vært i kommunene de siste ti treårsperiodene.

Tabell 15: Bostedsattraktiviteten de siste ti treårsperiodene. Tallene til venstre viser rangeringen til kommunen blant de 428 kommunene i landet med hensn til ti års progressivt gjennomsnitt.

Rang	Kommune	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006	2005-2007	2006-2008	2007-2009	2008-2010	2009-2011	2010-2012	Prog.-snitt	Trend
57	Bø	0,1	-0,2	0,4	0,8	1,3	0,8	0,7	0,0	0,3	0,1	0,4	0,00
63	Fyresdal	1,2	0,8	2,1	0,5	1,0	0,2	0,5	0,0	-0,1	0,2	0,4	-0,16
101	Kragerø	0,5	0,2	0,3	-0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,3	0,01
170	Notodden	0,3	0,4	0,2	0,3	0,1	0,1	0,4	0,0	0,2	-0,1	0,1	-0,03
215	Drangedal	0,0	-0,1	0,5	0,3	-0,1	-0,2	-0,1	0,2	-0,1	0,0	0,0	-0,01
224	Porsgrunn	0,2	0,1	-0,2	0,0	0,2	0,0	-0,4	-0,2	0,2	0,2	0,0	-0,01
238	Nissedal	0,0	-0,3	-0,5	-0,7	-0,4	0,0	0,3	0,1	0,3	0,0	0,0	0,06
247	Hjartdal	0,1	0,1	0,4	0,0	0,0	-0,2	-0,5	-0,4	0,1	0,4	0,0	-0,02
253	Vinje	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1	-0,4	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	0,5	-0,1	0,04
256	Tinn	0,1	0,5	0,2	-0,6	-0,9	-0,5	-0,1	0,1	0,2	0,3	-0,1	0,01
268	Seljord	0,3	0,0	-0,2	-0,3	0,3	0,0	0,3	-0,5	0,2	-0,5	-0,1	-0,03
274	Nome	0,2	-0,3	0,1	0,3	0,3	0,0	-0,2	-0,4	-0,2	-0,2	-0,1	-0,04
282	Skien	0,2	0,1	0,0	-0,2	-0,4	-0,4	-0,2	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	-0,02
357	Sauherad	-0,1	0,1	-0,6	-0,8	-0,9	-0,6	-0,5	0,1	-0,1	0,0	-0,3	0,02
369	Siljan	0,4	0,4	-0,1	-0,3	-0,5	-0,4	-0,3	-0,4	-0,3	-0,6	-0,4	-0,09
390	Tokke	0,5	-0,2	0,0	-0,1	-0,1	0,0	-0,5	-0,9	-1,0	-0,5	-0,5	-0,13
399	Kviteseid	0,0	-0,4	-0,1	-0,6	-0,1	-0,1	0,0	-0,9	-1,0	-0,9	-0,6	-0,09
410	Bamble	-0,4	-0,5	-0,7	-0,9	-0,7	-0,7	-0,4	-0,6	-0,5	-0,8	-0,6	-0,01

Fyresdal har vært den mest attraktive bostedskommunen i Vest-Telemark. Fyresdal har gjennomsnittlig fått en årlig ekstra innflytting på 0,4 prosent av folketallet på grunn av sin bostedsattraktivitet. Imidlertid er bostedsattraktiviteten avtakende. Fyresdal rangeres om nummer 63 av alle kommunene i Norge, og i Telemark er det bare Bø som har bedre bostedsattraktivitet.

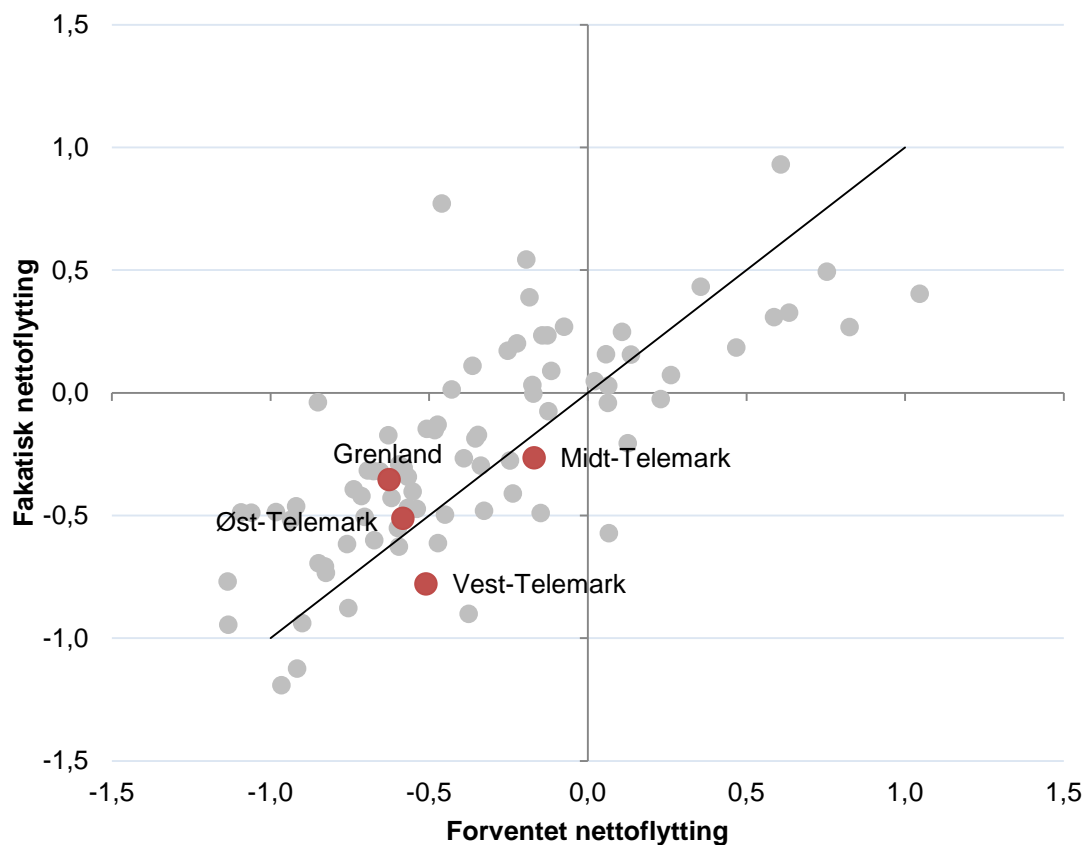
De andre kommunene i Vest-Telemark er rangert under middels når det gjelder bostedsattraktivitet de siste ti årene.

Nissedal og Vinje har en positiv trend. Mens Nissedal hadde nøytral bostedsattraktivitet i perioden 2010 til 2012, så hadde Vinje positiv bostedsattraktivitet i samme periode. Vi så på forrige side at Vinje har hatt høy bostedsattraktivitet i siste periode, men her ser vi at bostedsattraktiviteten har vært under middels i alle tidligere perioder som er målt.

Det er flere kommuner i Telemark som har positiv bostedsattraktivitet i den siste perioden enn i de foregående. Bostedsattraktiviteten over ti år er dermed ganske svak for Telemarkskommunene.

4.3.1 Bostedsattraktivitet for regioner

Vi kan også se på regionene i Telemark, med hensyn til faktisk nettoflytting, og forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold.

Figur 45: Faktisk nettoflytting og forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold i perioden 2010-2012 (tre års glidende gjennomsnitt).

Midt-Telemark har de beste betingelsene for å få positiv nettoflytting av regionene i Telemark. Midt-Telemark hadde god arbeidsplassvekst i den siste treårsperioden, og har også forholdsvis gode strukturelle forhold på grunn av de gode pendlingsmulighetene. Midt-Telemark har imidlertid hatt noe svakere nettoflytting enn forventet.

Grenland hadde lavest forventet nettoflytting på grunn av den svake arbeidsplassutviklingen, men fikk en del bedre flyttetall enn forventet. Øst-Telemark har også lav forventet nettoflytting, og fikk noe bedre flyttetall enn forventet.

Vest-Telemark har den klart svakeste nettoflyttingen, til tross for at forventet nettoflytting var bedre enn både Øst-Telemark og Grenland. Dermed framstår Vest-Telemark som lite attraktiv som bosted i den siste perioden.

4.3.2 Regionene på Østlandet

I tabellen under ser vi bostedsattraktiviteten i alle regionene på Østlandet.

Tabell 16: Bostedsattraktiviteten de siste ti treårsperiodene. Tallene til venstre viser rangeringen til kommunen blant de 83 regionene i landet med hensyn til ti års progressivt gjennomsnitt.

Rang	Region	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006	2005-2007	2006-2008	2007-2009	2008-2010	2009-2011	2010-2012	Prog.-snitt	Trend
3	Øvre Romerike	1,4	1,2	0,5	0,5	0,5	0,6	0,5	0,4	0,5	0,3	0,5	-0,09
4	Nedre Glomma	0,6	0,7	0,9	0,5	0,3	0,3	0,5	0,6	0,5	0,4	0,5	-0,03
5	Halden (Region)	0,0	0,6	0,7	0,5	0,1	0,2	0,4	0,5	0,5	0,6	0,4	0,02
6	Hallingdal	-0,5	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,2	0,3	0,7	0,8	0,8	0,4	0,14
8	Sandefjord/Larvik	0,4	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4	0,6	0,3	0,3	0,03
10	Ringerike/Hole	0,0	-0,1	0,0	0,4	0,5	0,4	0,2	0,0	0,3	0,5	0,3	0,04
11	Glåmdal	0,3	0,2	0,2	0,2	0,5	0,2	0,3	0,2	0,4	0,2	0,3	0,00
13	Sør Østerdal	0,5	0,0	0,2	0,4	0,6	0,2	-0,1	-0,1	0,4	0,4	0,2	-0,01
17	Valdres	-0,2	0,1	0,0	0,1	0,0	0,3	0,1	0,2	0,2	0,4	0,2	0,04
19	Tønsbergregionen	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2	0,2	0,3	0,1	0,1	0,0	0,2	-0,01
20	Indre Østfold	0,3	0,3	0,1	0,1	0,3	0,0	0,1	-0,1	0,2	0,4	0,2	0,00
24	Gjøvikregionen	0,1	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,01
25	Midt-Gudbrandsdal	-0,3	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	-0,1	0,2	0,3	0,4	0,2	0,1	0,06
27	Mosseregionen	-0,1	0,1	-0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1	0,1	0,2	0,1	0,02
30	Lillehammerregionen	-0,3	-0,2	-0,1	0,2	0,4	0,2	0,4	0,0	0,2	-0,2	0,1	0,03
33	Øst-Telemark	0,1	0,4	0,2	0,1	-0,1	0,0	0,2	0,0	0,2	0,1	0,1	-0,02
34	Grenland	0,3	0,2	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,1	0,2	0,3	0,1	0,00
35	Drammensregionen	-0,3	-0,3	-0,1	0,0	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,05
36	Nord-Gudbrandsdal	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,00
41	Hamarregionen	-0,1	-0,1	0,2	0,2	0,3	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,00
45	Midt-Buskerud	0,0	-0,2	-0,4	-0,2	0,1	0,2	0,1	-0,1	0,0	0,2	0,0	0,03
46	Fjellregionen	0,0	-0,2	-0,1	-0,2	0,0	-0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,02
49	Midt-Telemark	0,1	-0,2	0,0	0,1	0,3	0,1	0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,0	0,00
51	Oslo (Region)	0,3	0,3	0,1	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	-0,2	-0,3	0,0	-0,05
59	Kongsberg/Numedal	0,3	0,2	0,0	-0,3	-0,5	-0,6	-0,2	0,0	0,2	0,0	-0,1	-0,01
68	Hadeland	0,2	-0,2	-0,2	-0,2	0,0	-0,2	0,0	-0,4	-0,2	-0,3	-0,2	-0,03
72	Vest-Telemark	0,1	-0,2	0,0	-0,4	0,0	-0,1	0,0	-0,6	-0,4	-0,3	-0,3	-0,04

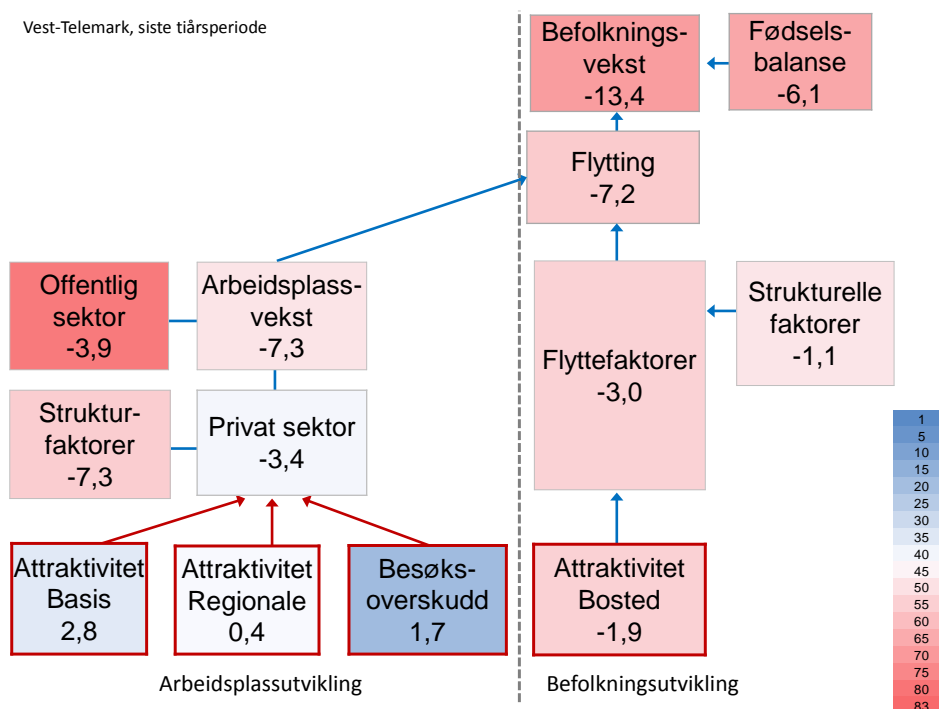
Øvre Romerike har høyest bostedsattraktivitet over tid blant regionene på Østlandet. Et noe overraskende trekk er at regioner som Akershus Vest, Nedre Romerike og Follo kommer ut som blant de minst attraktive som bosted av alle regionene i landet. Dynamikken i den utvidede Osloregionen er noe spesiell, og er nok preget av at den høye nettoinnflyttingen presses ut til regioner som har ledig areal til boligbygging.

Øst-Telemark og Grenland er omtrent like attraktive, og er rangert som nummer 33 og 34. Det er også noe overraskende at Grenland er rangert over Drammensregionen, men det skyldes at Drammensregionen har helt spesielt gode strukturelle betingelser for å få innflytting. Når disse gode betingelsene er tatt hensyn til, så har ikke Drammensregionen spesielt høy innflytting. Midt-Telemark er litt under middels attraktiv, mens Vest-Telemark har svært lav bostedsattraktivitet, og er rangert helt nede på 72. plass.

Vest-Telemark er rangert nederst blant kommunene på Østlandet. Og bare 11 regioner i landet har hatt en dårligere bostedsattraktivitet. Trenden er også negativ. Den negative bostedsattraktiviteten ser ikke ut til å avta.

4.3.3 Oppsummering attraktivitet

I figuren under oppsummeres analysen av flytting og bostedsattraktivitet i Vest-Telemark.

Figur 46: Relativ utvikling i Vest-Telemark de ti siste årene, dvs. differanse mellom utviklingen i Vest-Telemark og i Norge. Tall for arbeidsplassvekst er i prosent av sysselsettingen i 2002, mens tall for befolkningsendringer og flytting er i prosent av befolkning samme år. Boksene nederst til venstre viser bedriftsattraktiviteten i basis-, de regionale – og besøksnæringene. Boksen nederst til høyre viser bostedsattraktiviteten.

Befolkningsveksten i Vest-Telemark har vært 13,4 prosentpoeng lavere enn veksten på landsbasis i den siste tiårsperioden. Denne relative nedgangen skyldes netto fraflytting og negativ fødselsbalanse. Fødselsbalansen utgjør 6,1 prosentpoeng, mens flyttingen utgjør 7,2.

Den relative arbeidsplassveksten har vært 7,3 prosentpoeng lavere enn arbeidsplassveksten på landsbasis i samme periode. Dette skyldes nedgang i både offentlig og privat sektor. Utviklingen i offentlig sektor er spesielt svak i Vest-Telemark, og det er her regionen skiller seg mest negativt ut.

Basisnæringene og besøksnæringene klart å skape flere arbeidsplasser enn det som er forventet ut ifra deres bransjestruktur og befolkningsvekst. Dermed har Vest-Telemark hatt høy bedriftsattraktivitet de siste ti årene.

Det er derimot ikke bare den relative arbeidsplassveksten som forklarer det negative flyttemønsteret. De strukturelle flyttefaktorene, dvs. arbeidsmarkedsintegrasjon, befolkningsstørrelse og nabovekst, bidrar til et negativt flyttemønster. Bostedsattraktiviteten er derimot enda mer negativ. Den negative bostedsattraktiviteten er en utfordring for Vest-Telemark.

5. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse^{iv}.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjejustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjejustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjejustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren "næringslivets størrelse" er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

5.1 Nyetableringer

Etableringsfrekvensen er antall nyetablerte foretak som prosent av antall eksisterende foretak i begynnelsen av året.

Etableringsfrekvensen i Norge har vært ganske høy i hele perioden fra 2001 til 2006, før den begynte å synke. I denne perioden økte også antall foretak raskere enn veksten i økonomien. Det kan være flere årsaker til det. Kanskje ble det flere foretak som ble registrert, som tidligere var uregistrert? Kanskje ble det vanligere å splitte opp virksomheter i drifts- og eierselskap? En tredje årsak kan være at det kreves et registrert foretak for å opprette et domene på internett. Det kan synes som om etableringsfrekvensen og veksten i antall foretak nå er på et mer normalt nivå, og at økningen de siste to årene reflekterer at veksten i næringslivet er på vei opp.

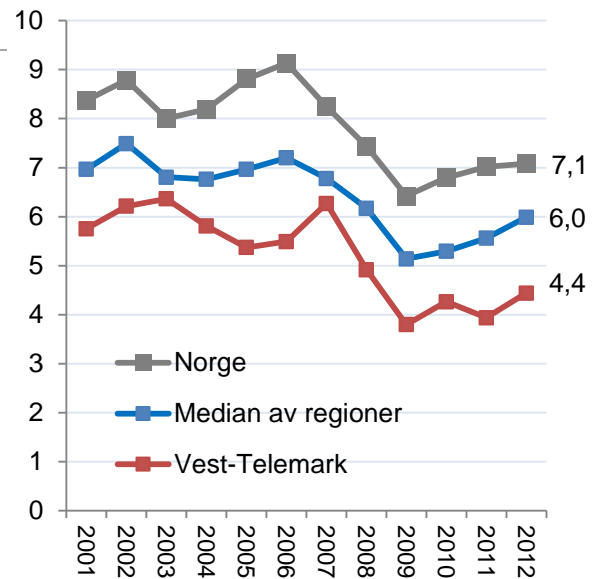
Etableringsfrekvensen i Vest-Telemark har vært lavere enn landsgjennomsnittet og medianverdien i hele tolvårsperioden. Det har vært vekst i etableringsfrekvensen i Vest-Telemark mellom 2011 og 2012.

5.1.1 Etableringsindeksen for regioner

Etableringsindeksen har tre indikatorer for nyetablering: etableringsfrekvensen, den bransjejusterte etableringsfrekvensen og vekst i antall foretak. Den bransjejusterte etableringsfrekvensen tar hensyn til bransjestrukturen, og måler etableringsfrekvensen bransje for bransje. Vekst i antall foretak er etableringsfrekvens fratrukket andel nedlagte foretak. Til sammen gir etableringsindeksen et godt bilde på etableringsaktiviteten i regionene.

Oslo har høyest etableringsfrekvens på Østlandet, og rangerer som nummer to av de 83 regionene i landet. Nord-Gudbrandsdal rangerer lavest på Østlandet og på landsbasis.

Vest-Telemark er rangert som nummer 76. Dette er den laveste plasseringen i Telemark.

Figur 47: Etableringsfrekvensen i Vest-Telemark og medianen av regionene i Norge i perioden 2001-2012.

	Frekvens	Bransjejustert	Vekst
2 Oslo	2	27	
6 Nedre Romerike	5	79	
7 Nedre Glomma	7	11	
8 Drammensregionen	8	8	
8 Øvre Romerike	11	8	13
10 Follo	2	28	2
11 Akershus Vest	0	38	6
19 Mossregionen	15	24	25
24 Midt-Telemark	39	19	17
26 Halden	23	39	19
27 Grenland	20	32	31
27 Tønsbergregionen	22	43	18
29 Ringerike/Hole	28	44	14
30 Sandefjord/Larvik	21	37	34
33 Gjøvikregionen	35	27	39
35 Hamarregionen	32	48	32
39 Øst-Telemark	45	52	26
43 Lillehammerregionen	38	51	43
46 Sør Østerdal	43	38	64
48 Glåmdal	54	29	66
56 Indre Østfold	51	58	56
63 Hadeland	50	67	58
67 Midt-Buskerud	65	70	48
72 Midt-Gudbrandsdal	72	62	75
74 Kongsberg/Numedal	66	81	71
76 Vest-Telemark	76	78	69
77 Hallingdal	79	83	67
79 Valdres	80	80	76
81 Fjellregionen	82	75	83
83 Nord-Gudbrandsdal	83	79	81

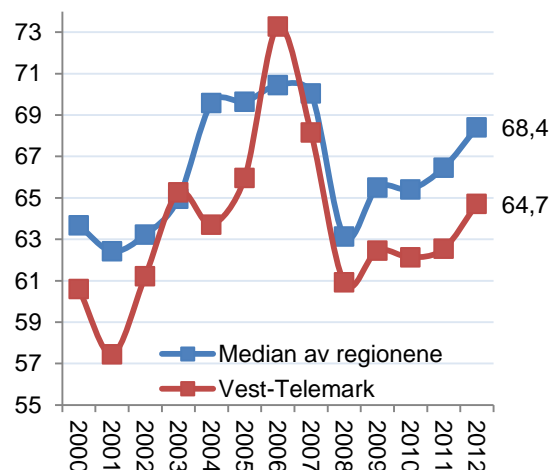
Figur 48: Etableringsindeksen i regionene på Østlandet. Rangering blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre etableringsindikatorerne vises i figuren.

5.2 Lønnsomhet

Lønnsomheten i næringslivet måles som andel av foretakene med positivt resultat før skatt. Med denne metoden teller små og store foretak likt.

Lønnsomheten i norsk næringsliv var på topp i årene fra 2004 til 2007. I 2008 sank lønnsomheten brått, men har vært stigende i de fire siste årene. I 2012 hadde 68,4 prosent av alle regnskapspliktige foretak et positivt resultat før skatt.

Andelen regnskapspliktige foretak med et positivt resultat før skatt var lav i 2001, og andelen var stort sett lavere enn medianregionen frem til 2005. I 2006 var andelen lønnsomme foretak høyere enn medianen, men andelen sank raskt deretter. Det har vært vekst i andelen lønnsomme foretak siden 2010, men andelen er fortsatt lavere enn medianverdien.

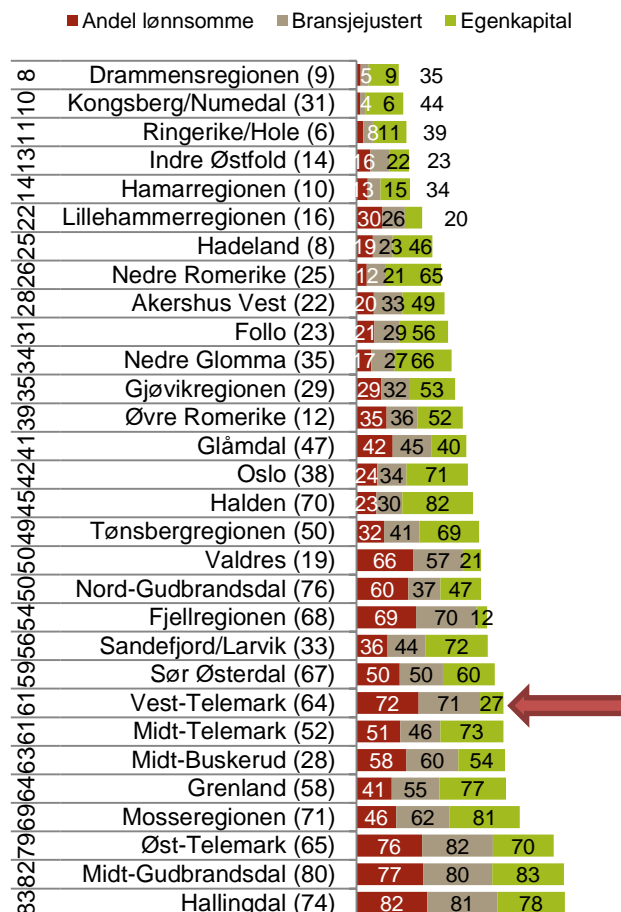
Figur 49: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt sammenliknet med medianen av regionene i Norge.

5.2.1 Lønnsomhetsindeksen for regioner

I figur 50 ser vi hvordan regionene gjør det på lønnsomhetsindeksen. Lønnsomhetsindeksen er sammensatt av tre indikatorer: andel foretak med positivt resultat, den bransjejusterte andelen og andelen av foretak med positiv egenkapital.

Vest-Telemark rangerer nummer 61 av de 83 regionene i landet. Vest-Telemark rangerer forholdsvis høyt, nummer 27, på andelen bedrifter med positiv egenkapital, men lavt på de to andre indikatorene.

Vest-Telemark deler 61. plass med Midt-Telemark, og rangerer over både Grenland og Øst-Telemark. Vest-Telemark rangerer høyere i 2012 enn i den siste tiårsperioden.

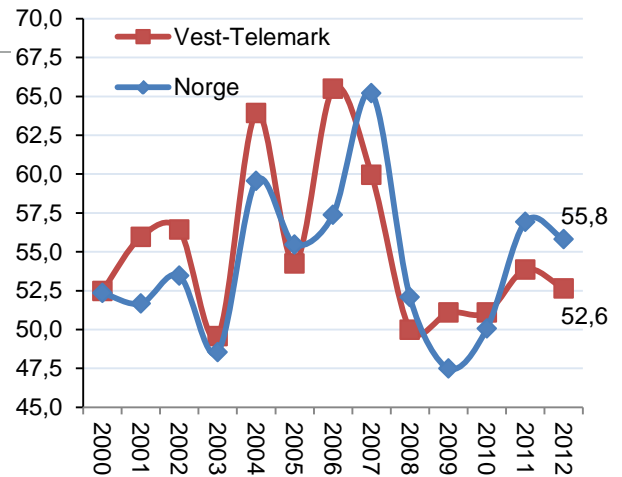

Figur 50: Lønnsomhetsindeksen for regioner. Ranging blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og ranging siste ti år i parentes. Ranging for de tre lønnsomhetsindikatorerne vises i figuren.

5.3 Vekst

Andel vekstforetak i Norge var rekordhøyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank deretter dramatisk de to neste årene, og var på 47,5 prosent i 2009. Etter dette har andel vekstforetak tatt seg opp, og det var en sterk økning i andel vekstforetak fra 2010 til 2011, før andelen sank igjen i 2012. I 2012 var det 55,8 prosent av foretakene i Norge som hadde vekst høyere enn prisstigningen.

Andelen vekstforetak i Vest-Telemark har i flere år vært høyere enn andelen nasjonalt. Andelen har avtatt siden 2011. I 2012 hadde 52,6 prosent av foretakene en omsetningsvekst som er høyere enn prisstigningen. Dette er en noe lavere andel enn på landsbasis.

Figur 51: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen og medianen av regionene i Norge.

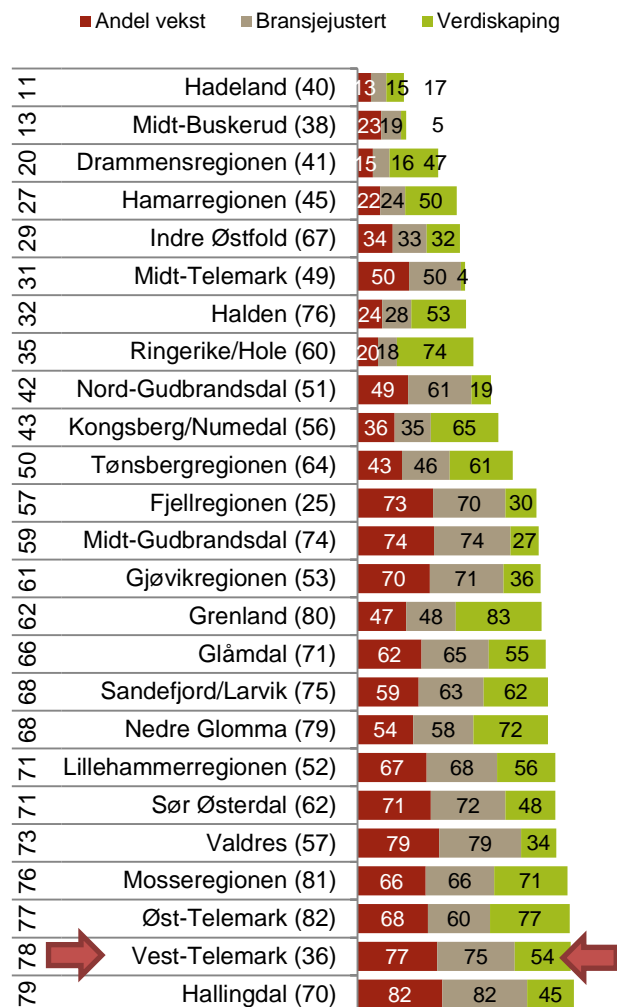
5.3.1 Vekstindeksen for regioner

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Den andre indikatoren er andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i regionene. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskapingen. Den endelige vekstindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorerne.

Figur 52 viser vekstindeksen for regionene på Østlandet (regioner i Østfold, Vestfold, Buskerud, Hedmark, Oppland og Telemark).

Vest-Telemark rangerer nummer 78, det vil si nesten helt nederst blant landets 83 regioner. Andelen foretak med vekst i verdiskapingen er litt under middels høy, den rangerer som nummer 54. De to andre indikatorene rangerer lavt.

I et tiårsperspektiv har Vest-Telemark rangert som nummer 36.

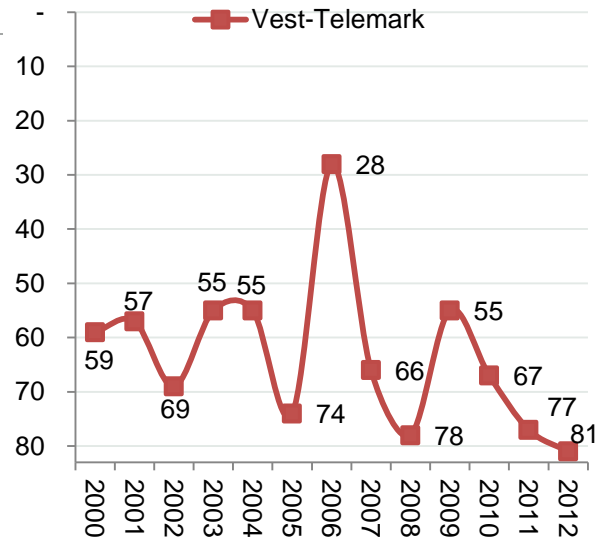
Figur 52: Vekstindeksen for regioner. Rangering blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre vekstindikatorerne vises i figuren.

5.4 NæringsNM for regioner

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på et sett med ti indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en region. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste ni årene.

Figur 53 viser plasseringen til Vest-Telemark i årene 2000-2012.

Vest-Telemark rangerte som nummer 81 i 2012. Dette er den laveste rangeringen siden 2000. Siden 2009 har det bare gått nedover. Den beste plasseringen Vest-Telemark har hatt, var i 2006, da regionen kom på 28. plass.

Figur 53: Rangeringen til Vest-Telemark blant landets 83 regioner i NæringsNM i årene 2000-2012.

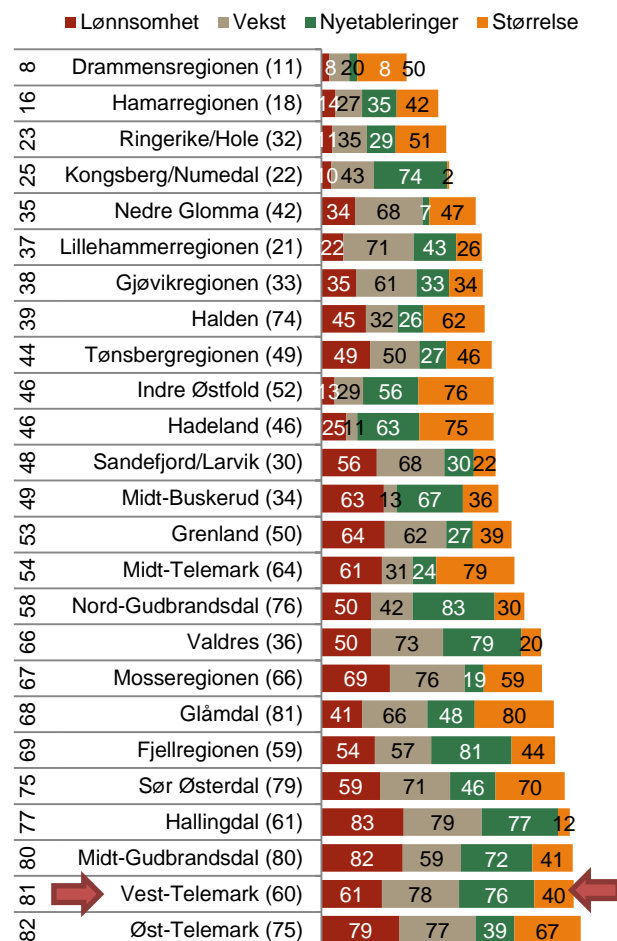
5.4.1 Regionene på Østlandet

Figur 54 viser plasseringen til regionene på Østlandet i NæringsNM 2012. Rangeringsnumrene vises helt til venstre. Rangeringen samlet sett for den siste tiårsperioden er vist i parentes ved siden av regionnavnet.

Store byregioner som Drammensregionen, Hamarregionen, Ringerike/Hole og Kongsberg/Numedal skåret høyest på Østlandet i 2012.

Som vi så i figuren over, skåret Vest-Telemark veldig lavt i 2012. I et tiårsperspektiv har Vest-Telemark rangert som nummer 60, noe som er bedre, men fortsatt under medianverdien.

Næringslivets størrelse i Vest-Telemark rangerer omtrent middels, og det er med på å trekke plasseringen opp. Andel foretak med vekst og andelen nyetableringer er derimot lavt, og trekker den samlede rangeringen ned.

Figur 54: NæringsNM for regionene i Agder og Rogaland. Rangering blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de fire indeksene vises i figuren.

5.5 NæringsNM for kommuner

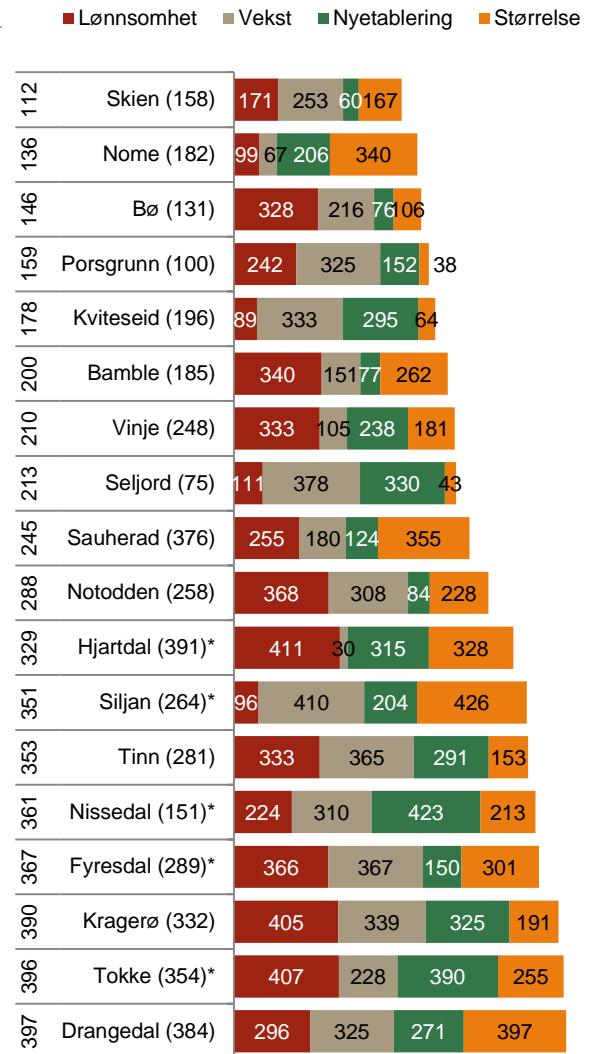
Skien er beste kommune i årets NæringsNM i Telemark som i fjor, men blir bare rangert som nummer 112 blant alle 428 kommuner i landet. Skien gjorde det bra for nyetableringer, middels for lønnsomhet og litt under middels for vekst. Skien har også tidligere gjort det over middels i NæringsNM, og blir rangert som nummer 158 for siste ti år.

Nome kommer deretter på en 136. plass. Nome skårer bra for vekst og lønnsomhet. Bø ble tredje beste kommune i Telemark i NæringsNM.

Seljord er den kommunen som har gjort det best i NæringsNM for de siste ti årene, og er nummer 75. på denne rangeringen, men ble nummer 213 nå, en rangering som så vidt er over middels av kommunene. Porsgrunn er nummer 100 i tiårs-NM, og ble nummer 159 nå.

Andre kommuner som ble bedre rangert enn middels i årets NæringsNM er Kviteseid, Bamble og Vinje. Det er dermed åtte av 18 kommuner i fylket som er rangert over middels i NæringsNM. Problemet er at det ikke er noen større lokomotivkommuner som drar opp gjennomsnittet.

Drangedal, Tokke og Kragerø kom sist av kommunene i fylket, og er alle blant de 40 svakeste kommunene i NæringsNM for i år.

Figur 55: Kommunene i Telemarks resultat i NæringsNM. Alle tall er rangeringer blant landets 428 kommuner, til venstre rangering for NæringsNM siste år, i parentes siste ti år. I figuren vises rangeringer for hver av de fire indeksene. Kommuner markert med * er små kommuner.

6. Innovasjon

Innovasjon er et sentralt begrep for å forklare global vekst. Nye produkter og forbedrede prosesser skaper økonomisk vekst. Det er derfor interessant å forsøke å måle regionale variasjoner i næringslivets innovasjon. Kan slike forskjeller være med på å forklare hvorfor regionene har ulik næringsutvikling?

Statistisk Sentralbyrå gjennomfører regelmessig en spørreundersøkelse om innovasjon i næringslivet, som vi har fått tilgang til. Siste utgave av denne undersøkelsen ble gjennomført i 2010, og omfattet 6 595 foretak. Mange av disse hadde virksomhet i flere bransjer og kommuner, og hadde til sammen 10 870 bedrifter. Undersøkelsen har en rekke spørsmål om FoU, innovasjon og samarbeid. Vi har konsentrert oss om spørsmål som går direkte på om bedriftene faktisk har gjennomført innovasjoner.

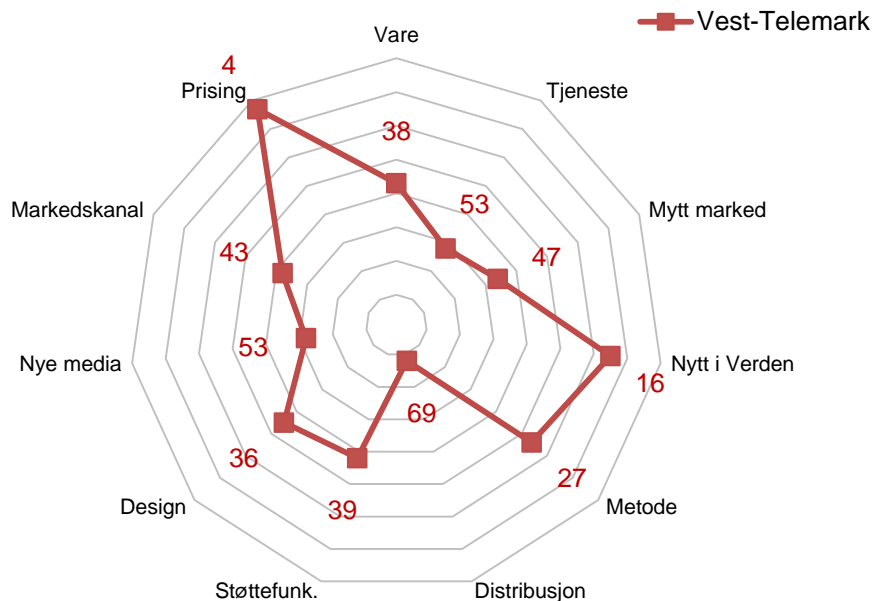
Tabell 17: Spørsmål fra innovasjonsundersøkelsen som er brukt i innovasjonsmålingen.

	Tekst: Verdi lik 1 hvis...	Kort navn	Vekt
Produkt-innovasjon	foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede varer i perioden 2008-2010	Vare	2
	foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede tjenester i perioden 2008-2010	Tjeneste	2
	foretaket hadde produktinnovasjoner nye for markedet i perioden 2008-2010	Nytt for markedet	4
	foretaket hadde produktinnovasjoner nye for verdensmarkedet i perioden 2008-2010	Nytt i verden	4
Prosess-innovasjon	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for produksjon eller fremstilling av varer og tjenester i 2008-2010	Metode	2
	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for lagring, levering eller distribusjon av varer og tjenester i 2008-2010	Distribusjon	1
	foretaket har introdusert nye eller vesentlig støttefunksjoner, som systemer for vedlikehold, innkjøp, regnskap eller IT i 2008-2010	Støttefunksjon	1
Markeds-innovasjon	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: vesentlige endringer i design (utseende/utforming) av en vare eller tjeneste	Design	1
	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye media eller nye måter for promotering av produktet	Media	1
	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye måter for produkt plassering eller salgskanaler	Markedskanal	0,5
	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye metoder for prising	Prising	0,5

I tabellen over ser vi de spørsmålene som danner grunnlag for indikatorer for innovasjon i regioner og fylker. De er samlet i tre typer av innovasjon: Produktinnovasjon, prosessinnovasjon og markedsinnovasjon. Det er også definert vekt for hvert av spørsmålene, som vi bruker når vi skal lage en samlet indeks for innovasjon. Vektingen er skjønnsmessig, og baserer seg på at noen av spørsmålene intuitivt virker å være viktigere enn andre. Spørsmål om produktinnovasjoner er nye for markedet og om produktinnovasjonene er nye for verdensmarkedet er tillagt størst vekt. Spørsmål om nye måter for produkt plassering eller nye metoder for prising er gitt lavest vekt.

6.1 Innovasjon i Vest-Telemark

De ulike spørsmålene på forrige side har med ulike typer innovasjon å gjøre. Svarene fra bedriftene i Vest-Telemark viser hvor stor andel av bedriftene som har oppgitt ulike innovasjonstyper. Disse andelene har vi rangert blant de 80 regionene vi bruker for innovasjonsundersøkelsen. For rangeringen bruker vi en kombinasjon av andel bedrifter med innovasjon av de ulike typene, og andel av sysselsettingen i innovative bedrifter.

Figur 56: Vest-Telemarks rangering med hensyn til andel som oppgir å ha gjennomført ulike typer av innovasjoner.

Rangeringen til Vest-Telemark for de 11 ulike innovasjonstypene er vist i figuren. Rangeringsnumrene går fra 1= beste region til 80= dårligste region.

Andelen bedrifter i Vest-Telemark som har utført innovasjoner innen prising er høy. Vest-Telemark rangerer som nummer 4 av de 80 regionene med hensyn på innovasjoner for prising.

Når det gjelder å skape produkter som er nye for verdensmarkedet, rangerer Vest-Telemark nummer 16. Dette er forholdsvis høyt og langt over medianverdien.

Vest-Telemark skårer høyt når det gjelder å lage nye metoder, ny design, nye varer og nye støttefunksjoner.

Det har blitt skapt få innovasjoner innen distribusjon i Vest-Telemark, der rangerer regionen nummer 69.

6.1.1 Innovasjonsgrad i regionene

Vi har brukt spørsmålene som var vist på forrige side til å finne andelen av bedriftene som oppgir å ha gjennomført innovasjoner på de ulike områdene. En del av bedriftene som har svart på undersøkelsen er store bedrifter som har virksomhet i flere regioner. Vi har da tatt med slike bedrifter også, men vektet svarene fra disse bedriftene lavere enn for bedrifter som har hele sin virksomhet i regionen. Det er fordi vi anser at de lokale bedriftene er mer representative for regionens innovasjonsklima enn avdelinger av større foretak.

I tabellen under viser vi resultatene for regionene på Østlandet.

Tabell 18: Andel innovative bedrifter for de ulike innovasjonstypene, blant regionene på Østlandet. Samlet rang for frekvens, og rang for andel av samlet sysselsetting innen innovative bedrifter helt til høyre.

Rang	Region	Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt i verden	Metode	Distribusjon	Støttefunk.	Design	Nye media	Markedska nal	Prising	Rang frekvens	Rang veid syss
2	Kongsberg/Numedal	29,0	9,9	26,8	22,7	28,1	6,1	11,8	14,4	10,8	10,8	6,4	14	1
3	Midt-Buskerud	54,9	19,7	46,5	14,0	40,8	14,0	5,7	54,9	54,9	14,0	7,0	1	40
5	Halden	21,5	14,9	27,6	13,0	25,4	2,2	6,3	25,4	29,2	25,1	16,6	15	2
14	Gjøvikregionen	29,7	9,5	31,2	10,5	21,1	3,3	10,7	25,4	17,7	13,1	16,2	19	13
19	Ringerike/Hole	28,0	12,8	27,2	4,9	26,5	12,8	18,9	11,8	8,3	3,4	4,9	34	9
20	Midt-Telemark	26,8	14,6	34,1	7,3	34,1	12,2	7,3	21,9	39,0	19,5	0,0	9	43
21	Nedre Glomma	32,0	11,6	30,3	10,7	15,2	5,4	10,7	19,9	21,4	12,2	8,6	22	18
24	Sandefjord/Larvik	27,7	16,5	29,3	6,9	16,0	5,9	12,8	21,8	27,7	13,8	10,1	23	25
25	Tønsbergregionen	30,2	8,8	28,7	13,5	11,7	5,5	8,9	20,5	19,7	13,7	11,5	27	23
27	Grenland	25,6	16,6	25,8	8,3	23,0	11,8	14,9	17,2	19,6	12,1	8,4	28	24
30	Drammensregionen	27,4	12,5	28,0	12,4	15,2	5,5	11,3	20,0	21,7	11,4	10,2	26	35
34	Fjellregionen	20,8	19,5	33,8	0,0	19,5	6,5	9,1	24,7	24,7	27,3	6,5	24	53
40	Lillehammerregionen	12,9	15,8	23,9	1,9	18,7	9,1	20,1	21,8	23,9	20,9	15,1	42	37
43	Vest-Telemark	22,4	9,4	22,4	13,0	21,3	0,0	11,8	19,4	15,9	13,0	19,4	36	66
48	Mossregionen	19,5	7,5	22,0	3,6	12,0	9,5	9,5	20,9	21,5	20,4	11,4	49	42
55	Hamarregionen	21,6	10,5	22,1	2,2	14,0	3,4	10,5	15,4	17,9	7,8	5,6	57	45
58	Glåmdal	18,8	9,8	19,3	1,2	18,2	0,0	4,9	17,3	22,2	8,9	13,5	64	50
60	Indre Østfold	26,1	5,5	16,8	3,8	20,6	1,8	5,5	13,0	16,4	12,7	9,3	65	55
62	Øst-Telemark	18,0	6,6	18,0	11,4	24,7	4,8	7,2	6,6	10,9	6,6	8,5	56	64
65	Hadeland	11,8	22,2	28,1	0,0	0,0	22,2	22,2	11,4	11,8	5,9	5,9	53	68
68	Gudbrandsdal	13,6	12,2	15,2	7,6	16,7	0,0	10,5	10,3	22,6	16,5	13,6	66	59
69	Valdres	13,1	0,0	13,1	7,5	31,8	13,1	20,6	13,1	20,6	7,5	0,0	60	77
76	Hallingdal	2,9	4,4	4,4	2,9	8,8	10,3	5,9	7,4	26,5	23,5	19,1	76	65
79	Sør Østerdal	7,9	1,2	2,4	0,0	10,2	0,0	0,0	6,7	4,8	6,7	14,0	79	69

Vest-Telemark rangerer som nummer 43, det vil si at andelen bedrifter som oppgir å ha utført innovasjoner er litt lavere enn andelen til medianregionen. 13 prosent av bedriftene i Vest-Telemark har skapt produkter som er nye på verdensmarkedet, mens ingen har skapt nye innovasjoner innen distribusjon.

Andelen innovative bedrifter i forhold til samlet sysselsetting er lav, mens andelen innovative bedrifter som andel av alle bedriftene i regionen er litt høyere enn middels.

6.2 Innovasjonsklima

Andelen av innovative foretak varierer ganske sterkt mellom ulike bransjer. I en bransje som produksjon av datamaskiner og elektroniske produkter oppgir over 65 prosent av foretakene at de har introdusert nye produkter på markedet, mens i andre bransjer er andelen null. Samtidig øker sannsynligheten for at bedriften er innovativ med størrelsen til bedriften. Dermed vil en region som har mange bedrifter i bransjer med høy innovasjonsgrad naturlig få en høyere andel innovative bedrifter, mens regioner med mange bedrifter i bransjer med lav andel innovative bedrifter vil sannsynligvis få lave andeler med innovative bedrifter. Vi kan måle andelen innovative bedrifter i regionene, der vi samtidig korrigerer for ulikheter i bransjestruktur og fordeling mellom små og store bedrifter. Da får vi et uttrykk for om regionen har høy eller lav andel innovative foretak gitt sin bransje- og størrelsesstruktur. Vi kaller dette for *innovasjonsklima*^v. Vi konsentrerer oss om enbedriftsforetakene i denne analysen. Resultatene av denne analysen er gitt i tabellen under.

Tabell 19: Innovasjonsklima, målt som sannsynlighet for at en bedrift er innovativ gitt bransje og størrelse. Oslo er referansefylke, og har derfor verdien 0 for alle indikatorene. Tallene måler sannsynligheten for innovasjon i forhold til Oslo.

Rang	Fylke	Vare	Tjeneste	Mytt marked	Nytt Verden	Metode	Distribusjon	Støttefunk.	Design	Nye media	Markeds-kanal	Prising	Indekstall
1	Møre og Romsdal	0,3	0,3	0,3	0,1	0,7	0,2	0,4	0,1	0,1	-0,2	-0,3	4,8
2	Hordaland	0,2	0,2	0,1	0,3	0,4	0,2	0,7	0,1	0,0	0,2	0,3	4,7
3	Sør-Trøndelag	0,2	0,2	0,3	0,3	0,7	-0,3	0,0	0,1	0,1	-0,1	-0,4	4,5
4	Buskerud	0,2	-0,1	0,0	0,3	0,4	0,1	-0,2	0,1	0,1	0,0	0,1	2,9
5	Akershus	0,2	-0,2	0,0	0,2	0,2	-0,2	0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	0,9
6	Oppland	0,0	0,0	0,0	0,2	0,4	-0,3	0,4	-0,1	0,0	-0,4	0,0	0,9
7	Sogn og Fjordane	-0,3	0,5	0,0	-0,6	0,7	-0,6	0,3	0,3	0,4	-0,2	0,2	0,2
8	Oslo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
9	Nordland	-0,2	0,6	-0,1	-0,5	0,3	-0,4	0,7	0,1	0,0	0,2	-0,3	-0,7
10	Telemark	-0,2	0,3	-0,4	-0,4	0,5	0,3	0,2	-0,1	0,0	0,0	0,0	-1,6
11	Rogaland	0,0	-0,2	-0,2	-0,2	0,2	-0,3	0,3	0,1	-0,3	-0,3	-0,3	-2,2
12	Troms	-0,2	0,3	-0,2	-0,2	0,1	0,1	-0,1	-0,3	-0,3	-0,2	-0,3	-2,3
13	Vestfold	0,0	0,0	-0,2	-0,3	0,0	-0,4	0,2	0,1	0,0	-0,1	0,1	-2,3
14	Nord-Trøndelag	0,0	0,1	-0,2	-0,9	0,6	0,2	0,0	0,2	0,1	0,1	0,4	-2,4
15	Aust-Agder	0,2	-0,4	0,0	0,1	0,3	-1,4	-0,9	0,1	-0,2	-0,2	-1,0	-2,7
16	Vest-Agder	-0,3	0,1	-0,5	-0,2	0,3	0,1	-0,1	0,2	-0,2	-0,4	-0,1	-2,7
17	Østfold	0,0	-0,2	-0,2	-0,3	0,2	-0,5	-0,3	-0,1	0,1	0,0	0,0	-3,0
18	Hedmark	-0,8	-0,1	-0,6	-2,3	0,0	-1,0	-0,4	-0,4	-0,2	-0,4	-0,3	-16,2
19	Finnmark	-1,0	-0,8	-0,7	-17,7	-0,3	-0,7	-0,3	-0,6	-1,0	-0,9	-1,1	-82,0

Møre og Romsdal er rangert best av fylkene når det gjelder innovasjonsklima, foran Hordaland og Sør-Trøndelag. Finnmark og Hedmark kommer ut klart svakere enn de andre fylkene. Det er forholdsvis jevnt mellom de andre fylkene.

Telemark gjør det middels bra. Det er like mange fylker som gjør det bedre enn Telemark som det er fylker som gjør det dårligere. Telemark har et forholdsvis godt innovasjonsklima innen distribusjon, og et forholdsvis dårlig innovasjonsklima når det gjelder å produsere produkter som er nye på markedet. Innovasjoner innen nye media, markedskanaler og prising er like store som for referanseverdien, Oslo.

6.2.1 Innovasjonsklima i regionene

Vi kan bruke samme metode for å beregne innovasjonsklima i regionene. Vi tar da utgangspunkt i rangeringer for hver enkelt innovasjonstype. Resultatene for regionene på Østlandet er vist i tabellen under.

Tabell 20: Innovasjonsklima, målt som sannsynlighet for at en bedrift er innovativ gitt bransje og størrelse. Oslo er referanseregion. Tallene i tabellen viser rangering for hver av indikatorene fra 1=beste region til 80=dårligste region.

Rang	Region	Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt Verden	Metode	Distribusjon	Støtte-funksjon	Design	Nye media	Markeds-kanal	Prising	Indekstall	Rang 2008
3	Midt-Buskerud	2	16	18	17	11	2	75	2	1	39	55	327	1
9	Fjellregionen	30	2	3	70	3	9	22	4	4	1	35	423	9
11	Midt-Telemark	45	5	10	24	10	50	14	6	41	48	77	436	26
15	Drammensregionen	19	30	20	9	52	44	41	20	25	28	19	492	23
16	Gjøvikregionen	18	33	22	5	36	47	33	25	47	57	22	499	19
23	Vest-Telemark	34	37	32	3	68	57	72	16	42	20	6	634	68
26	Lillehammerregionen	51	28	16	71	29	4	2	21	21	19	13	649	31
27	Sandefjord/Larvik	35	14	36	40	48	31	16	30	20	32	34	658	53
33	Gudbrandsdal	59	17	45	4	28	70	24	76	22	37	28	705	64
35	Grenland	29	27	48	41	24	16	17	50	32	24	40	713	56
39	Nedre Glomma	20	45	30	28	67	38	43	58	30	40	61	774	55
41	Mosseregionen	56	21	46	52	64	20	45	13	27	10	7	801	16
46	Halden	70	43	51	45	14	79	58	33	5	5	8	853	54
48	Ringerike/Hole	26	40	55	50	9	14	40	62	69	70	65	885	71
49	Kongsberg/Numedal	46	62	52	19	42	35	61	66	46	23	50	895	22
55	Tønsbergregionen	48	60	54	34	60	42	55	55	57	43	16	982	30
62	Indre Østfold	41	63	59	44	22	72	62	68	70	69	46	1062	50
66	Valdres	55	79	63	57	1	13	32	67	64	76	78	1070	36
69	Hamarregionen	54	51	53	55	59	45	47	69	55	66	66	1111	20
71	Hallingdal	79	75	78	56	57	10	65	70	19	3	10	1199	63
74	Glåmdal	78	47	69	78	63	77	59	59	33	44	32	1289	66
75	Øst-Telemark	76	54	77	54	54	69	79	74	62	67	23	1295	47
79	Sør Østerdal	74	76	80	66	74	55	76	72	76	65	12	1422	76
80	Hadeland	67	70	75	80	80	74	74	71	39	59	43	1434	42

Når vi ser på tilbøyeligheten til å være innovativ, og kontrollerer for bransje og størrelse, rangerer Vest-Telemark som nummer 23 i landet, og nummer to i Telemark. Tilbøyeligheten til å være innovativ er relativt sett stor innen produkter som er nye på verdensmarkedet, design og pricing. Tilbøyeligheten til å være innovativ er lav innen metode, distribusjon og støttefunksjoner.

Vest-Telemark har bedre bransje- og størrelsesjusterte innovasjoner enn både Grenland og Øst-Telemark.

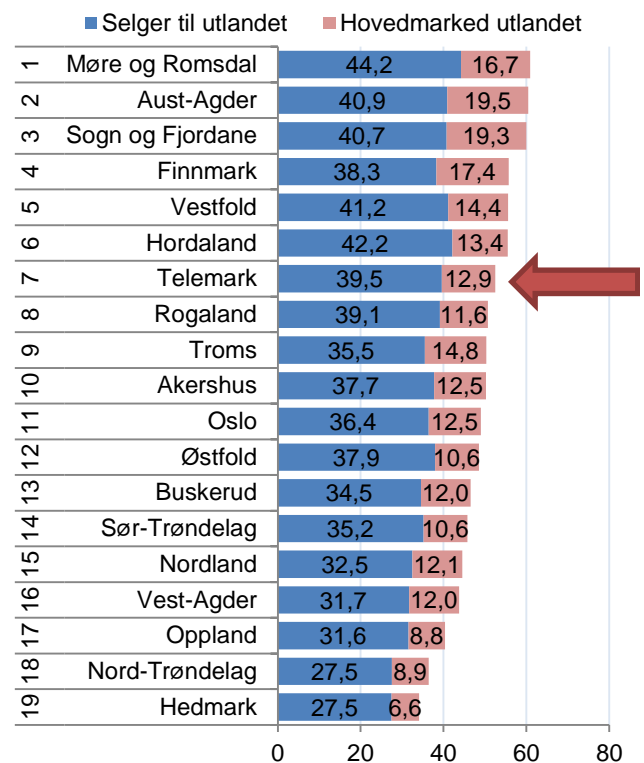
6.3 Internasjonalisering

Hvilke fylker har det mest internasjonale næringslivet? Innovasjonsundersøkelsen har også data om hvorvidt bedriftene selger varer og tjenester til utlandet, og om de har sitt hovedmarked utenlands. Det kan vi bruke for å se hvordan tilbøyeligheten til å selge varer og tjenester utenlands varierer mellom fylkene.

I figur 57 ser vi hvordan andelen som har eksport og som har sitt hovedmarked utenlands varierer mellom fylkene.

Møre og Romsdal har den høyeste andelen av eksportbedrifter i utvalget. Aust-Agder har den høyeste andelen av bedrifter som har sitt hovedmarked utenlands. Hedmark, Nord-Trøndelag og Oppland har lavest andel eksportbedrifter.

Telemark rangerer nummer 7. 39,5 prosent av bedriftene som har svart på undersøkelsen selger varene sine til utlandet, mens 12,9 prosent av bedriftene har sitt hovedmarked i utlandet.

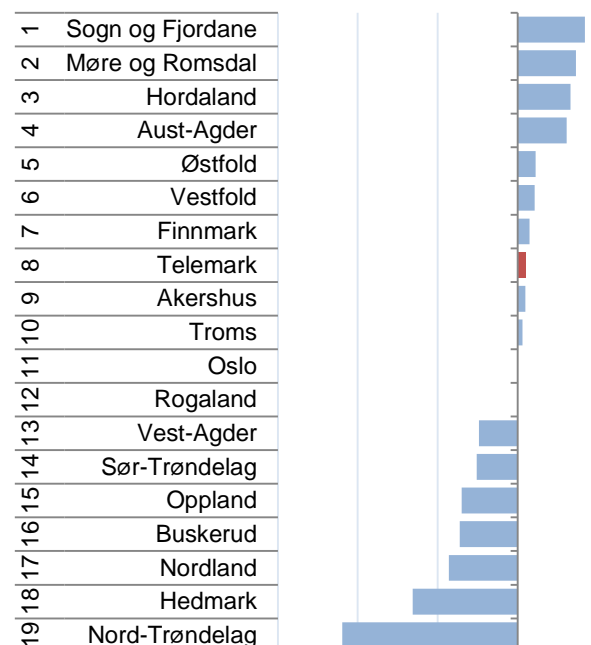
Figur 57: Andel av bedrifter i innovasjonsundersøkelsen som oppgir at de selger til utlandet, og som har sitt hovedmarked utenlands.

6.3.1 Eksportklima

Innovasjonsundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse, og vi kan ikke være helt sikre på at utvalget er helt representativt for næringslivet i fylkene. Tilbøyeligheten til å eksportere varierer med hensyn til bransje, der det er noen bransjer som har mye eksport. Det er også flere store bedrifter som eksporterer enn små.

Vi kan derfor måle *eksportklima*^{vi} med å bruke samme metode som vi brukte for å måle innovasjonsklima. Resultatene er vist i figur 54. Her ser vi at Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Hordaland og Aust-Agder har en høyere eksporttilbøyelighet enn de andre fylkene.

Eksporttilbøyeligheten, eller eksportklimaet, i næringslivet i Telemark er litt bedre enn medianfylket og litt bedre enn referanseverdien, Oslo.

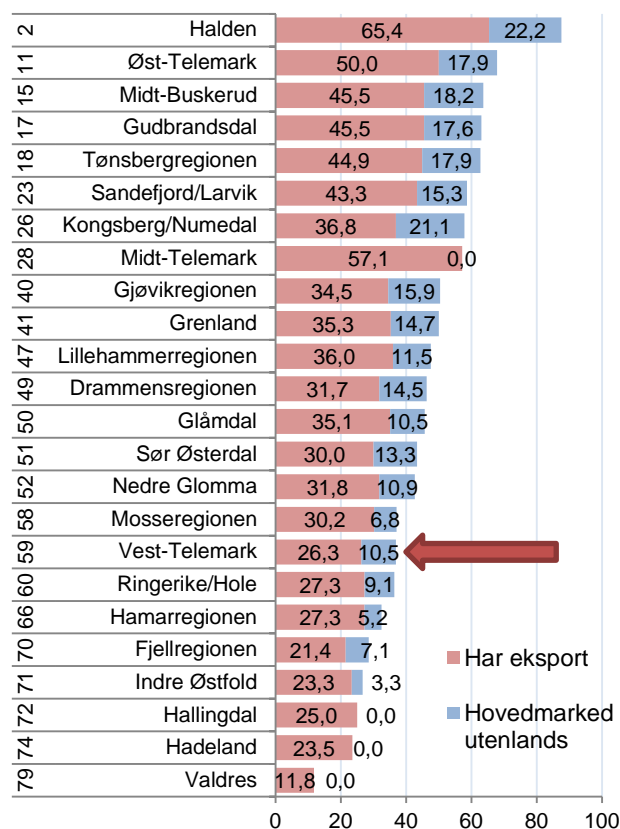
Figur 58: Eksportklima: Tilbøyelighet til å ha eksport, korrigert for størrelse og bransje.

6.3.2 Internasjonalisering regioner

Andelen av bedrifter som har eksport varierer ganske sterkt mellom regionene. I figur 59 ser vi hvordan andelen eksportbedrifter varierer i regionene på Østlandet.

På Østlandet er det Halden som har høyest andel eksport, mens Øst-Telemark rangerer øverst i Telemark. Hadeland og Valdres har lavest andel bedrifter som eksporterer utenlands.

Vest-Telemark rangerer som nummer 69. 26,3 prosent av bedriftene som har svart på innovasjonsundersøkelsen oppgir at de eksporterer til utlandet, mens 10,5 prosent har sitt hovedmarked i utlandet. Vest-Telemark rangerer med dette lavest av regionene i fylket.

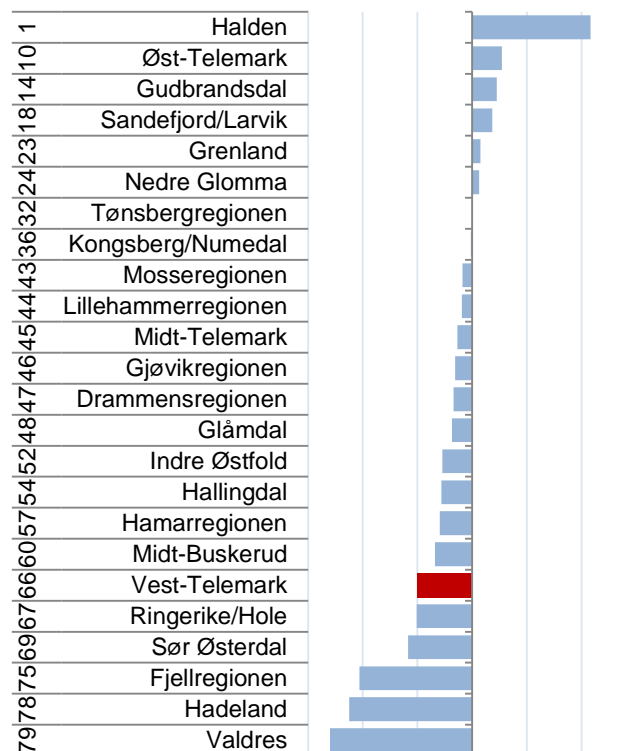
Figur 59: Andel av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen som har eksport og som har sitt hovedmarked utenlands.

6.3.3 Eksportklime regioner

Når vi måler eksportklime, eller eksporttilbøyeligheten, korrigerer vi for forskjeller i størrelse og bransje. Da blir rangeringen noe annerledes. Halden har høyest eksporttilbøyelighet av alle regionene i landet, men mange regioner på Østlandet har lav eksporttilbøyelighet.

Vi har illustrert resultatene i figuren til høyre. Tallverdiene er ganske vanskelige å tolke intuitivt, med viser om bedriftene har en positiv eller negativ overhyppighet av eksport, gitt bransje og størrelse.

I denne analysen kommer Vest-Telemark på 66. plass, altså noe under verdien i grafen over. Vest-Telemark må se seg forbigått av sine naboregioner i fylket når det kommer til eksportklime.

Figur 60: Eksporttilbøyelighet korrigeret for størrelse og bransje.

6.4 Innovasjonssamarbeid

Innovasjonsundersøkelsen har også detaljerte spørsmål om innovasjonssamarbeid. Det spørres om hvilke typer institusjoner som bedriftene har samarbeid med, og hvor disse samarbeidspartnerne er lokalisert geografisk.

De første vi undersøker er hvor stor andel av bedriftene som har innovasjonssamarbeid, og hvor disse er lokalisert. Her viser vi bare resultater på fylkesnivå, fordi tallgrunnlaget blir for lite for regionene.

Tabell 21: Andel av enbedriftsforetak som oppgir samarbeid, fordelt etter samarbeidspartnerens lokalisering.

Fylke	Regionalt	Norge	Norden	Europa	USA	Kina/India	Andre land	Har samarbeid	SUM utland	N
Sør-Trøndelag	8,7	6,8	3,2	4,2	2,3	0,6	1,9	17,7	12,2	311
Møre og Romsdal	13,7	21,9	4,3	7,3	2,1	1,2	1,8	16,1	16,7	329
Oppland	16,5	15,9	4,4	6,0	5,5	0,5	0,5	15,9	17,0	182
Troms	7,5	9,5	4,1	5,4	2,7	0,7	0,0	15,0	12,9	147
Sogn og Fjordane	24,2	18,5	4,8	6,5	0,8	0,0	0,0	12,1	12,1	124
Akershus	9,9	7,1	5,0	5,8	3,4	3,4	3,2	11,9	21,0	496
Nord-Trøndelag	18,6	12,4	3,1	9,3	3,9	2,3	3,1	11,6	21,7	129
Hedmark	10,1	11,3	4,4	2,5	0,6	0,0	0,6	11,3	8,2	159
Telemark	11,3	18,1	9,6	9,6	1,1	1,7	2,3	11,3	24,3	177
Vest-Agder	13,8	15,5	7,2	8,3	3,3	1,1	2,2	11,0	22,1	181
Rogaland	9,3	10,6	5,0	6,1	3,5	0,9	1,7	11,0	17,3	538
Aust-Agder	14,7	14,7	6,2	10,1	1,6	2,3	3,1	10,9	23,3	129
Hordaland	5,0	6,6	1,9	3,7	1,4	0,6	0,4	10,3	8,1	484
Oslo	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,5	0,7	10,0	3,6	990
Nordland	16,3	10,5	1,0	4,8	1,4	1,0	2,4	9,6	10,5	209
Buskerud	9,2	15,8	7,0	9,5	1,1	0,0	0,7	8,8	18,3	284
Vestfold	8,7	7,9	6,7	9,5	3,2	2,8	4,3	8,7	26,5	253
Østfold	7,7	5,4	5,8	5,0	0,4	1,2	1,2	8,1	13,5	260
Finnmark	6,8	6,8	0,0	1,4	0,0	0,0	1,4	5,5	2,7	73

Fylkene er sortert etter hvor stor andel av bedriftene som har samarbeid. Det er Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal som har høyest andel av bedrifter som har innovasjonssamarbeid. Det kan også være interessant å se hvor mange som har innovasjonssamarbeid med utenlandske partnere. Her er det Vestfold som skårer høyest, fulgt av Telemark og Aust-Agder. Sogn og Fjordane har klart høyest andel som har innovasjonssamarbeid regionalt, mens Oslo har klart lavest andel av regionale partnere. En skulle kanskje tro at bedrifter i Oslo ville hatt mange flere potensielle partnere å samarbeide med enn Sogn og Fjordane, så dette er kanskje noe overraskende.

Telemark har en omtrent middels andel bedrifter som har innovasjonssamarbeid med andre. Bedriftene i Telemark har en høy andel bedrifter som har samarbeid med en utenlandsk partner. Omtrent en fjerdedel av bedriftene samarbeider med bedrifter utenlands. Mange bedrifter i Telemark har samarbeid med bedrifter i Norden og i Europa for øvrig, mens det er få som har samarbeid med bedrifter i USA.

Fylkene er rangert etter hvor stor andel som oppgir å ha innovasjonssamarbeid, men de kan ha flere ulike typer samarbeidspartnere innenfor hvert geografiske område. Mer om typer partnere på neste side.

6.4.1 Type innovasjonspartnere

Det er også interessant å se hvilke typer innovasjonspartnere som bedriftene samarbeider med. I spørreundersøkelsen spørres det om hvorvidt partnere er kunde, leverandør, konkurrent, universitet, FoU-institusjon eller forskningsinstitutt.

Tabell 22: Andel som har innovasjonssamarbeid med ulike typer partnere.

Fylke	Har samarbeid	Eget konsern	Forskningsinstitutt	Konkurrenter	Konsulenter	Kunder	Lab/FoU-foretak	Leverandører	Universiteter
Østfold	8,1	3,1	3,1	0,8	2,3	5,8	3,5	5,4	2,7
Akershus	11,9	4,8	4,2	4,2	4,4	7,1	2,8	6,3	4,0
Oslo	10,0	0,7	0,5	0,7	0,7	0,7	0,6	0,7	0,6
Hedmark	11,3	1,9	3,1	2,5	2,5	7,5	2,5	6,3	3,1
Oppland	15,9	7,7	4,4	3,3	6,6	7,7	6,0	8,8	4,9
Buskerud	8,8	5,3	4,9	2,5	4,2	8,8	4,9	8,1	4,6
Vestfold	8,7	8,3	4,0	2,0	4,3	7,1	5,1	9,5	2,8
Telemark	11,3	7,9	7,3	1,1	5,1	10,7	5,1	9,0	7,3
Aust-Agder	10,9	4,7	3,9	7,0	4,7	11,6	3,9	13,2	3,9
Vest-Agder	11,0	7,2	5,5	2,2	4,4	6,6	8,3	9,4	7,7
Rogaland	11,0	4,5	3,3	4,1	4,1	7,2	3,5	6,7	3,7
Hordaland	10,3	2,1	2,3	1,4	2,7	3,1	2,7	3,5	1,9
Sogn og Fjordane	12,1	7,3	4,8	4,0	9,7	10,5	2,4	11,3	4,8
Møre og Romsdal	16,1	7,0	5,5	3,3	4,9	10,6	4,6	10,9	5,5
Sør-Trøndelag	17,7	2,6	3,5	2,9	2,9	6,1	2,3	3,9	3,5
Nord-Trøndelag	11,6	2,3	5,4	2,3	5,4	11,6	3,9	13,2	8,5
Nordland	9,6	3,8	2,9	3,3	1,9	10,5	1,9	7,2	5,7
Troms	15,0	1,4	2,0	2,7	4,1	7,5	2,7	5,4	4,1
Finnmark	5,5	2,7	2,7	0,0	2,7	4,1	1,4	2,7	0,0
Norge	11,4	3,9	3,3	2,5	3,4	6,3	3,1	6,1	3,5

I Telemark oppgir 10,7 prosent av bedriftene at de har innovasjonssamarbeid med kunder. 7,9 prosent av bedriftene oppgir at de har samarbeid med et eget konsern. 7,3 prosent sier at de har innovasjonssamarbeid med universiteter og en like stor andel oppgir å ha innovasjonssamarbeid med et forskningsinstitutt. Det er kun en liten andel av bedriftene i Telemark som har innovasjonssamarbeid med konkurrenter, men som vi ser av tilsvarende andel for Norge (nederste rad), er denne andelen også lav nasjonalt.

Oslo er fylket med lavest andel bedrifter som har innovasjonssamarbeid med andre typer partnere, mens Aust-Agder, Vest-Agder, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal har større andeler bedrifter som oppgir å ha samarbeid med ulike typer partnere.

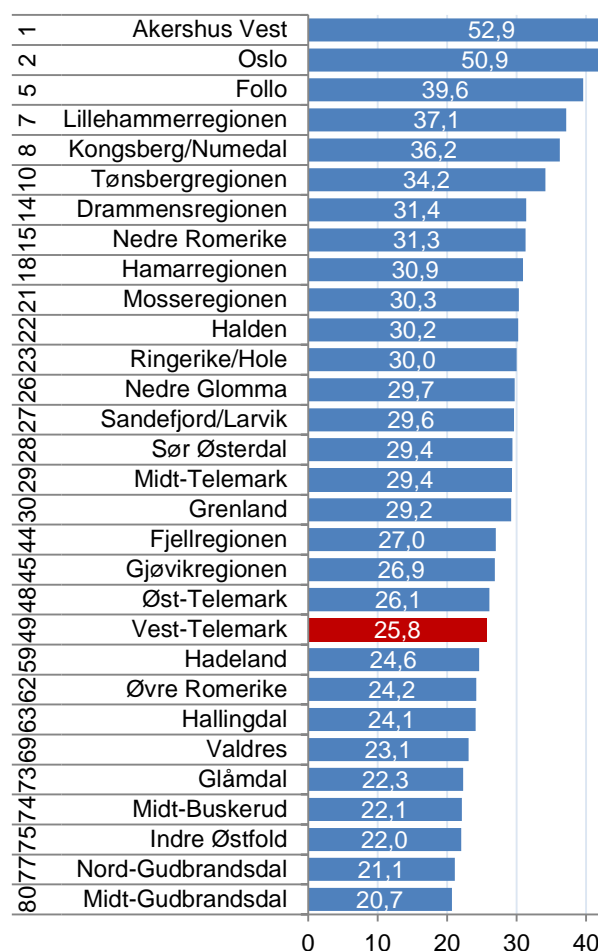
7. Utdanning

Det er stor interesse for utdanningsnivået, både generelt i befolkningen og i næringslivet. Et høyt utdanningsnivå regnes ofte som en kvalitet i seg selv, samtidig som mange antar at et høyt utdanningsnivå også er vekstfremmende for næringslivet. I regionale utviklingsstrategier, både blant fylkeskommuner og primærkommuner, er det ofte selvstendige målsettinger om å oppnå økt utdanningsnivå. Derfor har vi tatt med dette temaet i denne rapporten. Telemarksforskning har fått tilgang til data om utdanningsnivå for alle sysselsatte fordelt på arbeids- og bokommune, og etter sektor og næring. Vi vil først presentere noen data om utdanningsnivå i befolkning, deretter konsentrerer vi oss om utdanningsnivået i næringslivet.

7.1 Utdanning i befolkning

Utdanningsnivået i befolkningen varierer ganske mye mellom regionene. Akershus Vest og Oslo er regionene med høyest utdanningsnivå i landet. Vi ser at spredningen av rangeringen varierer veldig mellom regionene på Østlandet. Nord-Gudbrandsdal og Midt-Gudbrandsdal har blant de laveste andelen, mens mange av regionene på Østlandet rangerer høyt.

I Vest-Telemark har litt mer enn en fjerdedel av den sysselsatte befolkningen 3-årig høyere utdanning eller mer. Med dette rangerer Vest-Telemark litt under medianregionen. Vest-Telemark er så vidt forbigått av Øst-Telemark, og rangerer en god del lavere enn både Grenland og Midt-Telemark.

Figur 61: Andel av den sysselsatte befolkningen med minst tre års høyere utdanning fra universitet eller høyskole, 2012, regionene på Østlandet.

7.1.1 Utdanningsnivå i arbeidsliv og befolkning

På forrige side så vi hvordan utdanningsnivået varierte i den sysselsatte befolkningen. Når vi beregner andelen med høy utdanning etter arbeidssted i stedet for etter bosted, får vi et litt annerledes resultat.

Akershus Vest og Oslo rangerer øverst også her, men andelen arbeidsplasser er lavere enn andelen bosatte. Det kan bety at Oslo og Akershus Vest er populære bosteder for folk med høyere utdanning.

Andelen med høyere utdanning som jobber i Vest-Telemark er høyere enn andelen som bor der og som er i jobb. Dette kan tyde på at Vest-Telemark er et populært sted å jobbe for de med høyere utdanning, men et litt mindre populært sted å bo.

7.1.2 Utdanningsnivå blant pendlere

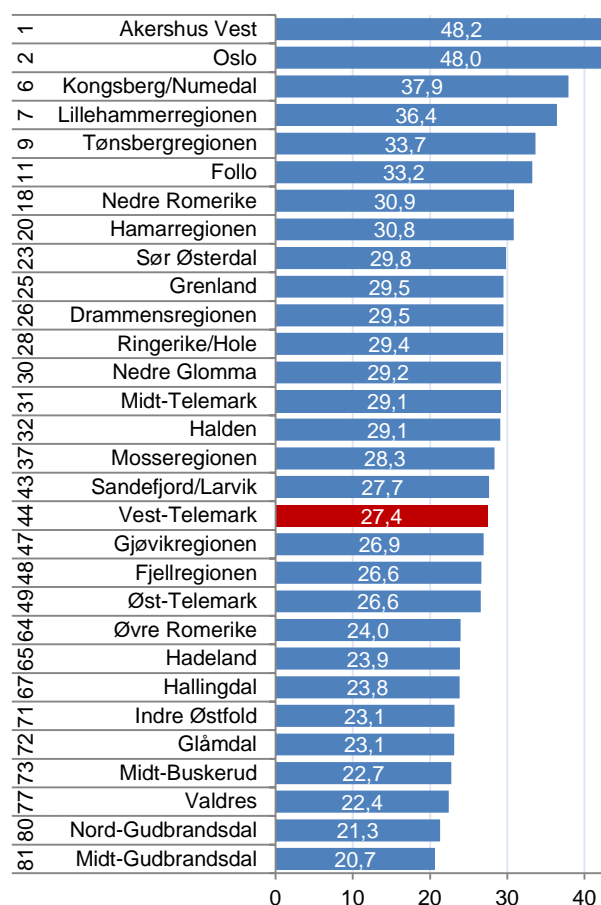
Det kan være interessant å se på utdanningsnivået til de som pendler ut og inn av kommunene, og differansen mellom disse. Noen kommuner har mye høyere utdanningsnivå for de som pendler ut enn de som pendler inn. Det kan naturligvis komme av at kommunen ligger inntil en annen kommune med et svært kompetanseintensivt arbeidsliv.

Alle kommunene i Vest-Telemark har en høyere andel høyt utdannede som pendler inn enn motsatt. Dette kan tyde på at kommunene i Vest-Telemark ikke er like populære som bosted for høyt utdannede som de er som arbeidssted.

Seljord har den mest balanserte andelen mellom inn- og utpendlere med høyere utdanning. Andelen høyt utdannede som jobber i egen kommune er derimot lavere. Tokke har en høy andel innpendlere med høy utdanning, men en lav andel utpendlere.

I Telemark ser det ut til at Bø, Kragerø og Porsgrunn er populære bosteder for folk med høy utdanning, siden andelen utpendlere er høyere enn andelen innpendlere.

Kanskje er kommuner med høyt utdanningsnivå blant utpendlere attraktive som bosted for høyt utdannede? Det er et interessant spørsmål, men det er imidlertid første gangen vi har beregnet disse tallene, så vi skal være litt forsiktige med tolkningen foreløpig.

Figur 62: Andel sysselsatte med høyere utdanning etter arbeidssted, 2012.

Tabell 23: Andel med høyere utdanning hos pendlere, 2012.

Rang	Navn	Samme kommune	Pendler ut	Pendler inn	Differanse
15	Bø	32,1	41,0	30,0	11,0
61	Kragerø	25,3	29,9	24,1	5,8
69	Porsgrunn	29,5	33,4	28,0	5,5
168	Notodden	28,1	31,6	32,3	-0,7
175	Bamble	22,6	27,5	28,7	-1,3
178	Seljord	24,2	30,7	32,2	-1,5
211	Tinn	21,6	25,2	28,1	-2,9
248	Sauherad	28,2	28,0	32,8	-4,8
255	Skien	31,1	29,2	34,6	-5,4
256	Nissedal	23,1	25,5	30,9	-5,4
259	Fyresdal	24,9	30,5	35,9	-5,5
278	Kviteseid	24,9	24,6	31,0	-6,4
306	Nome	22,8	26,9	35,4	-8,5
323	Siljan	23,4	26,1	35,7	-9,5
348	Vinje	26,5	26,9	38,7	-11,8
372	Tokke	25,2	25,9	40,1	-14,2
397	Drangedal	19,8	18,0	36,2	-18,2
401	Hjartdal	18,0	20,8	39,4	-18,6

7.1.3 Utdanningsnivå sektorer

Det er stor forskjell på utdanningsnivået i de ulike sektorene. Fylke og stat har mye høyere andel med høyere utdanning enn de andre sektorene. Over 70 prosent av de som arbeider i fylkeskommunene har høyere utdanning, mens 64,4 prosent av de statsansatte har minst 3-årig utdanning.

Blant kommuneansatte er også utdanningsnivået høyere enn gjennomsnittet. Her har 46,1 prosent av arbeidstakerne høyere utdanning.

Næringslivet har mye lavere andel utdannede enn i offentlig sektor. 26,1 prosent av de som jobber i næringslivet har høyere utdanning.

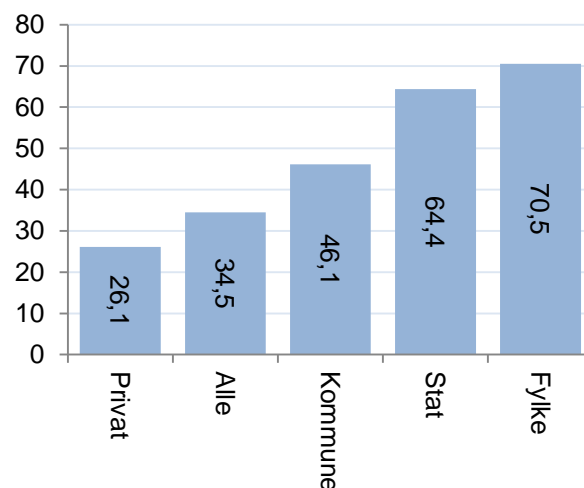
Sektorsammensetningen har naturligvis stor betydning for den regionale variasjonen i utdanningsnivået. Steder hvor en stor andel av sysselsettingen er i offentlig sektor vil naturlig få et høyere utdanningsnivå i arbeidslivet, og sannsynligvis også i befolkningen.

7.1.4 Utdanningsnivå næringslivet

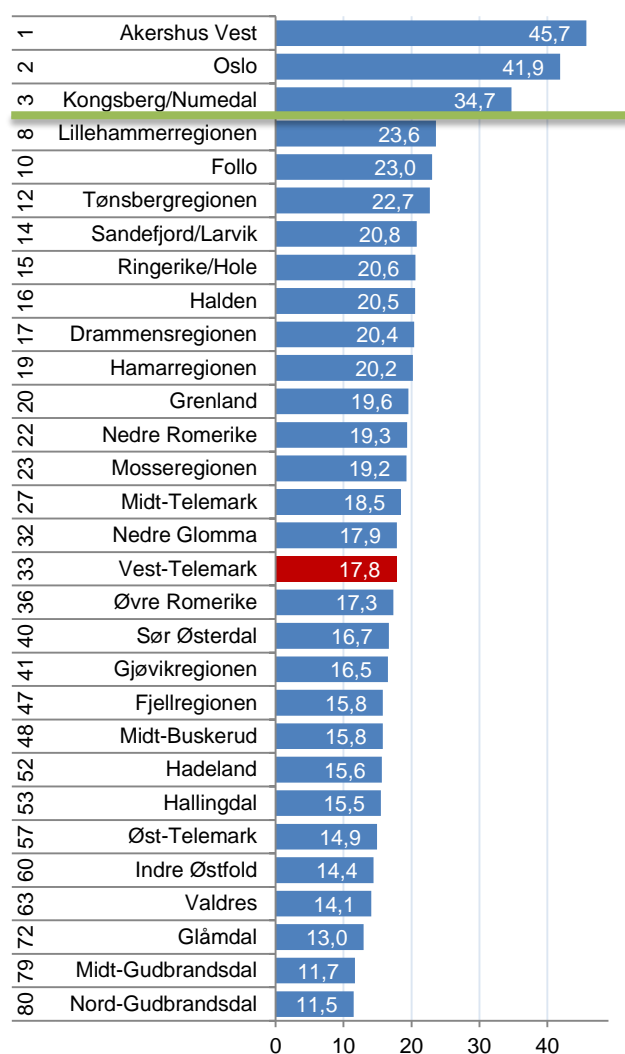
I resten av kapittelet skal vi se spesielt på utdanningsnivået i næringslivet. Variasjonen i utdanningsnivå i næringslivet er vist i figur 64. Den grønne streken viser landsgjennomsnittet, som vi i figuren over så at var på 26,1 prosent.

Ikke overraskende, rangerer Akershus Vest, Oslo og Kongsberg/Numedal øverst i å ha høyest andel arbeidstakere i næringslivet med høyere utdanning.

I Vest-Telemark har 17,8 prosent av arbeidstakerne i næringslivet minst treårig høyere utdanning. Nivået er mindre enn landsgjennomsnittet, men rangeringen er over medianen. Vest-Telemark rangerer som nummer 33 av landets 83 regioner. Vest-Telemark må se seg forbigått av Grenland og Midt-Telemark, men ikke av Øst-Telemark.

Figur 63: Andel med høyere utdanning i Norge etter sektor, 2012.

Figur 64: Andel med høyere utdanning i næringslivet, etter arbeidssted i 2012.

7.1.5 Utdanningsnivå over tid

Hvordan har utdanningsnivået i næringslivet i regionene variert over tid? I tabellen under ser vi hvordan utdanningsnivået i regionene på Østlandet har utviklet seg siden 2000.

Tabell 24: Andel med høyere utdanning i næringslivet i regionene, etter arbeidssted.

Rang 2012	Region	2000	2005	2010	2011	2012	Rang 2000	Forbedring rang
1	Akershus Vest	36,0	40,2	41,9	42,0	45,7	1	0
2	Oslo	33,0	35,6	38,1	38,2	41,9	2	0
3	Kongsberg/Numedal	25,0	27,3	30,1	31,0	34,7	3	0
8	Lillehammerregionen	17,9	19,6	21,2	21,2	23,6	9	1
10	Follo	19,0	20,5	21,0	20,9	23,0	7	-3
12	Tønsbergregionen	16,1	18,3	19,9	20,4	22,7	10	-2
14	Sandefjord/Larvik	14,0	15,7	18,2	18,9	20,8	18	4
15	Ringerike/Hole	13,8	15,0	17,8	18,0	20,6	21	6
16	Halden	15,4	16,8	18,4	18,8	20,5	11	-5
17	Drammensregionen	14,7	16,5	17,8	17,9	20,4	14	-3
19	Hamarregionen	14,1	15,7	18,3	18,6	20,2	17	-2
20	Grenland	13,7	15,6	17,7	18,0	19,6	22	2
22	Nedre Romerike	15,2	16,4	17,1	17,2	19,3	13	-9
23	Mossregionen	13,2	15,4	17,0	16,9	19,2	24	1
27	Midt-Telemark	12,6	13,8	16,2	16,3	18,5	27	0
32	Nedre Glomma	11,7	14,2	16,3	16,2	17,9	33	1
33	Vest-Telemark	10,3	12,4	14,6	15,2	17,8	46	13
36	Øvre Romerike	13,5	13,9	14,8	15,0	17,3	23	-13
40	Sør Østerdal	10,6	12,5	14,7	15,1	16,7	45	5
41	Gjøvikregionen	11,7	13,2	14,9	14,9	16,5	34	-7
47	Fjellregionen	9,9	12,5	13,8	13,9	15,8	53	6
48	Midt-Buskerud	10,7	12,4	14,5	14,2	15,8	42	-6
52	Hadeland	9,5	12,3	14,2	14,3	15,6	55	3
53	Hallingdal	10,3	11,9	13,1	13,1	15,5	48	-5
57	Øst-Telemark	11,2	12,1	13,8	13,6	14,9	38	-19
60	Indre Østfold	9,2	10,9	13,1	13,2	14,4	58	-2
63	Valdres	8,7	10,3	12,5	12,9	14,1	63	0
72	Glåmdal	8,1	9,5	11,6	11,4	13,0	71	-1
79	Midt-Gudbrandsdal	7,4	9,1	10,5	10,2	11,7	76	-3
80	Nord-Gudbrandsdal	7,0	8,4	10,0	10,3	11,5	79	-1

Akershus Vest, Oslo og Kongsberg/Numedal har det høyeste utdanningsnivået av regionene i Norge. Det har de hatt i hvert fall tilbake til år 2000. Andelen har økt, men rangeringen har vært konstant.

Tolkningen av at en region har blitt høyere rangert er tvetydig. Dersom det har vært en vekst i antall kompetansearbeidsplasser er det naturligvis bra, men dersom utviklingen skyldes at mange lavkompetansearbeidsplasser har forsvunnet er det mindre positivt.

Vest-Telemark har steget raskt i gardene. Andelen med høyere utdanning i næringslivet var 10,3 prosent i 2000, men den var steget til 17,8 prosent i 2012. Mens Vest-Telemark rangerte som nummer 46 i 2000, hadde regionen klatret opp til nummer 33 i 2012.

For Øst-Telemark ser det motsatte ut til å være tilfellet. De har falt på rangeringsskalaen fra nummer 38 til nummer 57.

7.1.6 Utdanningsnivå i kommuner

Vi kan også se på utdanningsnivået i næringslivet i kommunene. Vi sammenlikner da kommunene i Midt-Telemark med de øvrige kommunene i fylket.

Tabell 25: Andel med høyere utdanning i næringslivet i regionene, etter arbeidssted.

Rang 2012	Kommune	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Rang 2000	Forbedring rang
33	Porsgrunn	15,7	16,0	16,4	17,1	16,9	17,5	18,7	17,3	18,9	19,8	19,8	20,3	22,5	36	3
44	Sauherad	12,6	13,4	11,4	10,7	11,0	13,0	15,6	15,1	16,0	17,8	18,7	18,7	21,1	86	42
61	Tokke	12,1	11,8	14,6	14,4	15,0	15,8	15,5	16,6	16,9	18,2	16,9	17,7	19,9	95	34
63	Bø	14,2	13,0	13,6	14,3	14,5	15,5	14,4	15,0	15,7	16,2	16,9	17,1	19,8	51	-12
74	Skien	12,9	13,5	13,6	13,9	14,6	15,3	15,8	15,6	16,1	17,6	17,9	18,3	19,3	77	3
79	Fyresdal	8,6	8,0	6,9	9,1	8,6	9,1	10,2	9,5	11,2	12,8	13,3	14,4	19,0	243	164
82	Vinje	10,7	10,9	12,4	11,3	10,6	12,6	13,3	13,0	14,6	14,8	14,7	14,9	18,8	146	64
97	Kviteseid	11,1	11,0	12,1	12,7	13,4	13,2	13,1	13,8	14,9	16,0	16,2	15,2	18,1	126	29
116	Seljord	10,1	10,4	12,4	12,9	13,4	12,9	17,3	12,8	13,4	13,2	14,5	16,0	17,3	159	43
151	Bamble	14,6	14,6	15,1	15,0	15,5	16,4	15,7	15,4	14,7	14,2	14,7	14,6	16,0	48	-103
156	Notodden	12,5	11,6	12,2	12,7	12,5	13,3	12,9	13,0	14,2	14,4	15,0	14,7	15,9	90	-66
188	Nome	10,8	10,7	10,7	11,5	12,0	12,0	12,9	12,8	13,7	14,0	13,7	13,8	15,0	138	-50
202	Kragerø	9,5	9,4	9,8	10,2	10,9	11,2	12,3	11,5	11,6	12,8	12,4	12,6	14,7	195	-7
252	Tinn	9,7	10,3	10,1	10,0	10,5	10,4	11,2	11,5	11,1	11,9	11,9	12,1	13,5	178	-74
275	Hjartdal	6,1	5,8	7,7	8,0	9,6	8,8	9,7	9,9	9,5	11,3	12,7	11,7	13,0	356	81
340	Nissedal	6,3	4,9	6,8	6,1	5,4	6,6	8,4	9,7	10,2	8,7	8,7	10,2	11,3	350	10
341	Drangedal	5,4	5,2	4,6	4,7	4,9	5,2	7,3	6,6	6,8	7,9	8,2	9,5	11,3	376	35
361	Siljan	7,2	8,0	7,6	7,7	7,6	7,7	9,0	8,8	8,5	8,7	10,4	11,1	10,5	301	-60

Tokke er kommunen med høyest andel høyt utdannede i det private næringslivet i Vest-Telemark. 19,9 prosent av arbeidstakerne i næringslivet hadde høyere utdanning i 2012. Dette er en øking fra 12,1 prosent i 2000. Tokke rangerer som nummer 61 av de 428 kommunene i landet, og som nummer tre i Telemark. Tokke har fått forbedret rangen sin fra 95 i 2000 til 61 i 2012.

Nissedal har lavest andel høyt utdannede blant arbeidstakerne i det private næringslivet i Vest-Telemark. 11,3 prosent hadde høyere utdanning i 2012. Selv om tallet er forholdsvis lavt, og plasserer kommunen som nummer 340 av de 428 kommunene, så er det en kraftig forbedring fra tusenårsskiftet. I 2000 var andelen bare 6,3 prosent.

I midten finner vi Fyresdal, Vinje, Kviteseid og Seljord. Andelen arbeidstakere i det private næringslivet var mellom 17,3 og 19 prosent i disse kommunene i 2012. Alle har fått en høyere andel over den siste tolvårsperioden. Alle har også fått en forbedret rang.

Fyresdal har tatt det største spranget. Kommunen hadde bare 8,6 prosent høyt utdannede personer i det private næringslivet i 2000, mens andelen hadde steget til 19 prosent i 2012. Stigningen på 164 «kommuneplasser» er blant de høyeste stigningene i landet. Det har nærmest skjedd en liten utdanningsrevolusjon i det private næringslivet i Fyresdal i den siste tolvårsperioden.

Mange av kommunene i Telemark rangerer over middelveiden til landets 428 kommuner.

7.2 Hvorfor varierer utdanningsnivået?

Det er stor forskjell på utdanningsnivået mellom de ulike bransjene. Vi kan derfor gjøre en bransjustering på samme måte som vi har gjort tidligere i denne rapporten, og få fram om regionene har mer eller mindre høyt utdanningsnivå gitt den bransjestrukturen de har. Resultatene er vist i tabellen til høyre. I tabellen har vi først vist normalisert andel med høy utdanning, der vi har sett på differansen mellom andel med høy utdanning i næringslivet i regionen og den tilsvarende andelen på landsbasis. Dernest har vi regnet ut hvor mye av dette avviket som kan forklares av bransjestrukturen, og til slutt en bransjustert utdanningsandel.

Da ser vi at det bare er noen få regioner som har en bransjestruktur som tilsier at utdanningsnivået i næringslivet skal ligge høyere enn gjennomsnittet for Norge. På Østlandet er det bare Akershus Vest, Oslo og Halden som har en bransjestruktur som tilsier at utdanningsnivået skal være høyere enn landet.

Når vi justerer for bransjestrukturen, ser vi at rangeringen med hensyn til utdanningsnivå blir litt annerledes enn når vi bare ser på andelen uten å ta hensyn til bransjestrukturen.

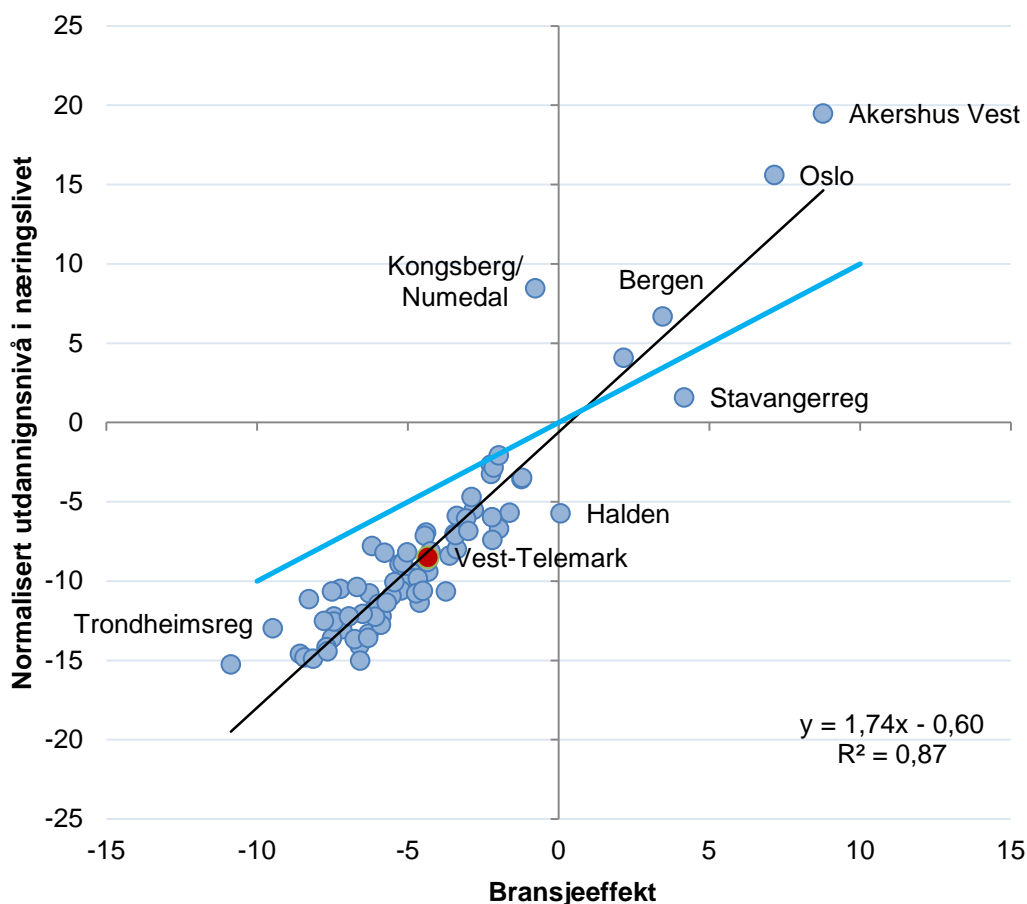
Midt-Telemark har en utdanningsandel som er 8,5 prosentpoeng lavere enn landsgjennomsnittet. Omtrent halvparten av dette kan foreklares av en ugunstig bransjestruktur, mens den andre halvparten kan forklares av andre forhold. Det kan være lokale forhold eller andre ting. Det bransjusterte utdanningsnivået er negativt, men rangeringen er over medianverdien.

Når en betrakter tabellen, vil den oppmerksomme leser oppdage at de som har høy utdanningsandel i næringslivet også ser ut til å få høy bransjustert andel. Oslo, Akershus Vest og Kongsberg/Numedal er for eksempel høyest på begge målene, mens de med lavest utdanningsnivå også har lavest utdanningsnivå etter bransjustering. Det betyr at bransjestrukturen ikke helt ut forklarer hvorfor noen regioner har et høyere utdanningsnivå i næringslivet, men at det også må være andre forhold som påvirker utdanningsnivået. Det skal vi se litt mer på, på neste side.

Tabell 26: Normalisert andel med høyere utdanning i næringslivet, bransjeeffekten, og bransjustert andel med høyere utdanning. Rangering blant landets 83 regioner mht. bransjustert utdanningsnivå.

Rang	Region	Normalisert andel	Bransjeeffekt	Bransjustert
1	Akershus Vest	19,5	8,8	10,7
2	Kongsberg/Numedal	8,5	-0,8	9,2
3	Oslo	15,6	7,2	8,4
7	Lillehammerregionen	-2,7	-2,2	-0,4
9	Follo	-3,2	-2,2	-1,0
10	Midt-Telemark	-7,8	-6,2	-1,6
13	Tønsbergregionen	-3,6	-1,2	-2,4
15	Drammensregionen	-5,9	-3,4	-2,5
16	Nedre Romerike	-6,9	-4,4	-2,6
18	Sandefjord/Larvik	-5,5	-2,8	-2,7
21	Hamarregionen	-6,1	-3,1	-3,0
24	Fjellregionen	-10,5	-7,2	-3,3
26	Mossregionen	-7,0	-3,4	-3,6
27	Øvre Romerike	-8,9	-5,3	-3,7
34	Ringerike/Hole	-5,7	-1,6	-4,1
35	Vest-Telemark	-8,5	-4,3	-4,2
39	Hallingdal	-10,8	-6,3	-4,5
43	Grenland	-6,7	-2,0	-4,7
46	Nedre Glomma	-8,4	-3,6	-4,8
47	Sør Østerdal	-9,6	-4,8	-4,9
49	Gjøvikregionen	-9,8	-4,7	-5,1
60	Midt-Buskerud	-10,5	-4,8	-5,7
62	Indre Østfold	-11,9	-6,1	-5,7
63	Halden	-5,7	0,1	-5,8
65	Midt-Gudbrandsdal	-14,6	-8,6	-6,0
69	Valdres	-12,2	-6,1	-6,1
72	Nord-Gudbrandsdal	-14,8	-8,4	-6,4
74	Øst-Telemark	-11,4	-4,6	-6,8
79	Hadeland	-10,7	-3,7	-6,9
80	Glåmdal	-13,3	-6,3	-7,0

I figuren under har vi satt inn alle regionene etter utdanningsnivå og bransjeeffekten.

Figur 65: Utdanningsnivå, normalisert, og bransjeeffekten på utdanningnivå i norske regioner i 2012.

Av denne figuren kan en lese seg til flere forhold. Før det første er det bare seks av 83 regioner med en andel av næringslivets ansatte med høy utdanning som er over andelen på landsbasis. Det er de største byregionene, Akershus Vest og Kongsberg/Numedal. Det er dermed hele 77 regioner som har lavere utdanningsnivå i sitt næringsliv enn gjennomsnittet for Norge.

For det andre er det bare seks regioner som har en bransjestruktur som tilsier en høyere utdanningsandel. Halden er en av disse, men Kongsberg/Numedal ikke har en slik bransjestruktur.

Når vi legger inn en regresjonslinje (den sorte streken), ser vi at korrelasjonen mellom bransjeeffekten og utdanningsandelen er svært høy. R^2 -verdien, som, litt forenklet sagt, måler den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsene, er på hele 0,87. Bransjestrukturen forklarer dermed svært mye av variasjonene, tilsynelatende. Problemet er at bransjestrukturen overforklarer forskjellene.

Regresjonsformelen, som vi kan lese av diagrammet er y (utdanningsandel) = $1,74 * x$ (Bransjeeffekt) - 0,6. Betaværdien, som er tallet 1,74, burde ligge nært verdien 1. Da skulle regresjonslinjen vært som den blå streken i diagrammet. Når vi regner ut bransjustert utdanningsandel er det avstanden til den blå streken som gir svaret.

Når vi går inn og ser på utdanningsnivået i regioner som Oslo og Akershus Vest, ser vi at de har mye høyere utdanningsnivå enn landet i alle bransjer. Så hvis en region har en bransjestruktur med en stor andel i kompetanseintensive bransjer, så blir også utdanningsnivået i lite kompetanseintensive bransjer også høyere.

ⁱ Alle tall om arbeidsplasser og sysselsetting er fra registerbasert sysselsettingsstatistikk fra SSB.

ⁱⁱ Vi bruker begrepet *vekstimpuls* om arbeidsplassvekst, når vi måler veksten i arbeidsplasser i en bransje, eller sektor i prosent av samlet sysselsetting i et område. Dette til forskjell fra prosentvis vekst i antall arbeidsplasser i den samme bransjen fra et tidspunkt til et annet. Da vil bransjer med høy prosentvis egenvekst, men som utgjør en liten andel av samlet sysselsetting komme ut med lav vekstimpuls. Dette gjør at vi slipper å forklare av sektorer og bransjer som har høy prosentvis egenvekst egentlig ikke betyr så mye for utviklingen.

ⁱⁱⁱ Progressivt gjennomsnitt er et gjennomsnitt for de siste ti årene, der de siste årene gis størst vekt, siste år teller 10, nest siste 9, osv. Dette er en metode som vi bruker for å rangere utviklingen mellom ulike geografiske områder for en rekke indikatorer, fordi vi da ikke bare måler utviklingen i tiårsperioden, men også får med om trenden er positiv eller negativ.

^{iv} Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.

^v Rent teknisk måler vi innovasjonsklima gjennom en binær logistisk regresjonsanalyse der avhengig variabel er om bedriften har innovasjon (0/1) og uavhengige variable er størrelse (lineær av antall ansatte), bransje (dummyvariable for hver 2-siffer NACE-bransje) og dummyvariable for regioner. Betakoeffisienten for regionvariabelen vil da være et uttrykk for om regionen har høy eller lav tilbøyelighet for å ha innovasjon. Denne regresjonsanalysen er kjørt for alle de 11 innovasjonstypene, og deretter veid på samme måte som vi veier for frekvenser.

^{vi} Eksportklima måles gjennom en binær logistisk regresjonsanalyse er avhengig variabel er om bedriften har eksport (0/1) og uavhengige variable er størrelse (lineær av antall ansatte), bransje (dummyvariable for hver 2-siffer NACE-bransje) og dummyvariable for regioner. Betakoeffisienten for regionvariabelen vil da være et uttrykk for om regionen har høy eller lav tilbøyelighet for å ha eksport.